özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

- Faşizme eski gerekçe: BÖLÜCÜLÜK İDDİASI
- Ücretler ve fiat artışları
- İRAN'DA 12 ARALIK HAREKETİNİN 30. YILDÖNÜMÜ
- Eğitim üzerine
- Kürt dilinde AHMED ARİF

8

özgürlük yolu
aylık siyasi dergi

Ocak 1976
Yıl : 1
Sayı : 8

Cephe Ortakları Ne Yapmak İstiyorlar? 3

Faşizme Eski Gerekçe : Bölücülük İddiası 9

Ücretler ve Fiyat Artışları/Hüseyin TOPRAK 16

12 Aralık Hareketinin 30. Yıldönümü 29

Eğitim Üzerine/E. ZOZAN 39

Bir Ozan : Melaî Ciziri/M. TAYFUN 55

Diyarbekir Kalesinden Notlar ve
Adiloş Bebenin Ninnisi/A. Arif'ten çeviri 60

Olaylar - Yorumlar 66

Sahibi : **Faruk ARAS** ● Yazı İşleri Müdürü : **Orhan TALUN** ● Yönetim ve Haberleşme Adresi : Yenişehir 105-214 Sanlı Han Ankara ● Abone : Yıllık 100 TL. ● Altı aylık 50 TL. ● Dış ülkeler için iki katıdır. ● İstanbul dağıtım **TAN-DA** ● Ankara : **ANKARA DAĞITIM** ● İzmir : **EGE DAĞITIM** ● Dizgi - Baskı ÇARK Matbaası.

Dergimiz, okurlarının yeni yılını kutlar, esenlikler diler.

Cephe Ortakları Ne Yapmak İstiyorlar?

- **MC'nin yeni baskı planları boşa çıkarılacaktır**
- **Tehditler devrimci mücadelemizi önleyemez**

Dünyanın her yerinde, her çağda, başkalarını sömürenler, zulüm yapanlar, yaptıklarını savunur; zorbalığa, zulme yasal bir kılıf geçirir; üstelik ezdikleri insanları da suçlarlar. Onlar, bunu kimi zaman tanrı adına, kimi zaman «devlet», «millet» ve «düzen» adına yaptıklarını söylerler. Hiç kuşkusuz, devletten anladıkları kendileridir ve düzen onların çıkarlarını gözetir.

Günümüz Türkiyesinde olup bitenler de aynı niteliktedir.

MC hükümetinin kurulduğu günden bu yana olup bitenler gözler önünde. Demirel ve ortakları, şimdiye dek görülmemiş bir partizanlık örneği verdiler. Yönetim kadroları alt-üst edildi. Genel müdüründen hademesine kadar binlerce memur işten atıldı, sürgün edildi, kıyıldı. Polis kadrolarını kendi militanlarıyla doldurmağa çalıştılar. Polisin ve ordunun yanısıra, kendi «sivil muhafızları»nın resmiliğini ilân ettiler. Varolan, hatta kendilerinin çıkardıkları yasaları da çiğneyip geçmekten bir an çekinmediler. Bunun en somut örneği, uygulanmayan Danıştay kararlarıdır.

Bugün Demirel ve ortakları, avaz avaz bağırarak anarşi, çıkaranlardan, okulları okunamaz hale getirenlerden, devletin te-

meline dinamit koyanlardan söz ediyorlar. Toplantılar, brifingler, v.s. ler düzenliyor; müessir tedbirlerden, kökleri kazımaktan dem vuruyorlar. Nedir bu telaşın, bu gürültülerin nedeni?

Herkes te biliyor ki saldırılar tek yönden gelmektedir ve bu yön, Demirel ve ortaklarının oluşturduğu «milliyetçi» namındaki cephedir. CHP-MSP koalisyonu döneminde birara pusuya yatmış olan «bozkurtlar», bu koalisyonun çözülüş günlerindeki dumanlı ortamdan başlayarak işe koyuldular; her gün biraz daha artan, pervasızlaşan saldırılarla, adeta bir iç savaş ortamı yaratmaya çalışarak bugüne dek geldiler.

TÖB-DER'in düzenlediği Şubat toplantıları sırasında toplantıları basanlar; birçok ilde öğretmenlere, ilericilere, solculara karşı saldırılar düzenleyip adam vuranlar, yağma yapanlar, işyerlerini tahribedenler ve Alevi-Sünni çatışması yaratanlar bizzat AP'li, MHP'li, MSP'li militanlar değil miydi?

12 Ekim seçimlerini sabote etmek için, seçim öncesinde ve seçim dönemi boyunca, sivil muhafızlarına seferberlik ilân ettirip Gerede'de, Çorum'da, Elazığ'da ve ülkenin nice nice yerinde CHP toplantılarını taş, sopa, tabanca ve dinamitle basanlar, adam öldürüp yaralayanlar, CHP liderini bile vurmağa kalkışanlar; böylece seçimleri kana bulayanlar yine aynı cephenin adamları değil miydi?

Ama ne gariptir ki bu, herkesin gözleri önünde giriştikleri her saldırıdan sonra, son derece pişkincesine, tiksindirici, insanı çileden çıkaran bir kurnazlıkla, dönüp karşısındakileri suçlayanlar, «Anarşi var!» «Vatan ve millet tehlikede!» diye bağıranlar da onlardı. Cinayetler kendi adamlarına işletip duvarlara «Katil Ecevit!» diye yazanlar da onlardı...

Gerek Şubat olaylarında, gerek seçim döneminde oynanan oyun açıktı: Bütün olanakları kullanıp anarşi yaratmak ve açık faşist bir diktatörlüğe geçmek. Kuşkusuz, cephe ortakları arasında bazı hesap farkları vardır. Üç mebusuyla hükümette bir başbakan yardımcılığı ve bir devlet bakanlığını elde etmiş «Başbuğ» için gün doğmuştu ve bu, belki de «son olanak», herşey göze alınarak kullanılmalıydı... Ama Bay Demirel sanki bütün bu olup bitenlerden habersiz midir? Sanki bütün bunlar ona rağmen mi olmaktadır? Kuşkusuz ki hayır. Ancak o, kendisi ve partisi hesabına oynamaktadır ve devleti bay «Başbuğ»a terketmeye niyetli değildir. Ama bay «Başbuğ»un ve sivil mu-

hafızlarının tüm marifetlerine kapıyı açık tutmakta yarar. görmektedir. Bu konuda usta bir taktisyen havası içindedir Bay Demirel. O, açık faşizme kendisi ve partisinin komutası altında geçilmesini istemektedir. Ve en azından, kendinden yana bir askeri darbeye, sıkı yönetime gerek duymasa bile, ileri düzeyde bir baskı ortamının şartlarını oluşturup parlamenter örtü altında hoşlanmadığı sesleri susturmaya ve dilediğini yapmaya çalışmaktadır. Bu konuda tecrübesi de var...

12 Ekim seçimleri boyunca yaratılan anarşi MC'ye istenen sonucu sağlamadı. Bu, bazı ortaklar için yıkım olurken AP de CHP'nin ve bir bakıma sol'un seçim başarısını önleyemedi. Gerekli başarıyı sağlayamayan sermaye çevreleri, ırkçı fanatikler ve bulanık su avcıları, bu nedenle yeni döneme uygun planlarını ortaya koymuş bulunuyorlar.

Sermaye sınıfının ve partilerinin başı fena sıkışmıştır. Kıbrıs sorununda tam bir yalnızlığa düşmüşlerdir. Ne yapacaklar? Taviz verirlerse içerde, kamuoyuna; vermezlerse dışarda ve özellikle Amerikalı dostlarına karşı güç duruma düşeceklerdir. Yukarı tükürseler bıyık, aşağı tükürseler sakal...

Ekonomideki açmaz ise giderek büyüyor. Dış ticaret açığı dev boyutlara ulaşmış. Bütçe açığı ise ondan geri kalmıyor. Fiyatlar başını alıp giderken, işçi ve memurların haklı ücret artışı taleplerini önlemek için planlar hazırlanıyor. Sermaye çevreleri ve onların iktidarı, bir yandan yeni yasalarla işçilerin bir bölümünü memur durumuna sokup grev ve toplu sözleşme haklarını ellerinden almak; diğer yandan ücretleri dondurmak için «tedbirler» peşinde. Ve bütün bunlar için kitlelerin demokratik mücadelesini önleyecek daha da ağır bir baskı ortamına gerek duyuyorlar. Telaşlarının, kopardıkları gürültünün, anarşi kışkırtıcılığının, kanlı saldırıların işte temel nedenleri...

Cephe ortakları, amaçlarına ulaşmak için, hemen seçim sonrasında daha yoğun bir saldırı ve provakasyon dalgası başlattılar. Sermaye çevrelerinin, ırkçıların, belli merkezlerden yönetildiğine şüphe olmayan açık ve gizli örgütleri, Üniversitelerde, orta öğrenim kurumlarında ve Doğu da sistemli bir saldırıya giriştiler. Bir yandan olayları kendi elleriyle yaratıp kızıştırıyor, diyer yandan ordu kesimlerine seslenerek, «haydi ne duruyoruz;!» diyorlardı. Anarşik olaylar, bölücülük ve yıkıcılık üstüne «tehlike çanlarını» çalmaya başladılar. Gündeme sıkıyönetimi getirdiler. İnsanlar vuruluyor ve katilleri bulunmuyordu bir türlü.

Aralık başında gerilim son haddini buldu. 1 Aralıkta İstanbul'da, Cezmi Yılmaz ve Halit Pelitözü adlarında iki TİP üyesi üniversiteli genç, güpegündüz, Şişli meydanında, üç kişi tarafından otomatik silahlarla taranarak öldürüldüler. Katiller «yakalanamadı» elbette... Cenaze töreninde ise kanlı olaylar çıkarmak için türlü tertiplere girişildi ve çıkarıldı da. Sıkıyönetim yanlıları Ankara'da hummalı bir faaliyet içinde idiler. Ancak herşey cephecilerin gönlünce oluşmuyordu. MHP ve CGP sıkıyönetim ilânı için can atıyorlardı. Türkeş ve Feyzioğlu böylesine ortamlardan daha önceleri hep kârlı çıkmışlardı. Ancak MSP endişeliydi. Demirel'in MSP'yi kapatmak için planları olduğu öteden beri söylenmektedir. «Vatan ve milleti bölünmekten kurtarmak için» ortaya çıkanların, her keresinde sola vururken, denge kuruyor görünmek için, sağ diye şeriatçıları hırpalamaları ise Türkiye'de gelenek olmuştur.. Bu nedenle MSP'nin sıkıyönetim ilanına gönüllü olmadığı bilinmektedir. AP ise sıkıyönetim konusunda türlü denge hesapları içinde bulunuyordu. Bizzat AP içindeki birkısım Doğulu milletvekillerinin sıkıyönetimden yana olmadıkları bilinmektedir.

Bir askerî müdahale ya da sıkıyönetim için pusuda bekleyenler, 6 Aralık'ta 15 ilde yapılacak TÖB-DER toplantılarına bardağı taşıracak damla gözüyle bakıyorlardı. Hiç kuşkusuz, hazırlıklarını ve umutlarını özellikle o güne yöneltmişlerdi. Şubat ayında yarattıkları kanlı olayların benzerini, belki de fazlasını yaratmayı düşünüyorlardı. Ancak gerilimi iyi değerlendiren TÖB -DER yöneticileri, CHP ve DİSK'in desteğini çekmesinin de etkisiyle toplantıları iptal edince, karlı havaları seven kurtların planları başa kadar gitmedi ve gerilim düştü.

Böylece bir gerici saldırı planı daha hedefine ulaşamadı. Ancak Bay Demirel ve ortakları işin peşini bırakmış değiller. O, şimdi üst üste demeçler veriyor, tehditler savuruyor. Cumhuriyet düşmanlarından, anarşi çıkaranlardan, bölücü ve yıkıcılardan sözediyor, «hakkından geleceğiz, ezeceğiz» diyor. Bay Demirel bu tehditlerle kimi ürküteceğini sanıyor?

O, bu tehditlerle demokratik ve sosyalist güçleri sindirmeyi, yeni anti-demokratik yasaları meclislerden geçirmeyi, baskı cenderesini daha da sıkıştırmayı umuyor. Ancak ne bu tehditler ne de gelmiş ve gelecek baskılar, demokratik ve sosyalist güçleri ürkütemez, sindiremez. Bay Demirel ve ortakları yasaları çiğneyenleri, demokrasiye karşı olanları, anarşi çıkaranları mı arıyorlar?

Kendilerine ve çevrelerine baksınlar; bütün bunları yapanları orada bulacaklardır.

Danıştay kararlarını çiğneyen kimdir? Bizzat sizin hükümetiniz ve onun başı olan siz değil misiniz Bay Demirel?

Hayali mobilya ticaretinden 20 milyonu devlet bütçesinden cebine aktaran kişi sizin yeğeniniz Yahya Demirel değil midir, Bay Demirel? Gazeteler çarşaf çarşaf yazdılar bunları, ne yaptınız? Bugüne dek kardeşlerinizin adı niçin birçok yolsuzluklara karıştı? Elbette bu 20 milyon hikâyeleri bir istisna değil, savunduğunuz düzenin bir karakteridir.

Niçin sizin hükümetiniz zamanında saldırganlar değil de saldırıya uğrayanlar yakalanıyor, ve suçludan değil, mağdurdan hesap soruluyor? Niçin gençlerin katilleri yakalanmıyor? Bütün bunların arkasında kimin parmağı var ve kim bütün bunlara göz yumuyor?

Niçin hem demokrasiden, özgürlükten bu kadar sık sık dem vuruyor, hem de fikir özgürlüğüne, kitaba, dergiye, gazeteye tahammül edemiyorsunuz? Ne biçim bir demokrasi ve özgürlük anlayışıdır sizinkisi? Böylesine bir demokrasiyi dünyanın neresinde gösterebilirsiniz?

Hangi birini söyleyelim. Bunlar halkımızın ezici çoğunluğunun da sizin de pek iyi bildiğiniz şeyler. Siz de biliyorsunuz ki demokrasi adına suçladığınız insanlar, böylesine bir demokrasi karikatürünü değil, gerçek demokrasiyi savunan insanlar. Siz de biliyorsunuz ki ezmeğe can attığınız, ağızlarına kilit vurmak istediğiniz insanlar yurt ve halk düşmanı değiller. Onlar, hırsızlara vurgunculara, zalimlere, halk düşmanlarına karşı, halkımızın gerçek mutluluğu, iyi günleri, güzel geleceği için mücadele ediyorlar. Onlar yurdu, yerli ve yabancı bir avuç sömürücünün belasından kurtarıp onarmak, yüceltmek istiyorlar. Onlar, cumhuriyet düşmanı değiller; Cumhuriyeti, halkı aldatan, adam yerine koymayan, halka zulmeden, ona söz hakkı tanımayan, onun örgütlenmesine engel olan bir avuç sömürücünün belasından kurtarıp, halkın kendi kendini yönettiği, gerçekten demokratik bir niteliğe kavuşturmak istiyorlar.

Onlar bölücü ve yıkıcı değiller; haklarını istiyorlar. Niçin haklarını isteyen insanlara bu kadar öfkeleniyorsunuz? Gözlerinizi çevrenizdeki dünyaya bir çevirin, nedir bu yeryüzündeki kaynaşmalar, nedir bu bitip tükenmeyen mücadeleler? Sizin ül-

kenizdeki insanlar da koyun değildir. Onlar da özgürlük, eşitlik, demokratik haklar ve sömürüsüz bir toplum için mücadele ediyorlar. Her türlü eşitsizliğe, baskıya, ırkçılığa, sömürüye karşı çıkıyorlar. Başka ne yapmalarını bekliyorsunuz onlardan?

Halkların, emekçilerin, ezilenlerin mücadelesini önlemeye bugüne dek kimsenin gücü yetmedi, bundan böyle de yetmeyecektir. Kimse bizi tehditlerle korkutacağını sanmasın. Yüreğimizde, baskıların ve zulüm pekiştirdiği, geleceğe karşı yenilmez bir inanç var. Biz tek tek, kişi olarak kurban verebiliriz; ancak gidenlerin yerini çok daha fazlası dolduracaktır. Asıl zulüm yapanlar, sömürenler korksunlar. Gelecek onlar için hiç te emin değildir. Dün Vietnam'da Amerikalılarla işbirliği edip kendi halklarına ateş yağdıranlar, ihanetin binbir türlüsünü yapanlar, bugün ya ülkelerinden uzakta bir kaçaktırlar, ya da bunun hesabını vermektedirler. Dün Portekiz devrimcilerini hapislere tıkanlar, işkencenin türlüsünü yapanlar da aynı durumdadır; ünlü Portekiz siyasi polisi Pide'nin mensupları, Pide hapishanelerini şimdi kendileri şereflendirmektedirler. Ve daha niceleri...

Hiç kimse tarihin çarkını geriye çeviremez. Tarihin çarkı dönüyor ve o, sömürülenlerin, baskı görenlerin kurtuluşunu getirirken, sömürenleri zulüm yapanları da tarihin çöplüğüne gömüyor. İnancımız, gücümüz bundan geliyor.

Türkiye'de uyanan halk kitlelerini, özgürlük, demokrasi ve sömürüsüz bir toplum isteyen güçleri yenilgiye uğratmak kimsenin haddi değildir. Gericilerin bu yönde girişecekleri her macera, onların sonunu biraz daha çabuklaştıracaktır, o kadar.

Faşizme Eski Gerekçe : BÖLÜCÜLÜK İDDİASI

Aralık ayı başında İstanbul'da ve Ankara'da özenle seçilmiş devrimci öğrencilerin pek profesyonelce vurulması, öğretmenlerin 6 Aralık yürüyüş ve mitinglerinin iptal edilmek zorunda bırakılması, CHP'nin demokratik kitle direnişlerinden faşizm korkusuyla bir kez daha el-etek çekmesi ilginç gelişmeler. Siyasal tansiyon yükselmekte, daha doğrusu ısrarla yükseltilmekte. Dış politikada yenilgiye uğrayan, yalnızlığa düşen; iç politikada kitlelerin işsizlik, pahalılık, geçim sıkıntısı gibi sorunlarına çare bulamıyan MC iktidarı, siyasal tansiyonu ısrarla yükseltiyor. Türkiye tekelci burjuvazisinin mutemet adamı Demirel, 12 Marta, bir bakıma iradesi, isteği dışında sürüklenmişti; ama bu kez, bilerek ve isteyerek, bir ikinci 12 Marta doğru adım adım ilerlemek istediği görülüyor. 1973 genel seçimleriyle sağda ortaya çıkan bölünme 1975 kısmi seçimleriyle AP'yi tek başına iktidar yapacak derecede onarılamamıştır. Egemen sınıfların değişik kesimlerini temsil eden MC ortağı partiler, sağdaki dağınıklığı «baba ocağı»nda yeniden toparlama çabası içindeki AP, yolsuzluklar nedeni ile parti içinde durumu tartışılan Demirel, rejimi tek tartışma konusu yapmada, gerginliği körüklemede kararlı olduklarını göstermektedirler. Aslında 12 Mart öncelerinden beri tartışılan, tartışılmak istenen rejim sorunudur. Herşey, kitlelerin çözüm aradığı sorunlar bir yana itilmiş, «komünizmle, yıkıcı-bölücü cereyanlar» öcüsüyle mücadele başlıca ve tek amaç olarak ortaya konulmuştur.

Ayıbı örtmenin yolu çıkmazı gözden saklamak, ayıbın üstündeki fesi kaldıran ilerici, demokrat, bağımsızlıkçı, sosyalist güçleri baskı altında tutmaktır. Tekelci burjuvazinin ve partisinin kılavuzluğundaki MC iktidarı, baskı ve terörü haklı göstermek için siyasal gerginliği yokuşa sürmektedir. Kitlelerin demokratik muhalefetini bastırmanın, emekçi halkı itaate zorlamanın yolunu baskı ve zulümde görmektedirler. Devletin ve milletin tehlikelerle karşı karşıya bulunması, tehlikelerin de kökünün dışarda olması gerekmektedir.. Son günlerde «devletin temeline dinamit koyanlar» tekerlemesini yeniden dillerine dolamışlar ve ortalığı kapkara göstermek için elden geleni yapmaktadırlar. Mevcut kanunların, mahkemelerin, baskıların ortalığı sütliman etmeye yetmediğini söylemeleri gerekiyor. Olağanüstü durumları ve olağanüstü tedbirlerle donatılmış olmayı istiyorlar. Dünyanın her yerinde, her dönemde faşizmin gerekçesi, üç aşağı-beş yukarı böyle olagelmiştir. 12 Martta yapılan buydu, bugün yapılmak istenende budur.

Günümüzde 12 Mart öncesi ortamı aratmıyacak bir siyasal gerginlik hüküm sürmektedir. Aynı senaryo iç ve dış karanlık güçlerce yeniden oynanmak isteniyor. Faşizmin birara uzaklaşan ayak sesleri yeniden duyuluyor. Cinayetler birbirini izliyor. İşyerlerinde, üniversitelerde, yurtlarda, orta öğrenim kurumlarında, günlük hayatın sürdürüldüğü her yerde yurtsever güçler üzerinde baskılar yoğunlaşmaktadır. Öğrenci gençliğin haklı demokratik üniversite, demokratik eğitim-öğretim mücadelesi ve emperyalizme ve faşizme karşı gençliğin ilerici-demokratik tutumu faşist komandolar, provakatörler, iç ve dış karanlık güçler aracılığıyla yolundan saptırılmaya zorlanmaktadır. Onlar, ilerici-yurtsever gençliği yılgınlığa sürüklemek veya silâhlı provakasyona getirmek istiyorlar. Bugüne dek planlı bir şekilde sürdürülen faşist saldırılar ve yaratılan zoraki olaylar sağ-sol çatışması biçiminde sergileniyor. Bugüne dek öldürülen yurtseverlerden hiçbirinin katili bulunmadı.

Egemen sınıflar, öteden beri, bir maaş ya da ücret karşılığında sadık, uysal kapıkulları olarak görmeye alıştıkları memur, öğretmen, teknik elemanların, şimdi meslek örgütleri aracılığıyla geliştirdikleri ekonomik, demokratik haklar mücadelesini cinayet, kırım ve sürgünlerle bastırmaya çalışıyorlar. Bu tabakaların giderek anti-faşist, anti-emperyalist bir nitelik kazanan mücadeleleri, para babalarını, onların arkasındaki güçleri ve onların uşaklarını son derece rahatsız ediyor. Devlet dairelerine,

okullara faşist militanlar yerleştiriyor, yurtsever unsurları uzaklaştırıyorlar. MC ortağı dört parti, devlet imkânlarını kendi aralarında parselliyorlar.

İşçi sınıfı üzerindeki baskılar yoğunlaştırılarak sürdürülüyor. Fiyat artışlarının nedeni olarak ücret artışları gösterilmekte ve ücretlerin dondurulması açıktan açığa istenmektedir. İşçi sınıfının politik hareketi, partileşme mücadelesi «yasadışı»lık tehdidi altında tutuluyor. İşçi-memur ayırımı girişimiyle yüzbinlerce işçinin kullanageldiği haklar ellerinden alınmak isteniyor; gündemine sendikal haklar mücadelesini almış kamu görevlilerinin demokratik istekleri tepelenmeye çalışılıyor.

Doğu'da halk kitleleri üzerinde yürütülegelen ırkçı-şöven uygulamalar, tek parti dönemi hariç, hiçbir zaman MC iktidarındaki kadar pervasızca olmamıştır. Ve gene mezheplerarası tahrikçilik bu boyutlar içinde tezgâhlanmamıştır. Irkçılık-şeriatçılık gibi iki fanatik çizgiyi temsil eden iki partiyle takviye almış MC iktidarı, ülke çapında yürüttüğü cepheleşmeyi Doğu'da ırkçılık, mezhepçilik uygulamaları olarak sergilemiştir.

Hakim sınıflar, Kıbrıs sorunu nedeniyle, başından beri kitlelerin şöven duygularını kamçıladılar, beslediler. Halklar arasında düşmanlık yaratmak, böylece kitlelerin dikkatini başka tarafa çekmek, onları kendi dileklerince sürüklemek, tüm ülkeler burjuvazisinin ustaca yaptıkları bir iş. Türkiye'de de egemen sınıflar Rum düşmanlığını alabildiğine işlediler. Ancak kitleleri içerde bu tür yöntemlerle oyalamak yine de onları dünya ölçüsünde yalnızlıktan, tam bir tecrite gitmekten kurtaramadı. Dünyadaki barışsever, ilerici, demokratik güçlerin ağırlığı karşısında, emperyalistlerin güdümünde gerici bir politika yürütenlerin bu tür yöntemleri çağımızda artık başarı sağlıyamaz. İçerde, Doğu'daki halk kitlelerine karşı sürdürülen ırkçı-şöven politikanın, aynı şekilde Türkiye ve dünya gerçeklerine ters düştüğü kuşkusuzdur. Bu politika uzun vadede bir çözüm sağlıyamıyacağı gibi, iflas etmesi kaçınılmaz bir politikadır ve bu durum daha şimdiden görülmektedir.

Militarist, ırkçı çevreler, nice yıllardır Doğu halkına karşı güttükleri ayırımcı politikanın, baskı ve zulmün sonucu kitlelerde başgösteren tepkileri türlü şekillerde suçlamışlar ve bu tepkilerin arkasında hep yabancı parmağı göstermeye çalışmışlardır. Doğu halkının ırkçı-şöven uygulamalara karşı gösterdiği direnmeyi, maddi-manevi her türlü eşitsizliğe karşı gösterdiği de-

mokratik mücadeleyi kitlelere bir öcü gibi göstermiş; baskı ve terörü haklı göstermek, ülkedeki demokratik-ilerici güçlerin Doğu'nun ezilen halk kitleleriyle dayanışmasını önlemek için ne lazımsa yapmışlardır. Üstelik bundan yararlanarak ve bunu bir bahane olarak kullanarak yaratılan şiddet ortamında tüm demokratik güçleri, ilerici aydın hareketini ve işçi sınıfının mücadelesini ezmişlerdir. Ülkedeki sol ve ilerici güçler de burjuvazinin bu oyunları karşısında çoğu kez hareketsiz kalmışlar, hattâ kimi zaman ona aldanmışlardır. Bugün bile bu konuda burjuvalar, militarist, ırkçı çevreler gibi düşünenler, onların duyduğu endişeleri(!) duyanlar az değildir.. Ancak gericilerin uzun yıllar rahatça uyguladıkları bu taktik, son yıllarda giderek gelişen demokratik ve sosyalist hareket karşısında, artık eskisi gibi rahat uygulanamamaktadır. Bugün anti-faşist, anti-emperyalist demokratik dayanışma, Doğu'dan Batıya giderek bir bütün, bir tek saf oluşturmaktadır.

Yine de faşizan çevreler, son günlerde yeniden, «ülkenin bütünlüğüne yönelmiş» hayalî tehlikeler icadederek, bir «yıkıcılar ve bölücüler» edebiyatı yaparak demokratik cephede gedikler aramakta, eski bayat taktiğe başvurmaktadırlar. Çünkü onlar geçmiş yıllarda da çoğu kez böyle bir gedikten sızarak demokratik safları böldüler ve terörü gönüllerince uyguladılar.

Faşizme geçit var mı, yok mu?

Diyarbakır'da, «savulun Türkler geliyor», «Kürtler Moskovaya» gibi sloganlarla halkı susturmak, sindirmek, ya da provakasyona getirmek şeklindeki ırkçı-faşist girişim şüphesiz bir tesadüf değil. Bu, açık faşizme ulaştıracak geçidin yol verip vermediğinin bir denenmesiydi. Öğretmenlerin haklı, yasal salon toplantıları bahane edilerek düzenlenen tertiplerle kitleler arasında alevi-sünni çatışmasının yaratılması da bu yönde deneme idi. Hakkâri'de bir zabıta olayının abartılarak onbini aşkın yurttaşın evini barkını terkederek kış kıyamette dağlara çekilmesine yolaçılması ve yaratılan gerilim de bu yönde kullanılmaya çalışıldı.

Lice depremi ve sonrası düzenin ve halkımız üzerinde yürütülen politikanın çıkmazını göstermektedir. İnsanlarımız yararına harekete geçirilebilecek yeraltı ve yerüstü servetlerinin bolluğunda insanlarımız hayvanlarıyla birlikte aynı ilkel toprak damlı evleri bölüşecekler, doğal felaketler ve deprem onların ka-

deri olacak. Yeraltı ve yerüstü servetleri ise bir avuç yerli ve yabancı vurguncu tarafından sömürülüp heder edilecek.. Kitleleri uyutacaksınız, kadercilik çizgisinde tutacaksınız; onlarnı en doğal demokratik protestolarını, yürüyüşlerini, mitinglerini, isteklerini ise «bölücü faaliyet» diye tehdit edecek, önlemeye kalkışacak ve faşizme malzeme yapacaksınız.. Tutuklayıp sıkıyönetim mahkemelerine verdiğiniz insanları, «komando baskısına paydos!» demekle suçlayacaksınız..

Viranşehir'de 19 yoksul insanımızın katliamı küllenmeye bırakılmıştır. Nasıl ki Özalp'te 33 kişinin öldürülüşü küllendirildi. Bunların hesabını vermeyenler, vermesi gerekenler, «bölücülük» narası atıyor, ağızlara kilit vurulacak bir baskı ortamı yaratmak için çırpınıyorlar.

Çoğu zaman «ilgili görevlilerin» evlerinde de bulunan ve adına «kaçak» denilen eşyalar, bazı hudut kasabalarında açıkça alınıp satılmaktadır. Bozuk düzen yurttaşların iş ve ekmek sorunlarını çözemediği için yasalardaki engellere rağmen kaçakçılığın önü alınamamaktadır. Kitleler üzerinde yürütülen baskının bir parçası olarak, gerektiğinde, kaçakçılık yaparak yaşamını sürdüren yörelerde baskınlar yapılmakta ve çevreye korku saçılmaktadır. Bunun en son örnekleri, Doğu Beyazıt ve Kilis'te yapılan baskılar oldu. Kitlelere iş ve ekmek sağlıyamıyanlar, sırasında kaçakçılığa göz yumanlar, işlerine geldikçe de «vay siz kaçakçılık yapıyorsunuz!» diyerek baskınlar düzenlemekte ve bütün bunlardan doğan olayları da bölücülük listesine dahil etmektedirler..

MC iktidarı ırkçılık, mezhepçilik uygulama ve kışkırtmalarını elinde bir silâh olarak tutmaktadır. «Vatanın ve milletin bölünmezliği» silâhı da öbür elindedir. Bizzat kendilerinin ustaca yarattıkları olaylar abartılmakta, «korkunç» ve «tehlikeli» manzaralar çizilmekte ve bir «felaketin yaklaştığı» görünümü yaratılarak ordu, gerici MC iktidarından yana bir mücadeleye teşvik edilmektedir. Hırsızlıkları çarşaf çarşaf gazetelere geçenler, tatlı kâr peşinde koşanlar, vurguncular, ırkçı manyaklar, seçimlerden umudu kesip bulanık suda balık avlamak isteyenler şimdi hep buna oynuyorlar. Ama bu kolay olmayacaktır.

Demirel'in 10 Aralıktaki basın toplantısında ısrarla söyledikleri, ırk ayırımı siyasetinin kararlılıkla yürütüleceğini, demokratik safların bu noktadan zaafa uğratılmaya çalışıldığını açık bir şekilde göstermektedir. CHP. ve solundaki siyasal hareketin sınır-

lı da olsa dirsek temasına gelmiş olmasının MC'nin gücünü zayıflattığını, faşist tırmanışın önündeki engelleri büyüttüğünü gören Demirel, bu dirsek temasını ortadan kaldırmak istemektedir. CHP'nin solundaki siyasal hareketle sınırlı olan diyaloğunu koparmak, CHP'ni sağa çekmek, demokrasiden yana güçlerin kitle tabanını parçalamak, daraltmak suretiyle, baskı ve terör için yolu açmayı deniyor. «Devletin temeline dinamit koyanlar» ve «beynelmilel komünizm» iddiaları, Demirel ve yandaşlarının öteden beri yıllardır kullandıkları şeylerdir. Ancak «Komünizm tehlikesi» yaygaralarıyla kitleleri korkutmak, başkalarını aldatıp yanına almak artık eskisi kadar kolay olmuyor. Bu tür iddialar bayatlamıştır. Bu ithamın geçersizliğini CHP lideri de dolaylı, dolaysız yollardan bir kaç kez işaret etti.

Demirel, CHP'yi solundaki siyasal hareketten uzak tutmak, orduyu kendisinden yana siyaset alanına çekmek, müdahale eğilimlerini canlı tutmak için, belki de ilk kez oy hesaplarına iltifat etmeyerek «başbuğ Türkeş» edasıyla konuşmaktadır. Demokrasiden yana güçler için «bölgecilik, bölücülük» gibi tehlikeler(!) henüz geçersizliği açığa çıkarılmış ithamlar değildir. Faşizme geçit arama yolunda bu, demokrasiden yana güçlerin bir kesimini tesirsiz kılarak, kitle tabanını ırkçı-faşist güçlerin yanına çekmek için başvurulan bir noktadır.

Tekelci burjuvazinin mutemet adamı Demirel'in 10 Aralık konuşması, üzerinde çok yönlü düşünülmesi gereken, yararlanılması gereken bir konuşmadır. Doğu'da Demirel'i ve onun partisini dört elle tutan gerici unsurların ipliği bir kez daha pazara çıkıyor. Çıkarları burjuvaziyle uyuşan, egemen sınıfların partilerinde mevzilenip halk kitlelerini geri sosyal yapı içinde yaşamaya mahkûm eden haramzadelerin ayıbının açığa çıkarılması zamanı geldi geçiyor. Onlar böylece, yalnız geri sosyal ve ekonomik yapının değil, ırk ayırımı politikasının, ırkçı-şöven baskıların da ortak sorumluluğunu taşıyorlar. Doğulu yurtsever aydınlar, olayların çok kereler açığa çıkardığı bu durum üzerinde bir kez daha düşünmelidirler. Irkçı-şöven baskılara karşı, demokratik haklar uğrunda yürütülecek mücadele, bu gerici yerel unsurlara karşı yürütülecek mücadeleden ayrı düşünülemez. Yine bu mücadelenin Türkiye işçi ve emekçilerinin genel olarak demokrasi ve sosyalizm için yürüttükleri mücadele ile yakın bağı vardır; bu iki mücadelenin birbirinden ayrı düşünülemiyeceği açıktır. Ancak demokratik, devrimci güçlerin ciddi ve kararlı dayanışması gericilerin planlarını bozabilir; ülkeye gerçekten demokratik, özgür bir ortam getirebilir.

Ülkede işçi sınıfı hareketinin henüz özlenen düzeye ulaşmamış olması ve nisbeten körpe oluşu, onun birkısım demokratik görevleri gereğince omuzlamasına engel olmaktadır. Yıllar yılı emekçi saflara aşılanan burjuva ideolojisi de önemli şartlanmalar, engeller yaratmıştır. Ancak bu olumsuz durum giderek aşılmaktadır ve ilerde daha da aşılacaktır. Sosyalist hareketi omuzlamak iddiasındaki partilerin, saflarından ırkçı burjuva ideolojisinin izlerini, kalıntılarını silmek için mücadele etmeleri ise kaçınılmaz, ertelenemez bir görevdir.

Günümüz Türkiyesinde faşizan güçler, eskiden de birçok kereler kullandıkları taktiğe başvurarak, «bölücülük» ithamını kullanarak kendilerine yol açmaya çalışıyorlar. Demokratik güçler bu eski oyuna dikkat etmelidirler. Bu geçit onarılıp mutlaka faşizme kapatılmalıdır. Gericilerin tehditlerine pabuç bırakılmamalı, oyunları kitleler önünde açığa çıkarılmalıdır. Bu geçitin kapatılmasından yana kararlı olmayan, tehditleri göğüslemeyen, susan hiçbir kişi ve örgüt anti-faşist cephede yer almaya hak kazanamaz.

Ücretler ve Fiyat Artışları

Hüseyin TOPRAK

Gelişen olaylar, açık bir faşizme doğru gidilmek istendiğini kanıtlar niteliktedir. Bu gidiş egemen güçlerle onların çıkarları doğrultusunda faaliyet gösteren kişi ve kurumlar tarafından hızlandırılmaktadır. Artık gün yoktur ki işçi sınıfına ve diğer emekçi kitlelere karşı saldırılar, komplolar düzenlenmesin. Gün yoktur ki gerici güçlerin yeni tertipleri, provakasyonları ortaya çıkmasın ve faşizme hazırlık propagandaları yapılmasın.

Biz burada bulanık suda balık avlamaya alışık olan egemen güçlerin üzerinde önemle durdukları ve toplumun en güçlü; en dinamik kesimi olan işçi sınıfına yönelmiş bir büyük tehditten bahsetmek istiyoruz. Sermaye çevrelerinin ve yandaşlarının topluma mal etmeye çalıştıkları tehdit, ücretlerin dondurulması gerekliliğidir. Buna dayanak olarak da işçi ücretlerindeki artışların enflasyona neden olduğudur.

Önce enflasyonun ne olduğunu, sonra da işçi ücretlerinin enflasyona sebep olup olmadığını saptamaya çalışalım.

Yaşantımızda hissettiğimiz kadarıyla enflasyon, genel fiyat seviyesinin sürekli olarak yükselmesi, diğer bir deyimle para değerinin düşmesidir. Hemen şunu belirtelim ki enflasyon kapitalist toplumlarda görülen sosyal bir olgudur, sistemin önüne geçilmez bir hastalığıdır. Hem de varlıklıyı daha varlıklı, yoksulu daha yoksul kılan bir hastalık.

Burjuva iktisatçıları enflasyonu iki nedene bağlarlar. 1 — Para miktarının piyasaya sunulan mallardan fazla olması, yani talep yüksekliği 2 — Maliyet artışları. Bu iktisatçılar işçi ücretlerinde meydana gelen artışları enflasyona neden olarak gösterirlerken ikinci sebebi, yani maliyet artışlarını ileri sürerler. Onlara göre işçi ücretlerinde görülen artışlar, maliyetleri etkilemekte ve fiyat yükselmelerini doğurmaktadır.

Burjuva sosyal bilimcileri bu açıklama ile kaçınılmaz olarak çıkmaza girmektedirler. Bunlar enflasyonun para arzındaki artışlardan meydana geldiğini söylemekle sorunun nedenlerini değil mekanizmasını açıklamaktadırlar. Acaba para arzındaki artışların meydana geliş sebepleri nelerdir? Buna sebep olan ekonomik mekanizma nasıl işlemektedir? Yani enflasyonun görüldüğü ekonomik sistemin bünyesi nasıldır? Bu soruların cevapları onları ilgilendirmez. Çünkü gerçekleri ortaya çıkarmak değil, saklamaktır bu kişilerin görevleri. Aksi halde savundukları sistemin kirli çehresi ortaya çıkacaktır.

Sosyal bir olgu olduğunu söylediğimiz enflasyon, kapitalist ekonomiden ayrı düşünülemez. Çünkü enflasyonun nedeni kapitalist üretim ilişkilerindedir. Yaratılan toplumsal artı değerden fiyatları arttırmak suretiyle fazla pay alan tekelci sermaye ile, yükselen fiyatlar karşısında yaşamını sürdürmeye çalışan işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler arasındaki bölüşüm mücadelesi vardır temelinde. Kapitalist sistemde mekanizma kapitalistlerin çıkarları doğrultusunda işlediğine göre, enflasyonun temel nedeni sermayenin kâra doymak nedir bilmiyen oburluğu, sonsuz büyüme isteğidir. Yani tekeller ve onların işbirlikçilerinin kurdukları sömürü mekanizmasıdır.

Günümüzde çok uluslu tekeller emperyalist sömürüyü durmadan yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bunlar gerek doğrudan doğruya ve gerekse yerli işbirlikçileri vasıtasıyla geri kalmış ülkelerde yatırımlara girişirler. Bu ülkelerde değerinin altında fiyatlarla elde ettikleri hammadde ve ucuz işgücü sayesinde ürettikleri malları yüksek fiyatlarla satmak suretiyle büyük kârlar elde etmektedirler. İşte tekelci şirketlerle onların yerli işbirlikçilerinin bu kârları enflasyonun temel nedenidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi tekelci sermaye kârını arttırırken herhangi bir sınır koymaz. Onun mümkün olan en yüksek düzeyde gerçekleşmesini ister. Bunu sağlamak için önlerinde iki yol vardır: Birincisi maliyetleri düşürmek, ikincisi fiyatları arttırmaktır. Tekelci serma-

ye ikinci yolu tercih etmektedir. Ve dolayısıyla enflasyonu yaratan suçlu da kendisi olmaktadır.

Türkiye'de bu durum, tarihî süreç içerisinde çok açık olarak izlenebilir. Harp yılları dışında fiyat artışlarının 1950 yılından sonra hızlı bir yükseliş göstermesi oldukça anlamlıdır. Bilindiği gibi 1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelir gelmez bütün ekonomik olanakları özel kesimin güçlendirilmesi yolunda kullanmaya başladı. Bazı temel malların üretimini devlet üstlenmişti. Ancak bundan güdülen amaç gene özel kesimin güçlendirilmesiydi. On yıl içerisinde kurulan iktisadi devlet teşebbüslerinin sayısı 11, devlet ortaklığı 34, devlet iştirakli işletmeler 59 adettir. Kamu kesiminin ürettiği mallar özel kesime indirimli olarak ve uzun vadeli kredilerle satılarak yukarıda belirttiğimiz amaca ulaşılmak istenmiştir. Bunun dışında kredi olanakları da sonuna kadar zorlanarak özel kesimin hizmetine sunulmuştur. 1950 yılında özel kesime açılan kredi tutarı milyon T.L.sı olarak 1.301 iken bu rakkam 1960 yılında 9.640'a çıkmıştır. (1) Yani on yıl içerisinde dokuz katlık bir artış meydana gelmiştir. Devlet bütün olanaklarıyla özel teşebbüsü geliştirmeye seferber olunca bu kesimin sanayi üretimi içerisindeki payı da artmıştır. 1950 yılında imalat sanayiinde faaliyet gösteren özel sektör firması 2515, 1960 yılında 5284'e yükselmiştir. (2) Ayrıca bu dönemde yabancı sermayeyi teşvik kanunu, petrol kanunu ve dış ticaretin serbestleştirilmesi gibi uygulamalar yüzünden yerli sermayedar sınıf hem yabancı sermaye ile birleşmiş, hem de ticaretten sanayie doğru kayarak nitelik değiştirmiştir.

Ekonomi böyle bir yükün altında adamakıllı bağımlı hale gelmiş, çarpıklaşmıştır. Ayrıca bu uygulamalar piyasaya fazla miktarda para sürülmesini zorunlu kılmıştır. (11 yıl içinde 54 milyar, 170 milyon lira.) Kuşkusuz para hacmi bu kadar çok büyüyünce fiyatlar da hızla artmıştır. Ayn dönemde yani 11 yılda fiyatlardaki artış % 260'dır.

Özetlersek 1950-60 dönemi devletin özel kesimi güçlendirmek için bütün gücüyle çaba gösterdiği, yabancı sermayeye sömürü olanaklarının hazırlandığı bir dönemdir. Kredi hacmi büyümüş, enflasyon çok yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Burjuvazinin güçlenmesi ile enflasyon hızının birlikte yükselmesi, fiyat artışlarının kimler, yani hangi sınıf tarafından yaratıldığını göstermesi bakımından ilginçtir. Aşağıda işçi ücretleriyle ilgili olarak verilen tabloda da bunu görmek mümkündür.

Yıllar	Dokuma	Gıda-içki	Tütün
1954	100	100	100
1955	113	95	105
1956	94	90	100
1957	96	96	99
1958	99	92	83

Kaynak: Dr. Kurthan Fişek. Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi ve işçi sınıfı.

1 — Kaynak: Merkez Bankası,

2 — Kaynak: DİE.

Yukarıdaki rakkamlar burjuva ideologlarının yalanlarını yüzlerine karşı haykırmaktadır âdeta. Çünkü enflasyon hızının çok yüksek olduğu bu yıllarda işçi ücretleri artmak yerine düşüş göstermişlerdir. Üstelik bu üç sektör o tarihlerde toplam imalât sanayiinin % 60'ını meydana getirmekteydi.

1960'tan sonraki dönemde de fiyat artışları emekçi kesimi hırpalamıştır. 1963 yılından itibaren açıktan para basılıp piyasaya sürülmüş ve burjuvazinin isteği doğrultusunda hacmi genişletilmiştir. Üretilen malların satışlarının ancak bu şekilde mümkün olabileceğini burjuvazi iyi bilmektedir.

1963 yılında 12 milyar 167 milyon TL. olan para arzı 1973 yılında 70 milyar 528 milyon liraya çıkmıştır. (3) Aynı dönemde Ticaret Bakanlığı endekslerine göre toptan eşya fiyatları 1963'te 100 iken 1973 yılında 240'dır. (4) Şimdi burada akla gelen soru şudur: Para arzı ve fiyat artışları bu dönemde de birlikte yükseldiklerine göre bundan kimler faydalanmıştır? Hiç kuşkusuz sermaye sınıfı kazançlı çıkmıştır bundan. Çünkü para arzının artmasına neden bu sınıf olduğu gibi fiyatların artmasının sebebi de bu sınıfın çıkarlarına hizmet eden ekonomik sistemdir. Aşağıdaki tablo da bu durumu göstermektedir. Ayrıca buradan, yabancı tekellerle birleşmiş olan yerli tekelci sanayi burjuvazisinin ağırlığının diğer sömürücü çevreler aleyhine arttığını da kanıtlamaktadır.

1963'te özel sektöre açılan kredilerin tutarı 12 milyar lira dolayındadır. Ancak bu rakkam 1973 yılında 76 milyar liraya varmıştır. İlginç olan bu yıllarda Merkez Bankası tarafından özel kesime açtığı kredilerdir. 1963 yılında 231 milyon lira, 1973'te ise 3,5 milyar liradır bu tutar. Yani özel sektöre açılan toplam

1963-1973 döneminde millî gelir artış hızı
(1968 cari fiyatlarıyla)

Yıllar	artış hızı (%) mill gelir	Sanayi kesimi artık hızı (%)	Tarım kesimi artış hızı (%)
1963	9,7	12,0	9,6
1964	4,1	11,2	— 0,4
1965	3,1	9,5	— 3,9
1966	12,0	15,2	10,7
1967	4,2	8,2	0,1
1968	6,7	11,1	1,5
1969	5,4	12,0	1,2
1970	5,6	2,1	4,0
1971	10,1	10,4	13,3
1972	7,1	11,8	— 2,7
1973	6,4	9,1	3,3

Kaynak : DİE

3 — Kaynak: Merkez Bankası

4— Kaynak: DİE

kredilerde bu dönemde 6 kat bir artış görülürken, Merkez Bankasınca açılanlarda 14 kat artış olmuştur. Bu rakkamlar iktidarların sınıfsal karakterinin simgesidir. Devlet kaynakları özel kesimin hizmetine sunulmuştur bu dönemde de.

Bütün bunları açıklarken sermayenin tekelci niteliğini de göz önüne almak gereklidir. Yoksa soruna getirmeye çalıştığınız açıklık yarım kalmış olur. Sermaye tekelci olunca üretim ve dağıtımı ellerinde tutan az sayıdaki firmalar kendi aralarında anlaşır ve fiyatları diledikleri gibi kontrol ederler. Zira tekelci dönemde rekabet ortadan kalkmıştır. Tekeller üretim seviyesini kârlarını azami kılacak şekilde ayarlarlar. Tam kapasite ile çalışıp ucuza mal satmaktansa, düşük kapasitede üretimi sürdürerek yüksek fiyatla satmak daha cazip gelebilir. Genellikle olan budur. Yeter ki ikinci halde, birinci haldekinden daha çok kâr elde edebilsinler.

Türkiye'de özellikle 1970'lerde görülen fiyat artışlarının sebebi tekelci piyasa koşullarının var olmasıdır. Aşağıda verdiğimiz tablo, tekelci sermayenin eksik kapasite ile üretim yapıp, fiyatları yüksek tutmayı tercih ettiğini göstermektedir.

İmalat sanayiinde kullanılan ortalama kapasite yüzdeleri (1970)

Sektörler	Kamu kesimi	Özel sektör
Gıda	85	71
İçki	95	81
Tütün ürünleri	94	84
Dokuma	84	73
Giyim	100	71
Orman ürünleri	84	75
Kâğıt	100	60
Basım	90	76
Deri-Kösele	—	65
Lastik	—	76
Kimya	89	60
Petrol ürünleri	91	90
Toprak işleme	76	75
Çimento	88	90
Demir-Çelik	78	69
Madeni eşya	76	63
Makine	74	62
Elektrik makineleri	100	64
Taşıt araçları	69	44
İmalat sanayii (toplam)	83	69

Kaynak: DPT

Görülüyor ki özel kesim, kamu kesimine çok daha düşük kapasite ile çalışmakta, ancak en büyük fiyat artışları ise bu kesimin ürettiği mallarda görülmektedir. O halde tekelci sermayenin düşük kapasitede üretim yapıp, fiyatları yüksek tutmak suretiyle daha çok kâr elde etme kuralı Türkiye için de geçerlidir. Burjuvazi ücretlerdeki artışları enflasyona neden olarak gösterirken genellikle parasal ücret endeksi ile toptan eşya fiyat endekslerindeki artışları mukayese etmektedir. Önce bununla ilgili bir talbo verelim, sonra da bu iddianın geçerlilik derecesini araştıralım.

Tablodan çıkan sonuç şudur. 1963 yılından, 1973'e kadar parasal işçi ücretleri % 182,4, toptan eşya fiyatları ise % 140,1 artış göstermişlerdir. Bu haliyle rakkamlara bakılırsa sermaye haklıdır. Ancak bu aldatıcı bir durumdur. Doğru sonuca varabilmek için özel kesim imalât sanayiinde üretilen toplam ürün değeri içinde ücretlerin payına bakmamız gerekiyor.

1963-1973 Döneminde ortalama parasal ücretler ve toptan eşya fiyatları

Yıllar	Parasal ücret endeksi	Toptan eşya fiyatları
1963	100,0	100,0
1964	108,9	101,2
1965	120,7	109,4
1966	131,4	114,7
1967	144,3	123,4
1968	157,6	127,3
1969	179,9	136,5
1970	197,2	145,7
1971	219,5	168,9
1972	245,0	199,3
1973	282,4	240,1

Kaynak: Ticaret ve Çalışma bakanlıkları.

Özel kesim imalat sanayiinde ücretlerin toplam ürün değeri içinde payı

Sektörler	Ücretlerin toplam ürün değeri içinde payı	
	1963 payı (%)	1972
Gıda	3	3
İçki	4	6
Dokuma	9	9
Giyim	10	10
Orman ürünleri	8	5
Mobilya	11	9
Kâğıt	8	6
Basım	12	10
Deri	9	7
Kauçuk	14	9
Kimya	4	5
Metal dışı madenler	16	13
Ana metal	6	6
Madeni eşya	9	8
Makine imalat	6	8
Elektrik makineleri	7	9
Taşıt araçları	5	5

Diğer	10	7
İmalat Sanayii (ort.)	8	7

Kaynak: Ayla Sevant. Yayınlanmamış çalışma. (TİB tarafından yayınlanan 5 No'lu yayından alınmıştır.)

Tablonun da açıkça gösterdiği gibi özel kesim imalat sanayiinde 1963'e oranla 1972 yılında dört dal dışındaki 14 sektörde işçi ücretlerinin cari piyasa fiatlarıyla toplam ürün değeri içindeki payı genellikle azalmıştır. 1963 yılında işçi ücretleri imalât sanayii ortalamasının % 8'ini meydana getirirken, 1972'de bu rakkam % 1 azalışla % 7'ye düşmüştür. Demekki fiyatların sürekli artış gösterdiği bir devrede, işçi ücretlerinin payı toplam ürün değeri içerisinde azalma göstermiştir. Öyleyse sermaye sözcüleri şu sorunun cevabını verebilirler mi? Toplam ürün değeri içerisinde işçi ücretlerinin payı gerilediğine göre, bu ücretlerin fiyatları arttırdığı nasıl açıklanabilir? Elbette sermaye sınıfının buna verilecek cevabı yoktur. Onlar sınıfsal çıkarları için gerçekleri kendi sakat mantıklarıyla çarpıtmaya çalışıyorlar sadece.

Bunların dışında bir de millî gelir ve gerçek ücret artışlarını karşılaştırmamız gerekiyor.

Millî gelir (1969 yılı üretici fiyatlarıyla) ve gerçek ücret artış hızları

Yıllar	artışlar (%) Millî gelir	Sanayi kesimi gelir artışı (%)	Gerçek ücret artışı (%)
1963	9,7	12,0	—
1964	4,1	11,2	6,4
1965	3,1	9,5	4,5
1966	12,0	15,2	4,3
1967	4,2	8,2	3,5
1968	6,7	11,1	4,9
1969	5,4	12,0	8,3
1970	5,6	2,1	0,8
1971	10,7	10,4	— 1,5
1972	7,1	11,8	— 1,4
1973	6,4	9,1	— 3,9

Kaynak: DİE ve Çalışma Bakanlığı.

Görülüyor ki Türkiye'de işçilerin gerçek ücret artışları milli gelir artışının çok gerisinde kalmaktadır. Oysa sanayi kesiminin gelir artış oranı millî gelirin artış oranından genellikle yüksektir. Şimdi bu zorbalar millî gelirden aldıkları payın neden yüksek olduğunu düşünmeden, bunun hesabını vermeden emekçilerin karşısına geçmiş, «siz enflasyonu körüklüyorsunuz istediğiniz ücret artışlarıyla» diye feryat etmektedirler. Burada en önemli husus 12 mart faşizmi sonrasındaki üç yılda millî gelirde hızlı bir artış görüldüğü halde işçi ücretlerinde düşüş kaydedilmiş olmasıdır. 1971 yılında millî gelir % 10,7; 1972'de % 7,1; 1975'te ise % 6,4 artmıştır. Sermaye sınıfının gelir artışı bu yıllarda sırasıyla % 10,5; 11,8 ve 9,1'i bulmaktadır. Oysa işçi ücretleri aynı yıllarda sırasıyla 5,1; 1,4 ve 3,9 oranında düşüş kaydetmişlerdir. Vatanı komünist ve anarşistlerden kurtarmak için çalıştığını(!) söyleyip İstanbul'da işçilerden oy isteyen Faik Türün'ün kulakları çınlasın.

Bütün bunlardan şu sonuçlar çıkıyor. Enflasyona neden olarak işçi ücretlerindeki artışlar gösterilemez. Enflasyon kapitalist üretim biçiminin kaçınılmaz bir hastalığıdır. Bu sistem var oldukça, hastalığın gerçek tedavisi mümkün değildir. Çünkü hastalık emperyalist-kapitalist sistemin yapısal bozukluğunun sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu olgu sermaye sınıfı için bir sömürü aracıdır. Dünyanın en gelişmiş kapitalist ülkelerinde bile bunun önüne geçilememektedir. Kapitalizmin tekelci aşamasını yaşayan ve dünyanın çok büyük bir bölümünü sömüren, halkları öldüren, geri bıraktıran emperyalist ülkeler o dev güçleriyle enflasyonun önüne geçemediklerine göre, çarpık kapitalist sisteme sahip, sömürülen geri kalmış ülkeler hiç geçemezler. Enflasyon hem emperyalist ülkelerin emekçilerini, hem de geri kalmış ülkelerdeki halkları sömürmkte kullanılan çok etkin bir araçtır. Ancak, bu sistem işleyiş sırasında karşıtını da doğurmakta ve sermaye iktidarlarını çıkar yol bulmaya zorlamaktadır. Ücretle geçinen emek sahiplerinin mücadelesi ise her gün biraz daha gelişmekte ve oklarını emperyalist-kapitalist sistemin kalbine doğru fırlatmaktadır. Dedik ki enflasyon kapitalist sistemin yapısal bozukluğundan ileri gelmektedir. Sosyalist ülkelerdeki fiyat artışlarına baktığımız zaman bunu daha kolay anlarız.

Tablodan açıkça görüldüğü gibi fiyat artışları kapitalist ülkelerde görülen bir olgudur. 1963 yılının fiyatlarını yüz olarak kabul edersek 1971 yılında A.B.D.'de fiyat endeksi 132 iken Bulgaristan'da 103'tür. Doğu Almanya ve Sovyetler Birliği'nde aza-

1971 tüketici fiyatları	Endeksi (1963=100)		
A.B.D.	132	Bulgaristan	103
Batı Almanya	127	Doğu Almanya	99
Fransa	138	Çekoslovakya	101
İngiltere	148	Polonya	109
İtalya	134	Sovyetler Birliği	98
Türkiye	185		

Kaynak: TİB. Türkiye'de işçi ücretleri ve enflasyon.

lış görülmektedir. Bütün kapitalist ülkelerdeki fiyat artışları sosyalist ülkelerle mukayeseye gerek bırakmıyacak kadar yüksektirler. Emperyalizme bağlı Türkiye'de ise 1971 yılı fiyat endeksi 185 gibi çok yüksek bir rakkama ulaşmıştır.

Kısa bir süre önce yayınlanan DPT'nin bir yayınında işçi ücretlerinin üretim maliyetindeki payı ve fiyat artışlarına etkisi incelenmiştir. Aşağıdaki tablo bu yayından alınmıştır.

Fiyat artışlarında ücretlerin payı :

	Üretim maliyetinde ücretlerin payı (%)	1974 yılında ücret artışlarının yol açtığı fiyat artışları (%)
Tütün mamulleri	10	6,1
Alkollü işçiler	10	5,7
Gıda	10	9,5
Orman ürünleri	6	7,1
Deri mamulleri	15	6,4
Lastik ve plastik	12	5,2
Kimya ve ilaç	12	5,6
Gübre	23	7,9
Demir dışı metaller	15	6,7
Metal mamulleri	22	7,0
Makina imalat	11	3,8
Elektrik makinaları	15	5,5
Ulaştırma araçları	10	4,7

Kaynak: Sevant yayın. 1974 yılında maliyetleri arttıran etmenler ve fiyat artışları. (DPT yayını)

Birinci sıradaki rakkamlardan anlaşılacağı gibi ücretlerin üretim maliyetlerindeki payı oldukça düşüktür. % 6 ile 23 arasında değişmekte ve genellikle 10-15 arasında kalmaktadır. Şüphesiz ki maliyetlerdeki payı bu kaadr küçük olan ücretlerin resmî makkamlara göre % 30'a kadar çıkan gerçekte ise daha yüksek bir düzeye ulaşan fiyat artışlarının nedeni olması düşünülemez. Zaten ikinci sıradaki rakkamlar bu görüşümüzü doğrulamakta ve ücretlerin ne ölçüde fiyat artışlarına sebep olduğunu göstermektedir. Görüldüğü gibi ücretlerin fiyat artışlarına etkisi % 5-7 dolayındadır. Öyleyse % 30'a varan fiyat artışlarının yüzde 5-7'likten geriye kalan yüksek artış yüzdesinin sebebi tekelci burjuvaziden başkası değildir.

Şimdi sermaye çevrelerinin işçi ücretlerindeki artışları, fiyat artışlarına neden olarak göstermelerinin hangi sonuca ulaşmak için olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için dünya emperyalist sistemi ile ona bağımlı Türkiye tekelci sermayesinin günümüzdeki durumlarına kısaca göz atmak gerekmektedir.

Dünya emperyalist sistemi bugün her gün yeni mevziler kaybetmekte ve gerilemektedir. Ezilen dünya halklarının uyanışı ve sömürüye karşı mücadelesi artarak devam etmektedir. Emperyalist sistemin gerileme sebeplerini kısaca şu şkilde sıralıyabiliriz: 1 — Bu ülkelerin kendi işçi sınıflarınnı tekelci sermayeye karşı verdikleri bilinçli ve kararlı mücadeleler. 2 — Sosyalist ülkelerin gelişip, güçlenmeleri, parlak ekonomik sonuçlar elde etmeleri ve geri kalmış ülkelerle sömürüye dayanmıyan ekonomik ilişkiler içerisine girmeleri. 3 — Gerek sosyalist ülkelerin yardımları ve gerekse emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının sağladığı destek sayesinde bağımlı ülkelerde verilen ulusal kurtuluş mücadelelerinin peşpeşe başarıya ulaşmaları. Bu ülkeler artık emperyalist ülkelerle kurdukları bağların koparılması halinde daha iyi yaşıyabileceklerini anlamışlardır. Üstelik verdikleri anti-emperyalist mücadelenin her safhasında sosyalist ülkelerden ekonomik, sosyal ve siyasal alanda büyük destek almaktadırlar. Uluslararası kuruluşlarda bu ülkeler gene sosyalist ülkelerle anti-emperyalist mücadelede ortak tavır takınmakta ve emperyalizmin gerilemesini sağlıyan kararlar almaktadırlar. Örneğin kurtuluş mücadelesi veren Filistin Kurtuluş Örgütünün Birleşmiş Milletler'de dinlenmesi ve siyonizmin, ırkçılıkla bir tutularak kınanması gibi. Tabii bütün bu mücadeleler sonunda emperyalizmin sömürü alanları daralmakta ve krizler giderek şiddet-

lenmektedir. Krizlerin artması ise onun saldırganlık yönünü daha fazla hareket geçirmektedir.

Emperyalist sistemin bunalımları hiç kuşkusuz bağımlı ülkelerin ekonomik ve sosyal bünyelerini sarsmaktadır. Geri kalmış bu ülkeler emperyalizme öyle bağlanmışlar ki sarsıntılardan kendilerini kurtarmak şöyle dursun, onlardan daha fazla sarsılmaktadırlar. Bugün Türkiye'de olan budur. Bir yandan emperyalist sisteme bağımlı olmaktan ötürü meydana gelen sarsıntılar, bir yandan da iç çelişkilerinin büyümesi, emekçi sınıf ve tabakaların yükselen ekonomik, demokratik ve siyasal talepleri toplumsal yapıyı çatırdatmaktadır. Burjuvazi Türkiye'de kendi iç çelişkilerini gidermiş değildir. İşçi sınıfının nitel ve nicel gelişmesi sermayeye korkulu rüyalar gördürecek düzeye ulaşmıştır. Aydın kesimindeki huzursuzluk, küçümsenemiyecek ölçülere varmıştır. Kırsal alanda bilinçlenme süreci hızlanmıştır. İnsanlar artık iş, ekmek ve güvenlik istemektedirler. Bütün bunları karşılamak Türkiye egemen güçleri için söz konusu değildir. Kaldı ki kitlelerin ekonomik taleplerini karşılamak, demokrasinin sınırlarını genişletmeden mümkün değildir artık. Bu talep bizzat kitlelerden gelmektedir.

Bu yüzden sermaye giderek tavrını değiştirip sertleşiyor. Uzun vadede meseleyi düşündüğünde, kendisi tepe taklak gitmeden kitlelerin taleplerinin durmıyacağını biliyor. Bunun için mevcut demokrasinin daracık olan uyarlarını daha da daraltmak istiyor. Zaten önünde 12 Mart faşizminin kazandırdığı deneyler var. Bunlara bakarak kitlelerin muhalefetini nasıl yok edeceğini hem kendisi her an hatırlıyor, hem de yardımına başvuracağı bazı güçlere hatırlatıyor. Ve bunun için hazırlık yapıyor. Oniki mart sonrasında kârların millî gelir artış hızının önünde gitiğini, emeğin ve demokrasi yandaşlarının baskı altına alınmasıyla bunun başarıldığını ve bu arada işçi ücretlerinin düşüş kaydettiğini ağzının salyası akarak bir daha hatırlıyor. Sinsi bir şekilde oraya doğru gitmek için yola çıkmış durumda şu sıralarda. Sermaye sözcülerin peşpeşe verdikleri demeçler bunun en açık kanıtı. Kendilerinin yarattıkları fiyat artışlarını ücret artışlarına bağlıyorlar. Dernekleri, odaları ve diğer kuruluşları, işçi sınıfı ve yandaşları aleyhinde hızlı bir kampanya açmış durumda. İşçi direnişleri, grevler, örgütlenme özgürlüğü talepleri en büyük hedef olarak seçilmiş. Bunun için gerek işçi sınıfı içerisinde gerekse diğer kesimlerde —Özellikle gençlik kesiminde— provakasyonlar hızlandırılmış vaziyette. Bazıları işçi ücretlerinin don-

durulması gerektiğini ileri sürerken, bazıları göz boyamak için kârların ve fiyatların birlikte dondurulabileceğini savunuyorlar. Ama Türkiye'nin ekonomik modelinde (Sağlıksız, bağımlı kapitalizm) kâr ve fiyatların nasıl dondurulacağını bilen yok. Ücretleri dondurmak kolaydır. Sınırını tayin ettiniz mi Patron gösterilenden fazlasını ödemez işçiye. Bu çok kolay bir iş. Ama kârlar için durum böyle değil. Kapitalistin kârını donduracak gücün ne olduğunu, bunun nasıl yapılacağını insan merak ediyor doğrusu. Kuşkusuz bunun mümkün olamıyacağını sermaye çevreleri çok iyi biliyorlar. Piyasaya sürülmüş malın fiyatını tayin edecek bir yöntem bulan ve onu uygulayacak mekanizmayı işleten kimse, garanti Nobel Barış ve Bilim ödüllerini birlikte alır. Biz bunun mümkün olacağına inanacak kadar saflık göstermiyor ve kendimizi metafiziğin çukuruna sokmayı düşünmüyoruz. İnanıyoruz ki sermayenin amacı işçi sınıfı üzerinde çok yönlü baskıyı arttırmaktır. Hele tek ve millî sendikacılık modeli gibi açık faşizan özlemlerle birlikte ortaya atılınca neyi istedikleri daha kolay anlaşılıyor.

Bütün emekçi sınıf ve tabakaların oynanmakta olan oyunu iyi görmeleri, provakasyona gelmemeleri, demokrasi sınırlarını genişletmek, kitlelerin ekonomik taleplerini savunmak ve siyasal iktidarı almaya giden yolda kararlı adımlarla yürüyerek faşist özlemleri dağıtıp, yok etmek görevleridir. Çünkü gerici güçler faşizmin çizmelerini giymek üzere yola düşmüşlerdir.

12 Aralık Hareketinin 30. Yıldönümü

İran halklarının anti-emperyalist, anti-sömürgeci millî kurtuluş hareketleri tarihe 12 Aralık olarak geçmiştir. 1945-1946 yıllarının İran tarihinde önemli yeri vardır. Aradan 30 yıl geçmiş olmasına rağmen, 12 Aralık hareketi hâlâ devrimci özünü yitirmemiş aksine gösterdiği hedefler ve getirdiği fikirler açısından hâlâ bütün canlılığı ile yaşamaktadır.

Ama burjuva yazarlar, özellikle İran hakim sınıflarına mensup tarihçiler ve gerici basın İran'daki halk hareketlerinin asıl niteliğini her zaman saptırarak sunmuş ve hareketin ilerici yönünü daima yok saymaya çalışmışlardır.

İkinci dünya savaşından sonra, İran ve özellikle İran ekonomisi, ciddi bunalımlar geçirmeye başladı. 1945 yılının ilkbaharında ülkenin sanayi ve tarımında buhran baş gösterir. Amerikalı Milispo misyonunun sorumsuz, daha doğru deyimle şuurlu faaliyeti sonucu İran'ın ekonomik durumu oldukça gerginleşti.

Milispo'nun İran'daki heyeti, İran'a yardım etmek yerine halkın elindeki tasarrufları tüketerek Amerikaya borçlandırmaya çalışıyordu.

İran'da yayınlanan (Journal The Tahran) o günlerde şöyle yazıyordu. «İşsizlik problemi, bizim ülkemizde gittikçe daha aktüel bir karakter kazanmaya başladı. Bu karışık meseleyi yalnız savaş zamanı müttefiklerin İran'a gelmeleriyle çözmek mümkün oldu. Çünkü onlara iş gücü gerekliydi. Şimdi müttefikler İran'dan çıktılar. Şu anda işsizliği önleyebilmek için bir sürü reform yapmak gerekir ki, bunlar gerçekten zor problemlerdir.. Ama hakim sınıfların telaşları, bozuk ekonomiyi ve işsizliği yok etmek yerine ülke anayasasında garanti edilen sınırlı özgürlükler' açıktan açığa bozarak, demokratik kuruluşların, partilerin, sendikalar

birliğinin aktif çalışmalarını bozmağa yönelttiler. İç siyasetin dışa yansıması da anti-sovyetizm oldu.

İran'ın gerici iç ve dış siyasetine, demokrasinin düşmanlarından biri, ünlü gerici Mohsın Sedr (Sırduleşraf) öncülük ediyordu. (Bu şahıs 1906-1911 yıllarında İran'da meydana gelen devrimci hareketin celladıdır.)

Sedr'in başkan adaylığı, yalnız demokratik kuruluşlarca değil parlamentoda da ciddi bir muhalefetle karşılandı. 5 Haziran 1945'de onun adaylığı konurken 40 milletvekili (İran Tudeh Parti fraksiyonu, Musaddık taraftarları vs.) parlamentodaki and içme törenine katılmadılar. Ama Sedr parlamentoya katılan 68 oyun 60'ını alarak başbakan oldu. Muhalefette olan partiler Sedr'in seçilmesini kanun dışı ilan ettiler. (Kanun gereğince başbakanlık için 78 oy gerekliydi). 7 Haziran 1945'de Tudeh Partisi halka şöyle sesleniyordu: «Sedr'in başbakan tayin edilmesi, dış baskı altında ülkeyi eli kolu bağlı olarak yabancılara teslim etmek isteyen, parlamentoda çoğunluğu teşkil eden cinayetçi çoğunluk tarafından hayata geçirilmiştir.» İran Tudeh Partisi Merkez Komitesi İran'ın bütün demokratik güçlerini iç ve dış gericiliğin temsilcisi olan Sedr'e karşı İran demokrasisini müdafa için ciddi mücadeleye davet eder.»

Bundan sonra bütün ülkede itiraz dalgaları görülmeğe başladı. Tudeh Partisi ve Sendikalar Birliği tarafından düzenlenen gösteri ve mitingler Sedr kabinesinin istifasını ve Demokratik Parti milletvekillerini de kapsayan bir koalisyonun kurulmasını istediler. Ama hükümet ne kanunla ne de demokratik kuruluşların oyları ile hesaplaştı. Parlamentoda kanun gereği tasdik görmediği halde 3 ay ülkede hakimiyet gösterdi. Fakat, Sedr hükümeti daha fazla dayanamadı ve 1945 yılının Ekim ayında istifaya mecbur oldu.

Sedr hükümet döneminde, ilerici ve demokratik kuruluşlar büyük baskılarla dağıtılmaya çalışıldı. Tudeh klüp ve binalarının, sendikaların ilerici gazetelerin ve miting ve gösterilerin dağıtılmasında ordu birlikleri doğrudan müdahale etti.

Bu zaman süreci içinde 40 gazete yasaklanmış, ilerici ve demokratik şahıslar devlet dairelerindeki işlerinden atılmış, Tudeh Partisi yöneticilerinden 48 kişi zindana atılmış ve 150 subay hapsedilip ya da güneydeki kötü hava şartlarının bulunduğu yere sürgün edilmiştir.

Başkentteki devlet organları tarafından ülkenin güney ve güney batısında (Amerika ve İngiltere'nin hakimiyeti altında olan bölge) hayata geçirilen ceza tedbirleri gitgide İran'ın kuzey eyaletlerine de yayılmağa başladı. Mazenderan, Horasan ve İran Azerbaycan'ındaki gerici kaynaklar kendilerinin meydana getirdikleri grup ve polisler ile halkı demokratik güçleri arasında provakasyon hareketlerine giriştiler.

Sari, Şahi, Noşeh, Kazvin ve Tebriz şehirlerinde bir takım olaylar çıkardılar. İşçiler kurşunlandı, demokrasiden yana kişiler tutuklandı ve polis idareleri ve jandarma bölgelerinde dövülerek öldürüldüler.

Azerbeycan'da Demokratik Hareketin Gelişmesi :

Hakim sınıfların sorumsuzlukları çoktan beri İran'da demokratik hareketlerin merkezlerinden biri olan İran Azerbeycan'ında yerli halkın geniş sınıf ve tabakalarının karşı reaksiyon göstermesine sebep oldu. Zaten Azerbeycan halkı üzerinde, ilerden beri, kendi feodalleri ve Fars büyük toprak ağalarının iki katlı zulmü hüküm sürmekteydi.

İran'ın o günkü nüfusunun yaklaşık 7 milyonunu teşkil eden Azerbeycan halkının kendi dillerinde okuma-yazma ve kitap gazete yayınlamak yasağı vardı. (Bu yasak hâlâ geçerliğini korumaktadır.) Devlet müesseselerinde bütün idari işyerlerinde halk çoğunluğunun bilmediği Fars dili kullanırdı. O sıralarda ekonomik durumu çok bozuk olduğu halde hiçbir tedbir almayan merkez hükümeti 1945 yılının yazından başlamak üzere gelişmekte olan halk hareketini önleyebilecek bir dizi ekonomik tedbirler(!) aldı. Gerçekte Azerbeycan kuşatılmıştı. Halk zorunlu ihtiyaç maddelerinden mahrum edilmiş, şehirde küçük fabrikalar ve müesseseler kapatılmıştı. Çok miktarda köylü mahsulü (buğday, yağ ve et) Tahran'a götürülmesine karşılık, İran'ın devlet bankalarından Azerbeycan'ın idare ve müesseselerine para temini tamamen durmuştu.

Azerbeycan halkının böyle bir siyasete son vermek gibi haklı isteklerini Başbakan Bayat şöyle cevaplandırdı: «Ben onlara radyo ile bildirdim ki, böyle dilekçe ve telgrafla kendilerine zahmet vermesinler.»

Toplumsal zulüm ve millî mahrumiyetin çizgisindeki gerici baskı siyaseti, halkın ekonomik hayatını kötüleştirmiş ve demokratik hareketlerin genişlemesine neden olmuştur. Gilan, Mazenderan ve İran'ın güneyindeki petrol kaynakları bölgesini itiraz dalgaları sardı. Demokratik hareketler aynı zamanda İran Kürdistanı'na da yayıldı.

3 Eylül 1945'de Azerbeycan'ında, Azerbeycan Demokrat Partisi kuruldu. Azeri diliyle (önceleri Farsça) çıkan «Azerbeycan» gazetesi yayınlandı. ADP Azerbeycan halkının bir takım değişik sınıf ve tabakalarını saflarında birleştirdi. (işçi-köylü, emekçi, satıcı, devlet görevlileri ve ilerici din adamları) Ve aynı gün ADP'nin dilekçesi Tebriz'de yayınlandı. Bu dilekçede, devletten hukuk ve kendi idaresi için İran Azerbeycanı'na iç bağımsızlık, vilayet parlamentosu kurulmasını, Azerbeycan dilinin resmî dil gibi (Farsça ile birlikte) tanınmasını içeren istekler yer alıyordu. Dilekçede ayrıca, yoksul köylülere devlet topraklarını ve büyük toprak ağalarının topraklarının da dağıtılması konusunda önemli bir madde yer alıyordu.

ADP'nin slogan ve istekleri İran devleti çerçevesi içerisinde normal demokratik hakları, millî gelişme için gerekli şartların ve hukuksal yükselişin garanti edilmesi için çalışan Azerbeycan halkının arasında büyük başarı kazandı.

2 Ekim 1945'de Tebriz'de ADP'nin birinci kurultayı açıldı. Kurultay, Seyit Cafer Pişeveren'i parti başkanlığına seçti. Yudeh'in Azerbeycan eyaleti komitesinin bütün üyeleri (50 binden fazla) ADP'sına katıldı. Ve böylece ADP's daha da kitlesel millî demokratik bir örgüt haline geldi. Artık 1945 yılının sonlarına doğru ADP'nin 70 bine yakın parti üyesi

içinde; 6 bin işçi 56 bin köylü, 2 bin aydın, 3 bin küçük iş adamı, 2 bin satıcı, 500 küçük toprak sahibi ve 100 bin din adamı vardı.

Azerbeycan demokratları önceleri millî bağımsızlık almakla ilgili olan bütün problemleri deneyip, barışçı yoldan çözmeye çalıştılar. İşte bunun içindir ki köylerde vahşicesine terörün sürmesine rağmen köylüleri soğukkanlı olmaya ve sükûna davet ettiler. Ama İran devleti İran Azerbeycan'ına bağımsızlık vermek fikrine değildi. Ve bu konuda bütün problemlerin çözümü için her türlü görüşmeden kaçıyordu.

1945 Kasım ayının 20'sinde Tebrizde halk tarafından seçilmiş bütün parlamento «halk kongresi» kendini müesseseler kurultayı ilan ederek İran devleti çerçevesi içinde İran Azerbeycanı'na «iç bağımsızlık» «millî bağımsızlık» verilmesini İran devlet organlarından istedi. Bununla ilgili olarak Kurultay şunu belirtti«o, kendi isteklerini iç savaş ve sürtüşmelere ve kan dökülmeye izin verilmeden barışçı yoldan hayata geçirmek fikrindedir.» Kurultay, parlamento ve devlet kurulana kadar ülkenin iç işlerine öncülük etmek için 39 kişiden oluşan bir millî komite seçti.

1945 Kasım ayının 27'sinden Aralık ayının 3'üne kadar halkın doğru ve eşitlik hukuk ilkesine dayanan gizli oy verme yolu ile İran Azerbeycanı'nda eyalet parlamentosu için vekiller seçildi. 1945 yılının Aralık ayının 12'sinde parlamento resmen açıldı. Parlamento iç bağımsızlık konusundaki kararı kabul etti ve devamlı heyet başkanlığına Seyid Cafer Pişevari'nin getirildiği millî hükümet kuruldu.

Kısa bir zamanda millî hükümetin çalışmaları bütün İran Azerbeycanı halkının saygısını kazandı. Programın gerçekleşmesi için millî hükümet sanayi ve tarım, sosyal ve sağlık ve ilerici ordu ve polis kuruluşu sahasında demokratik çalışmalar yaptı bunlar sayesinde bir çok problem çözüme kavuştu. İlk kez olarak 8 saatlik çalışma süresi uygulandı. Devlet topraklarına ve gerici toprak ağalarının topraklarına el konuldu, bu topraklar köylülere bedava olarak dağıtıldı. Mahsul bölüşümünde köylüye düşen hisse % 20 artırıldı. Siyasi tutuklular serbest bırakıldı. Ve diğer başka konularda kanunlar çıkartıldı. Günlük hayatta çok kullanılan maddelere hükümet tarafından sabit bir fiyat konulması halk kitlelerinin hayat ve yaşama şartlarını önemli ölçülerde iyileştirdi. ABD yüksek mahkemesi başkanı William Douglas'ın söylediğine göre» fiyatlar % 40 indirildi. «Azerbeycan lisanı devletin resmî dili olarak kabul edildi. Tebriz'de devlet üniversitesi, millî tiyatro ve müzesi açıldı. Rüşvet alanlara ve devlet emlakını dağıtanlara karşı amansızca mücadele edildi. Devlet teşkilâtı yaratıldı. Fedai gruplar demokratik esaslar üzerinde halk ordusu şeklinde yeniden kuruldu. İran Azerbeycanı devletinin bütün bu tedbirleri İran devleti içinde bağımsızlık prensiplerine sadık kalmak esasına göre uygulandı. Daha önce adı geçen William Douglas şöyle yazıyordu: «Pişevari İran'dan ayrılmak için değil, Azerbeycan'ın bağımsızlığı için mücadele ediyordu. O Azerbeycan'da toplanan vergilerin en az yarısının eyaletin ihtiyaçları için kullanılmasını istiyordu. O eyaletin kendini yönetme hakkına daha fazla sahip olmasını istiyordu. İran parlamentosundaki temsilci sayısı artsın istiyordu.»

İran Kürdistanı'nda Mehabat Cumhuriyetinin Kuruluşu :

İran Azerbeycanı'nda geçen bu olaylar bütün İran'da demokratik hareketlerin gelişmesinde etkili oldu. Ülkenin güney batısında bulunan İran Kürdistanı'nın merkezi Mehabat olan güney bölgesinde kürt millî demokratik hareketi başverdi. Bu hareketin esas merkezi Mukri Kürtlerinin yaşadıkları Mehabat eyaletinin toprakları oldu. Harekete Mehabat valiliğini yürüten Mukri Kürtleri birliğinin öncüsü din adamı Gazi Mehmet öncülük ediyordu. Kürdistan'ın sayılı ailelerinden birine mensup olan Gazi Mehmet, Douglas'ın söylediğine göre, çok iyi bir eğitim görmüş, Fransızca, Rusça ve İngilizce dillerini çok iyi bilen bir şahıstı.

Kürdistan millî demokratik hareketi her şeyden önce millî bir hareket idi. O millî birleştirmeyi gerçekleştirme çalışmalarından ilham alıyordu. Tabii ki Azerbeycan hareketi gibi İran devletinin çerçevesi içinde. Bu konuda Kürdistan Demokratik Partisi şöyle diyordu: «Biz kendimize özgü tarihe, dile ve âdetlere sahibiz. Kendi çocuklarımızı kendi dilimizde eğitmemize neden izin verilmiyor? Anayasada öngörülen eyalet cemiyetleri tarafından niçin idare edilmiyoruz? Neden, Kürdistan'a bağımsızlık verilmiyor?»

İran Kürdistanı Demokrat Partisi 1945 Ekim ayının sonlarına doğru kuruldu. Başkanlığa Gazi Mehmet getirildi. Kuruluşu bir çok bakımdan ADP'sinin kuruluşuna uygundu. KDP'si bütün demokrat ve ilerici güçleri kendi çatısı altında birleştirmişti.

İran Azerbeycanı'nda olduğu gibi 1946 Ocak ayında Mehabatta İran Kürtlerinin bağımsız Demokratik eyaletinin kuruluşu ilan edildi. Sonra eyalet meclisi kuruldu ve Gazi Mehmet'in başkanlığı altında Kürt bağımsız devleti teşkil edildi. Kabineye Sıravı il üyesi Yahod emekçilerinin vekili de katıldı.

Kürt bağımsız devletinin tedbirlerinden birisi Kürt lisanının bütün İran Kürdistanı'nda esas lisans olarak kabul edilmesiydi. Çocuklar ve büyükler için bu dilde okullar açıldı. Düzenli Kürt millî birlikleri ve kanunları koruyan organlar teşkil edildi.

Azerbeycan ve Kürdistan'da hayata geçirilen demokrasiyi yeniden kurma işleri İran anayasasına uygun olarak yürütülmekteydi. Hiç bir bölücülük amacı güdülmüyordu. İran Azerbeycanı merkezi hükümeti tanıdığını bir çok kez ilan etmişti. Kürdistan Demokrat Partisi de aynen şöyle demektedir: «KDP Kürdistan'ın Anyasada öngörülen eyalet özgürlüğü ve eyalet cemiyetleri vasıtası ile yönetilmesini istemektedir.» KDP' nin tüzüğünde de şöyle denilmektedir: «Partinin merkezi hakimiyete hiç bir düşmanlığı yoktur, şimdiye kadar emperyalizmin baskı ve boyunduruğu altında inceleyen Kürtler yalnız barış içinde yanyana yaşama, kültür ve sağlığı geliştirmek yoluyla kendisinin millî bağımsızlık hukuklarını elde etmeyi istiyor.»

İran halklarının geniş sınıf ve tabakaları İran Azerbeycanı ve Kürdistanı'nda meydana gelen demokratik hareketin gelişmesini sıcak bir sevgi ile izliyor, buralarda gerçekleştirilen reformların bütün ülkeye yayılacağını ümit ediyorlardı. Ülkede meydana gelen demokratik hareke-

tin oluşmasında ve ADP'sinin kurulmasında katkısı olan TUDEH Azerbeycan'da ve Kürdistan'da demokratik rejimlerin meydana gelmesine bütün İran'da demokratik hareketin gelişmesi için önemli bir olay olarak bakıyorlardı. Diğer taraftan İran hakim sınıfları ne ülkenin demokratikleşmesine, ne ekonomik reformların yapılmasına, ne de azınlıkta olanlara bağımsızlık vermeye taraftardı. O zamanki İran hükümetinin bütün tedbirleri demokratik hareketleri bastırmaya yönelikti.

İran Azerbeycanı'nda meydana gelen olaylar ve devletin gerici siyaseti Said kabinesinin istifası ile sonuçlandı. 1945'in Kasım ayının başlarında yeni hükümetin kuiulması görevi, Sedr işbaşına gelmeden önce kısa bir süre başbakanlık yapan İbrahim Hekimi'ye verildi.

Ülkede ortaya çıkan durum Hekimi'yi parlamentoya daha ilerici bir program sunmaya zorladı. Programda, örneğin, işsizlikle mücadele etmek, işçi ve köylünün durumunu iyileştirmek, sanayi ve tarım alanlarında reform yapmak için kanun taslakları hazırlamak (reform sonucunda köylüler toprak ve su sahibi olacaklardı) ve parlamentonun 15. seçim dönemine girmek gibi konular vardı.

Ama bu program bütünüyle göstermelikdi, halk kitlelerini aldatmayı amaçlıyordu. Hekimi hükümeti iş başında olduğu sürece bu programın bir tek maddesini bile uygulamadı. Ve pratikte Sedr hükümetinin iç ve dış politika siyasetini sürdürmeye devam etti.

Azerbeycan ve Kürt demokratlarının bölücülük yapmadıklarını defalarca resmî bir şekilde ilan etmelerine rağmen, İran'ın güneyinde yapılan reformlar, ilerici tedbirler kabul edilmedi. Güney eyaletlerinde (Sovyet ordularının yerleştiği yerlerde) demokratik hareketi zorla ezmek olanağını bulamayan Hekimi hükümeti bir yandan Azerbeycan demokratları ile anlaşmağa çalışır gözükürken, öte yandan ülkenin iç ve dışında bütün propaganda organlarını seferber ederek bu konularda ve Sovyetler konusunda yalan yanlış fikirler yaymaya çalıştı. İran'da demokratik hareketin gelişmesinden ve ona komşu Orta Doğu ülkelerine sıçramasından korkan ABD ve İngiliz emperyalistleri anti-sovyetizm konusunda İran devletine yardımcı oldular.

Hekimi ve İran Azerbeycanı valisi Beyatın 1945 yılında Azerbeycan demokratları ile başlattığı konuşmalar kısa sürede gösterdi ki İran devleti Azerbeycan halkının isteklerini yerine getirmeye niyetli değildir ve bu görüşmeler sadece göstermeliktir. Aralığın 18'inde Hekimi parlamentoda şöyle ilan etti: «Azerbeycan'da meydana gelen olayların reformla hiç bir ilgisi yoktur, İran Devleti ülkenin bütünlüğünü hedef alan Azerbeycan devletini hiç bir zaman tanımayacaktır.» Demokratik güçlerin bölünmesine can atan İran'ın gerici mihrakları ve onların Amerikan ve İngiliz hamileri azgın anti-demokratik ve anti-sovyetik kampanyalarını genişlettiler. İran basını Azerbeycan devletini İran'dan ayrılmakla ve yerli halk üzerinde baskı yöntemleri uygulamakla suçladı. Bunun yanısıra İran'ın gerici mihrakları, büyük toprak ağaları ve Başkarargâh şefi General Erfe Azerbeycan'a silâhlı terörist gruplar göndermeye devam ettiler.

Gevam Hükümeti Dönemi :

İran devletinin ABD ve İngiltere emperyalistleri tarafından iç ve dış siyaset çizgisi tam bir mukavemetle karşı karşıya geldi. İran'da uzağı gören bazı devlet adamları anladılar ki demokratik hareketin yükseldiği ortamda bu kadar halka karşı siyaset yürütmek imkânsızdır. Sonunda İran hakim sınıfları fırsat kazanmak için ve daha uygun bir fırsatta bir çözücü darbe indirmek için demokratik hareketi bir kere ezmek siyasetinden geri çekilmek, demokratik kişiler gibi görünmek politikasını gütmeye çalıştılar. 1946 yılı ocak ayında Sedr hükümeti yerine tecrübeli, entrikacı ve hilekâr devlet adamı Ahmet Kevam işbaşına geldi. Kevam gerçek yüzünü örtmek için ve Başbakanlık koltuğunda kalmak için ülke içindeki ilerici gruplara dayandığından gericilerin hepsi onu savunmak konusunda aynı görüşte değildiler. Parlamentoda oya sunulurken onun adaylığı yalnız bir oy farkıyla kazandı.

Gevam işbaşına gelirken ülkenin iç ve dış siyasetinde köklü değişiklikler yapacağını, demokratik reformlar uygulayacağı, Sovyetler Birliğiyle dostluk ilişkileri kuracağı hususunda söz vermişti. Başbakanlığa ilk başladığı gün bu konuda görüşmeleri en kısa zamanda başlatacağını söyledi.

Gevam hükümetinin ilk adımları demokratik gibi görünüyordu. Sedr hükümeti tarafından yasaklanmış olan siyasi parti çalışmalarını ve toplantılarını serbest bıraktı. Emekçilerin bir kısım isteklerini yerine getirmeye razı oldu. 1946 yılı Şubat ayının 15'inde İran Tudeh Partisinin ve Sendikalar birliğinin resmî açılışları oldu. Şubatın 17'sinde ünlü gerici General Erfe İran Ordusu Başkomutanlığından alındı ve tutuklandı. Martın 20'sinde gericiliğin hizmetçisi ve İngiliz emperyalizmin uşağı Seyid Ziyaettin, Deşti, Tahare, İmami tutuklandılar. Mart ayının 12'sinde süresi sona erdiğinden 14. parlamento bitti, ama gericiler bu süreyi süresiz bir şekilde uzatmak istiyorlardı.

Gevam hükümeti aynı zamanda politik ve ekonomik alanda da bir takım reformlar yapma teşebbüsünde bulundu. 1946 yılının Ocak ayının 6'sında İran Sendikalar Birliğinin teklifte bulunduğu Devlet topraklarını halk arasında bölmek konusundaki kanun ve mahsulden köylüye düşen payın % 15 artırılması konusunda bir karar da kabul edildi. Ama bu kanun ve kararların hiç birisi pratikte hiç bir zaman uygulanmadı.

Azerbeycan problemini bir çözüme ulaştırmak yolunda adımlar da atıldı. Nisan ayının 22'sinde hükümetin yayınladığı bir kararnamede İran Azerbeycanı'nda oluşan yeniden düzenleme işlerinin devlet tarafından resmî şekilde tanıdığı ilan edildi. İran Azerbeycanı çerçevesinde Azerbeycan'ın kendisini idare etmesi için İran anayasasında bir takım değişiklikler yapılacağı hukukunun genişletileceği ve parlamentodaki milletvekili sayısının artırılacağına dair söz verildi. Bu kararnameye uyarak başta Seyit Cafer Pişevari olmak üzere Azerbeycan vekiller heyeti konuşmalar yapmak üzere Tahran'a geldiler. 1946 yılının Haziran ayının 13'ünde başbakan yardımcısı Muzaffer Firuz'un başkanlığı altında Azerbeycan'a gelen İran hükümet vekilleri heyeti İran Azerbeycanı'na iç bağımsızlık tanımak için bir anlaşma imzaladılar.

13 Haziran 1946 anlaşmasına dayanarak Azerbeycan millî eyalet parlamentosu tanındı ve merkez hükümet İran Azerbeycanı'nda vali, eyalet müesese başkanları ve cemiyet bakanlık heyetinden meydana gelmek üzere bir şûra meydana gelmesine razı oldu. Bu şûra cemiyetin kontrolü altında hükümetin kararlarını hayata geçirmeliydi.

Azerbeycan demokratlarının ordu birlikleri ve kanunî fedai grupları uygun görülerek İran ordusu ve İran jandarma grupları diye hesaba katıldı. İran Azerbeycanı'nın yıllık gelirinin % 75, Azerbeycan halkının ihtiyaçlarına ise % 25 umumi devlet harcamalarına alınmasına razı olundu. Tebriz'de üniversite kuruldu. Azerbeycan dili, Fars diliyle birlikte resm dil olarak kabul edildi. İlkokullarda eğitimin Azerbeycan, kürt, ermeni vs. gibi millî azınlık dillerinde yapılması kabul olundu.

Gevam devletinin dış siyaseti de ilerici görünüşlüydü. Gevam İran'ın Sovyetler Birliğiyle ilişkilerinin düzeltilmesini ve onunla iyi komşuluk ilişkilerinin kurulmasını devletinin dış siyasetinin temel görüşlerinden biri olarak kabul etti.

Emperyalist ve Gerici Güçlerin Harekete Geçişi :

Ama çok geçmeden işler aydınlığa kavuştu. Bu görünüşteki ilericiliğin İran'da ve tüm dünyada ilerici görüşleri ezmek ve emperyalist ağababalarına hizmet etmek için bir zaman kazanma politikası olduğu ortaya çıktı.

Gevam ilk günden ne İran Azerbeycanı'na millî bağımsızlık vermek konusunda anlaşma, ne de karşılıklı petrol cemiyeti kurmak niyetinde olmamıştır. Fransız yazarı Pierre Fonten'in şöyle yazması rastlantı değildir: «Gevam hükümetinin İran Azerbeycanı'na millî bağımsızlık vermek konusunda anlaşma imzalaması çok şaşırtıcı olmuştu, ancak çok geçmeden anlaşıldı ki bir seferlik bu işi halletmek Tehran için çok gerekliymiş.»

Bunlara rağmen Gevam'ın toplumsal boşboğazlığı ve görünüşteki demokratik adımları, İran'daki demokratik güçlerin bir bölümünü belirli bir süre bu bunalıma soktu. Açık gericiliği tarafsızlaştırma politikası ile TUDEH, Sendikalar Birliği ve diğer demokratik güçlerin sempatisini kazanabildi. Ve hattâ Gevam TUDEH Partisinden 3, İran Partisinden de bir bakan alarak kabineyi yeniden kurdu. Fakat bu ara Gevam, aynı zamanda demokrasi düşmanlarını da örgütlemekten geri kalmıyordu. Nihayet bu güçler 29 Haziran 1946 yılında İran Demokrat Partisini kurarak legaliteye çıkardı. Bu parti; yüksek kademedeki subay ve memurlar, büyük toprak sahipleri, gerici tarikatçılar (Seyitçiler) büyük sermayedarların uşağı politikacılar, ve hattâ cinayetler işlemiş katillerden oluşuyordu. Kısacası bu partiyi Gevam'cı bütün anti-komünistler oluşturuyordu.

Gevam'ın partisi kendine bağlı faşist nitelikli «millî kurtuluş» grupları yarattı. Onların da yardımıyla İran gericileri Ekim ayından başlamak üzere, açık bir şekilde ülkedeki demokratik güçlere karşı saldırıya geçtiler. TUDEH teşkilâtlarını ve Sendikalar Birliğinin Kulüplerini dağıtmaya başladılar.

İngiltere ve ABD Emperyalistleri İran gericilerini açıkça desteklediler. Özellikle İngiliz Konsolosluğu ve İran, İngiliz petrol şirketlerindeki görevliler 1946 yılının ilkbahar ve yazında İran'ın güneyindeki kabileleri merkezî hükümete karşı kışkırttılar. Gevam'ın desteği ve İngilizlerin tahrikleriyle güneydeki Kaşkailer, Bahtiyariler ve diğer kabileler 14 Eylül 1946'da isyana başladılar. Hükümetin «millî hareket» gibi değerlendirdiği bu isyanlar ancak 17 Ekim 1946'da yapılan bir anlaşmayla son buldu. Bu anlaşmaya göre devlet belirli sorumluluklar yüklendi. Ki, bu anlaşmaya göre Azerbeycan ve Kürdistan hareketleri geçersiz kabul ediliyordu.

27 Şubat 1947'de isyan hareketlerinin başı sayılan Heyat Davudi'nin Kişv (ülke) gazetesinde çıkan yazısında şöyle diyordu: «Kaşkai hanlarının çıkışı hiç bir zaman Gevam hükümeti aleyhtarı bir hareket değildir. Aslında Azerbeycan ve Kürdistan hareketlerini geçersiz kılmak isteyen bir hareket olmuştur. İran sadece Azerbeycan ve Kürdistan'dan ibaret değildir. Azerbeycan ve Kürdistan tanınırsa Fars eyaleti de aynı isteklerde bulunacaktır. Böyle bir durumda ülkenin merkezî durumuna ters düşer. Bunun içindir ki Azerbeycan ve Kürdistan problemleri çözülmelidir. Ülkenin kuzeyi de güneyi gibi merkezî hükümete bağlı olmalıdır.»

Gevam'ın Kaşkailer'le anlaşma yapmasına ve böylece gerici isyanın Azerbeycan ve Kürdistanda yürütülmekte olan demokratik hareketle aynı ölçülerde değerlendirilmesine itiraz işareti olarak TUDEH'li bakanlar parti kararına uyarak hükümetin yaptığı toplantıya katılmadı. Bunun üzerine Gevam TUDEH'li bakanları hükümetten attı. Bir gün sonra 19 şubatta Gevam yeni kabineyi kurdu. Ve bununla beraber Gevam'ın demokrasi oyunu da son buldu.

Gevam'ın hesabına göre, 1946 yılının sonbaharında, İran'ın demokratik güçleriyle açık mücadele zamanı gelmişti. Ve anti-demokratik güçler gerici hareketlerine ülkenin güney ve orta eyaletlerinde sürdürmye başlattılar.

Parlamentonun 15. devresinde «emniyet ve nizamı sağlamak» bahanesiyle bütün eyaletlere jandarma ve ordu birlikleri gönderildi. Tahran ve bir çok eyaletlerde sıkıyönetim ilân edildi.

Hükümet, kitlesel hareketleri, miting toplantı ve gösterileri yasakladı. Hükümetin politikasını eleştiren bütün dergi ve gazeteler yasaklandı. Gazeteci ve yazarlar zindanlara atıldı. Ve nihayet 6 aralık 1946'da gericilerin beklediği gün gelip çattı. Aynı gün hükümet ordu ve jandarma birliklerini, 40 tank, 150 uçakla (özellikle ABD'nin gönderdiği bombardıman uçaklarının) desteğinde İran Azerbeycanı ve İran Kürdistanı'na doğru gönderdiler. Ve Millî Demokratik hareketleri kan denizine boğdular.

Hükümetin hareketini Duglas şöyle yazıyordu: «İran orduları Azerbeycan ve Kürdistan'a kurtarıcı(!) olarak geldiklerini söylemelerine rağmen aslında işgalci gibi davranmışlardır. Onlar Azerbeycan ve Kürdistan halkının evlerini yıkıp, dağıttı. Kızlarının namusuna el atıp, çocuk-ihtiyar demeden halkı hunharca öldürdü ve mallarını yağma ettiler.»

Merkezî hükümet orduları Tebriz'e girdikten sonra, İran Azerbeycanı'nda ordularının başkomutanı General Haşemiyi; İran Devletinin Azerbeycan demokratlarıyla imzaladığı 13 Haziran 1946 günlü anlaşmanın geçerliliğini yitirdiğini resmen ilân etti.

Böylece Azerbeycan ve Kürt halkının elde ettiği başarılar silinip gitti. Azerbeycan ve Kürdistan'da ölenlerin sayısı 25 binden fazladır. Kürtler'in önderi Gazi Mehmet ve onun kardeşleri Sadr Gazi ve Seyf Gazi de idam edildiler. Azerbeycan ve Kürt halklarının millî demokratik hareketlerini kan denizinde boğan Gevam hükümeti Sedr ve Hekimi hükümetlerinin yapamadıklarını yapmayı başardı. Ülkede gerici rejim pekişti. İran gitgide yabancı emperyalist ülkelerin ve özellikle ABD'nin denetimi altına girdi.

Muharebeden sonraki dönemde, İran'daki demokratik hareketlerin boğulması yıllarında (1946-1947) Türkiye'yi de istismar etme siyaseti «Türkiye ve İran halklarının tarihlerinde kara sayfayı teşkil eder». Bu ülkelerdeki ilerici ve yurtsever güçler o sıralarda içte ve dışta birleşmiş gerici güçlerin saldırısını etkisiz kılamadılar.

Şah ve gerici İran hakim sınıflarının, ABD, İngiltere ve diğer emperyalist ülkelerin dolayısız, açık müdahaleleriyle Azerbeycan ve Kürt halkının elde ettiği özgürlük ve demokrasi başarılarını sildiler. Binler onbinlerce emekçi öldürüldü. Cadde, sokak ve pazar yerleri bu insanların kanlarıyle doldu. Yurtseverler zindanlara dolduruldu. Birçokları kötü hava şartlarının bulunduğu yerlere sürgün edildi. Fakat özgürlüğün susuzluğu ve ateşiyle yanan Azerbeycan ve Kürt halkları kendi siyasi teşkilâtları olan Azerbeycan ve Kürt Demokrat partilerinin öncülüğünde mücadelelerini sürdürdü.

1960 yılında yapılan birlik konferansında İran TUDEH Partisi ve Azerbeycan Demokrat Partisi merkez komitelerinin işçi sınıfı öncülüğünün teşkilâtı birliğini sağlamak için yürüttükleri çalışmalar başarı ile son buldu. Ve İran'da işçi sınıfının tek partisi İran TUDEH Partisi ilân edildi.

Şimdiki durumda Azerbeycan halkı İran işçi sınıfının yeni tipteki Marksist-Leninist partisi olan TUDEH Partisi içinde emperyalizmin ülkedeki hakimiyetine son vermek ve millî demokratik devrimin nihaî zaferini elde etmek için mücadelesini sürdürmektedir.

Eğitim Üzerine

E. ZOZAN

Eğitim ve Toplum

Geçmişte de insanlar eğitim sorunlarıyla uğraşmışlar. Toplumun içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullara uygun, istenen düzeyde ve nitelikte insan yetiştirmek için çeşitli yol ve yöntemler önermişler. Örneğin Platon'un «Devlet»inde, askerlerin müzikten uzak tutulmaları önerilir. Çünkü müziğin, insanların, ister acı, ister sevinç olsun tüm duygularını biçimlendirdiğini, insana insan sevgisi ve incelik kazandırdığını biliyoruz. Oysa askerlerin acımasız ve saldırgan olmaları gerekir Platon'a göre. Müziğin erdemleri üzerinde uzun uzun duran ve kitlelerin eğitiminde araç olarak müziğe büyük yer veren Platon, onu askerlere yasaklıyor.. O, müziğin, asker kişilerin sert, acımasız yanlarını törpüleyip ortadan kaldırmasından endişe ediyor. Devleti korumakla görevli bu bekçi gücün koruma yeteneği böylece yok olabilirdi.. Platon, eğitimin insanlar üzerindeki değiştirici ve yönverici etkisini iyi saptamış olmalı. Platon'un «Devlet»inde olduğu gibi her devlette de her toplumsal kesime, kurulu düzence verilen rolün gereklerine uygun eğitim yaptırılır.

Bir savaşta Daryüs, Krezüs'ü yener. Krezüs esir alınır. Elleri bağlı olarak kafilenin önünde ve Daryüs'ün yakınında yürümeye mecbur edilir. Krezüs'ün Daryüs'a:

«Lidyalıları öldürme. Onlara yüksek konçlu ayakkabılar, uzun entariler giydir. Sonra da çeşitli müzikli eğlence yerleri ge-

liştir, eğlendir oralarda. Onlara müzik ve dans yaptır. O zaman başınıza iş açmazlar.»

Dediği yazılıdır tarih kitaplarında. Bazı yorumlara göre, Krezüs, Daryüs'ü kandırmaya çalışmaktadır. Lidyalıların törelerini, etnik değerlerini, kültürlerini yitirmiyeceklerini, kurtulabilirlerse Daryüs'a ya da Daryüslara bir gün mutlaka karşı koyacaklarını bilmektedir.

Nasıl yorumlanırsa yorumlansın, Krezüs, sömürülenlerle sömürenler arasındaki mücadelelerin tarihidir. Ezenler ve sömürenler, baskı altında tuttukları halkları ve sınıfları çok ince yöntemlerle uyutmayı denemişler. Ama sonuçta mutlaka yenilmişler. Baskı ve sömürüyü çeşitli yollarla gözlerden saklamaya, meşru göstermeye çalışmışlar. Bu işlerin yapılmasında egemen güçler, zor'un yanısıra, büyük ölçüde eğitimden yararlanmışlardır.

Anlattığımız her iki örnek, eğitimin, insanın düşünce ve davranışlarını istenen yönde etkileyip oluşturmadaki büyük gücünü dile getirmektedir. Bunun yanında özellikle Platon örneği, eğitimin toplumun önemli bir unsuru olduğunu ve toplumun yapısına göre biçimlendiğini kanıtlamaktadır. Sınıflı toplumlarda, egemen sınıfların, emekçileri sömürmek için eğitimden ne denli yararlandıkları gün gibi ortadadır. Yine sömürgeci ulusların, sömürge halklara uyguladıkları ulusal baskı ve sömürüyü, eğitim ve kitle etkileşim araçları yoluyla haklı göstermeye çalıştıkları da bir gerçektir. Halkların ulusal bilincini oluşturacak olan sosyal ve kültürel değerlerini, çeşitli eğitim yöntemleriyle, olanca güçleriyle yoketmeye çalıştıkları da tartışma götürmez bir olgudur.

Yüzyılımızda eğitimin bu işlevleri daha ince ve daha etkin yöntemlerle geliştirilmiş durumda. Gerçi zor gibi eğitim yöntemleri de, belli ve nisbeten uzun bir tarih süreci için düşünüldüğünde, baskı altındaki sınıfların ve halkların kurtuluşunu önlemeye yetmez. Ama Krezüs'ün önerdiği yöntemleri sömürge halklara uygulayan sömürgecilerin, sömürü sürecini az da olsa uzatabildiklerini biliyoruz.

Eğitim, bir yanıyla, bireylerin düşünce ve davranışlarını istenen yönde değiştirmeyi amaçlayan toplumsal bir süreçtir. Bu tanım doğru olmakla birlikte, uygulamalara indirgenmedikçe soyut ve açıklıktan uzak kalır. Temel anlayışı belirlemek için eyleme, pratiğe yansıyan somut durumlardan hareket ederek genellemelere varılmalıdır. Bu bilimsel tutumla işe başladığımızda söz konusu tanımın öğretici olmadığını görürüz.

Toplumların tarihsel gelişme sürecinin her aşamasında devlet, din, hukuk, eğitim, sanat ve felsefe gibi üm üst yapı kurumlarının, üretim biçimi, üretim ilişkileri ve üretim teknolojisi tarafından belirlendiği görülür. Hangi sınıf üretim araçlarını elinde tutuyorsa bütün bu üst yapı kurumlarının o sınıfın gereksinmeleri doğrultusunda oluşturulduğuna tanık oluyoruz.

Köleci ve feodal toplumlarda, köleleri de insan gören ve onların özgürlük mücadelesini meşru sayan bir hukuk kuralına rastlayamazsınız. Kölenin efendisine gösterdiği en küçük tepki bile ahlâk açısından ahlâksızlık, din açısından dinsizlik olarak nitelenir. Kısaca, bu üst yapı kurumları toplumun genel yapısından ayrı düşünülemez. Onlar, toplumsal yapının bir ürünüdür. Doğal olarak, toplumsal alt yapı tarafından oluşturulan bu üst yapı kurumları da karşılıklı olarak alt yapıyı etkilerler.

Bu açıklamadan sonra eğitimin tanımını yeniden düzenleyelim : Eğitim, bireylerin düşünce ve davranışlarını, egemen sınıfların istek ve çıkarları yönünde değiştirmeyi amaçlayan toplumsal bir süreçtir. Ancak bu tanım, her toplumda egemen sınıf tarafından uygulanan, bir bakıma resmî eğitimi niteler. Oysa, ezilen ve baskı gören sınıfların, halk kitlelerinin de, hakim sınıflarınki gibi kurumlaşmamış ve gayri resmî de olsa kendi çıkarlarına ve dünya görüşlerine uygun eğitici çalışmalar yapmaları kaçınılmazdır. Çağımızda özellikle işçi sınıfı, kapitalist sınıfın boyunduruğuna karşı örgültenmekte ve kendisiyle birlikte öteki emekçi halk yığınlarını da eğitmektedir. Kapitalist toplumlarda işçi sınıfının eğitim alanındaki çabaları oldukça ileri düzeydedir. Devrimin başarıya ulaştığı ve sömürücü sınıfların son bulduğu sosyalist toplumlarda ise eğitimin niteliği ve amaçları sınıflı toplumlardan oldukça farklıdır.

Kapitalist toplumlarda egemen sınıflarca uygulanan eğitimin ikili bir işlevi vardır: Birincisi, ekonominin talep ettiği nitelikte eleman üretmek, ikincisi ise, kurulu düzenin haklı ve meşru olduğu etrafında bireyleri şartlandırmaktır. Üretim faaliyetlerinde bulunacak insanı yetiştirme organizasyonu olarak yaptığı işlev, eğitimi toplumsal alt yapıya yaklaştırır. O nedenle eğitim, bir yönüyle toplumsal alt yapı özelliği gösteren bir üst yapı kurumudur. Öte yandan, siyasal üst yapının gereklerine uygun insan yetiştirmek, propaganda ve kitle etkileşim araçları yoluyla kitleyi şartlandırmada da eğitimden büyük ölçüde yararlanılır.

Bütün bunlar, ülkelerin, eğitime büyük önem vermelerine neden olmaktadır. Günümüzde, gelişme düzeylerine göre ülkeleri sınıflamada eğitim de bir kriterdir. Artık yalnız ulusal gelir dağılımı ve hizmetlerin yaygınlaştırılması ölçütlerine, toplumun okur-yazar oranı da eklenmiştir. Toplumun ekonomik ve sosyal gelişmesinde eğitimin yeri ve önemi giderek artmaktadır.

Gelişmiş Kapitalist Ülkelerde Eğitim :

Gelişmiş kapitalist ülkelerde eğitim ve diğer üst yapı kurumları genellikle toplumun içsel dinamikleriyle oluşmuştur. Onun için de sistem açısından büyük ölçüde uyumlu ve verimli gelişmeler gösterdiği söylenebilir. Başka bir deyişle eğitim, üretim biçimi, üretim ilişkileri ve üretim teknolojisindeki gelişim ve değişimle uyum halinde bulunur. Kapitalist ekonomideki gelişme ile eğitim planlaması denklik gösterir.

Sistemin gereklerine uygun düşen eğitim, diğer yandan kapitalist toplumun çelişki ve hastalıklarını da içinde taşır. Kapitalist toplum insanı kendi emek ürünlerine ve insancıl değerlere yabancılaştırır. Bu, toplumsal düzenin yapısından ileri gelen bir durumdur. Sistemin tümü sömürüye dayandığı için gerek ekonominin talep ettiği nitelikli elemanların üretimi, gerek insanların egemen sınıfların sosyal ve kültürel değerlerine göre şartlandırılması kapitalist toplumu oluşturan unsurlarla bağlantılıdır. Olumsuz da olsa, bu unsurlar arasında tutarlı bir etkileşim vardır.

Sözkonusu sistemde ekonomi, kapitalistin kâr tutkusunu karşılayacak düzeyde üretime yöneldiği gibi, tüketim kalıplarına yönelik alışkanlıkların kitleye aşılanmasını da gerektirir. Kısaca, kâr ilkesi hem üretimi, hem tüketimi sistemleştirir.

Eğitim, sistemin bir unsuru olduğu için egemen güçlerin isterlerine göre biçimlenmiştir. Türkiye gibi emperyalist-kapitalist sistem içinde yer alan geri kapitalizmlerde durum farklı özellikler gösteriyor. Kapitalizmin dışa bağımlı çarpık gelişimi, üst yapıda da kendini açığa vuruyor. Örneğin Türkiye'de toplumsal alt yapı ve siyasal üst yapı etkileşimi gelişmiş kapitalist ülkelerle karşılaştırıldığında farklı durumlar, uyumsuzluklar görülüyor. Kanımızca bu durum, Türkiye ve benzeri ülkelerde, toplumun izlediği gelişme doğrultusunun kendi öz dinamiklerinden çok, dışsal dinamikler tarafından, etkilenip yönlendirilmesinden ileri gelmektedir. Bu nedenle, sözünü ettiğimiz etkileşim düzeni,

daha doğrusu düzensizliği oluşmuştur. Bu konuya ilerde yine döneceğiz.

Sömürge Ülkelerde Eğitim :

Her sömürgeci ülke aynı zamanda bir kapitalist ülke olduğundan, onun eğitim anlayışı da elbette, yukarda belirlediğimiz özellikleri taşır. Ancak sömürge halklara yansıması yönünden bazı farklılıklar gösterir. Bu nedenle ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun bulduk.

Sömürgecilik emperyalizmin bir özelliğidir. Ancak emperyalist aşamaya ulaşamadığı halde başka halkları boyunduruğu altında tutan sömürgeci ülkeler de vardır. Öte yandan, sömürge ülkeler kavramının, zihinlerde coğrafyadan kalan, yanlış değilse bile eksik bir izlenimle, daha çok «deniz aşırı» ülkeler için kullanıldığı görülüyor. Özgürlük Yolu'nun 4. sayısında bu konu üzerinde ayrıntılı bir yazı yer aldığı için üzerinde fazla durmuyoruz. Ancak sömüren ülke, hangi aşamada bulunursa bulunsun, başka bir ulusu ekonomik, siyasal ve kültürel sömürü ve baskı altında tutuyorsa sömürgecidir. Bunun için ille de, bir ABD, İngiltere, Fransa gibi emperyalist olmak gerekmez. Emperyalist-kapitalist sistem içinde yer alan, nisbeten geri bir kapitalist ülkede, Pekâlâ, belli tarihî şartlarda, sömürgeci bir pozisyon kazanabilir. İspanya ve Portekiz buna örnektirler. Çağımızda, ezilen ulusların kurtuluş mücadeleleri, bir sistem olarak emperyalizme ve bu tür sömürgecilere karşı verilmektedir.

Sömürge halklar, sömürgeci ulusların sömürü ve baskıları altında yaşadıkları için, her türlü gelişmeleri ve sosyal kurumları, kendi istek ve çıkarlarına uygun, bağımsız bir oluşum göstermez. Bu tür ülkelerde sömürgeciler tarafından uygulanan eğitim, sömürüyü ve ulusal baskıyı kitlelerin gözünden saklamak ya da hoş göstermek işlevlerini gerçekleştirir.

Sömürgeler açık pazar durumunda bırakılır. Yer altı ve yer üstü zenginlikleri sömürgecilerin ucuz hammadde ihtiyaçlarını karşılar. Birçok halde sömürgelerde değişik emperyalist ve sömürgeci ülkelerin sömürüsü üstüste biner. Hele çağımızda uluslararası tekeller, ulusal sınırları aşarak güçlü dünya kapitalistlerinin sömürü yöntemlerini tüm geri bıraktırılmış ülkelere taşımaktadırlar. Emperyalist ve sömürgeci ülkelerin özellikle üzerinde durdukları şey, halkların ulusal bilinçlenmelerini ve bunun sonucu ulusal kurtuluş mücadeleleirni nasıl önleyecekleri-

dir. Çünkü başka türlü sömürüyü sürdürmenin olanağı yoktur. Bunun içindir ki her sömürgede kendileriyle işbirliği yapacak işbirlikçi gruplar, tabakalar yaratırlar. Bu işbirlikçi unsurlar hammadde ihracında ve mamul madde ithalinde aracı ve bayi görevi yaparlar.

Sömürge ülkelerde eğitim hizmetleri yaygınlaştırılmaz. Okur-yazar oranı son derece düşüktür. Bazı sömürgeci ülkeler zaman zaman, kendi kültürlerini yaygınlaştırmak ve asimilasyon amacıyla «eğitim seferberliği» cinsinden birtakım girişimlerde bulunurlarsa da, amaçları toplumun gerçekten eğitilmesi olmadığı için bu tür çabalar göstermelik olur. Bu çabalar, sömürgeci ülkenin ırkçı-şöven burjuva kültürünün kitlelere aşılanması ve ezilen halkların ilerici ulusal değerlerinin, kültürünün yok edilmesi, kitlelerin köleleştirilmesi amacına yöneliktir. Bu nedenle de sömürgelerde uygulanan eğitim, eğitim olmaktan öte, yerli halkın çıkarlarıyla, ulusal değerleriyle ilişkisi bulunmayan son derece iğreti birşeydir. Sömürgeciler, çoğu kez, eğitim aracı olarak yerli halkın dilinin kullanılmasına bile izin vermezler. Onun dilini, kültürünü, sanatını köreltmek için elden geleni yaparlar. Ancak tarihin dönen çarkı, bütün bu çaba ve tedbirlerin yöneldiği hedefleri boşa çıkarmıştır. Bu tür tedbirler, sömürgecilerin baskı ve sömürüsünün ömrünü bir süre uzatsa bile bunu ebedî kılamaz, kılamamaktadır.

Özetle söylersek, sömürgelerde uygulanan eğitim, sömürgecilerin taleplerine uygun olarak, tüketim ekonomisinin kalıplarına uygun düşen, yoz okur-yazar ve emperyalizmle kolayca bütünleşebilen bürokratlar yetiştiren bir aygıt durumundadır.

Başından beri eğitimin, geçmişte ve günümüzde yüklendiği görevler, toplumsal yapıdaki yeri ve işlevleri, kapitalist ve sömürgeci toplumlarda eğitimin yapısı üzerinde kısa da olsa durduk. Bundan sonra da Türkiye'de eğitim sisteminin yapısı, sosyalist eğitim ve Doğu'da eğitim uygulamaları üzerinde duracağız.

TÜRKİYE'DE EĞİTİM SİSTEMİ VE SOLUN EĞİTİME BAKIŞ AÇISI :

Türkiye, emperyalist-kapitalist sistemde yer almış geri bir kapitalist ülkedir. İçinde yer aldığı sistemin özellikleri ve kendine özgü koşulları toplumsal kurumların tümüne yansımıştır. Bu doğaldır. Ancak, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki ekonomik, sos-

yal, kültürel ve siyasal oluşumlardan farklı özellikler de gösterir. Bu nedenle ayrı bir başlık altında incelemekte yarar var.

Yukarda da kısmen değindiğimiz gibi, Türkiye'de toplumsal alt yapı ve siyasal üst yapı etkileşimi düzenli ve uyumlu olmamıştır. Bu oluşumda içsel dinamiklerden çok dışsal dinamiklerin etkisi büyük olmuştur. Bu olumsuzluğun etkilerini devlet, hukuk ve kültür alanlarında gördüğümüz gibi, eğitimde de görüyoruz. Bu kopukluğun nedenlerini, Tanzimat'la içine girilen batılılaşma çabası ile açıklamak bir ölçüde mümkündür kanısındayız. Yalnızca Batının üst yapı kurumlarını taklide yönelen batılılaşma sürecinin hemen her aşamasında çarpık bir toplumsal gelişmeye tanık oluyoruz. Çünkü gerekli toplumsal alt yapı oluşturulmadan, alt yapıda devrimci dönüşümler sağlanmadan, batının üst yapı kurumları, bir giysi gibi, hazır olmayan gövdeye giydirilmiştir. Bu nedenle toplumsal alt yapı ve üst yapı arasında kaynaşma ve birlik sağlanamamıştır.

Daha İkinci Mahmut döneminden başlayarak Osmanlılar, Batı'nın üstünlüğünün farkındadırlar. Batı durmadan gelişirken Osmanlı sistemi bir çöküş sürecine girmiştir. Gelişen Batıya hayranlıklarını gizlemeyen birkısım aydın ve yöneticiler, Osmanlı toplumunda da bazı reformlar yapmayı denerken pek yüzeysel şeylerle, örneğin kılık kıyafetle ve bazı öğrenim kurumlarıyla ilgilendiler. II. Mahmut döneminde, askerlere sarık yerine fes giydirmekle başlayan bu tür yenileşme, daha sonraları, fes yerine şapka giyilerek devam ettirilecektir..

Cumhuriyetin ilk yıllarında girişilen tüm reformlar ya da «devrimler» sorunun can alıcı yerine, özüne inememiştir. Batıya benzeyebilmek için herşeyden önce, üretim ilişkilerinde devrimci dönüşümlerin sağlanması gerekirdi. Ciddi bir toprak devrimi ile köylü toprağa kavuşturulmalı, tarımdaki feodal üretim ilişkilerine son verilmeliydi. İşçi ve köylü emekçilerin örgütlenmesine olanak verilmeli, toplum demokratlaştırılmalı idi. Kadın haklarının, lâikliğin, medrese öğrenimi yerine konan yeni öğrenim sisteminin ve diğer reformların en sağlam güvencesi toplumun temelde modernleşmesi ve bilinçlenen, örgütlenen emekçi sınıflar olacaktı. O dönemde bunu gören, sorunları daha bilimsel bir gözle değerlendiren sosyalistler de vardır. Örneğin Şefik Hüsnü, daha işin başında emekçileri zincire vurmaya çalışan genç burjuvazinin temsilcilerini uyarmış; ama ne o, ne de diğerleri, kurtuluş savaşının meyvelerini toplayan burjuva yönetimine laf anlatamamışlardır; anlatmaları da güçtü.

Kurtuluş Savaşının bitiminde padişahlığa ve halifeliğe, yani feodalitenin siyasal iktidarına son veren ve ideolojik bağımsızlığını kazanan burjuvazi, askerî bakımdan nisbeten güçlü, ama ekonomik bakımdan zayıftır. O, Avrupa'daki benzerleri gibi semirmemiştir ve işin daha başlangıcındadır. Üretim ilişkilerinde hızlı bir devrimci dönüşümü başaramayışının, örneğin bir toprak devrimi yapamayışının nedenleri de bunda aranmalıdır. Ama göz önündeki burjuva yaşama biçimini, kılık kıyafetiyle, balolarıyla, davranış tarzlarıyla vs. seçmiştir. Bu arada şeriatçı eğitim sisteminin yerine, pozitif bilimlere dayalı Batının burjuva eğitim sistemleri alınmıştır. Bu eğitim sisteminin, kendileri, dünyaları, yaşama ve düşünme biçimleri değişmemiş olan, Anadolu'nun geniş emekçi yığınlarınca kolayca benimsenemiyeceği ve önemli sürtüşmelerin çıkması doğaldı. O sürtüşmelerki bugün de hâlâ devam etmektedir.

Burjuvazi ilk dönemlerde, burjuva dünya görüşüyle sınırlı da olsa, pozitif bilimlere dayalı eğitim sistemini yerleştirmek için kararlıdır. Çünkü o, bu dönemde, feodalite ile bir hesaplaşma içindedir ve iktidarını sağlamlaştırmak için feodal dünya görüşünü, dinci ideolojiyi yenilgiye uğratmak zorundadır. Bu nedenle bu dönemde örneğin Falih Rıfkı gibi ateistlerin yıldızı parlamıştır; ve bunlar radikal bir tavır içindedirler. Oysa zaman geçip burjuvazi yerleştikçe ve artık bir geriye dönüş tehlikesi kalmadıkça, burjuvazinin bu radikal tavrını bıraktığı görülür. Özellikle 1946'lardan sonra, kitlelerin dinci tavırları, eski dünya görüşleri, burjuvaların çeşitli kanatları arasında sömürülmüş, oy toplamak için tahrik edilmiştir. Falih Rıfkı da bu dönemde tutucu bir yazar haline dönüşecektir..

Kitleleri eğitme konusunda da burjuvazinin genellikle ikiyüzlü davrandığını görmekteyiz. Bir yandan yönetimler halka okul ve kitap götürmek istiyor görünmüşlerdir. Burjuva aydınlar, halka tepeden bakarak, onun okuldan kaçtığını, birtürlü öğrenmeye ısınmadığını, ilkel olduğunu propaganda etmişlerdir. Özünde ise burjuvazi, kitleleri eğitmeyi gerçekten kendisine dert edinmemiş, hattâ kitlelerin öğrenmesinden, uyanmasından korkmuştur. Cumhuriyet tarihi boyunca halktan yana aydınların, uyanık emekçilerin başına gelenler bunun en güzel kanıtıdır. 1950 öncesinden başlayarak açılan imam hatip okulları, kuran kursları ve bu türden diğer öğrenim kurumları ise, lâik öğrenimi tümden sabote etmiş öğrenim sistemini ikili duruma getirmiştir. Yani burjuvazi yıllar var ki, kitlelerin burjuva anlam-

da çağdaş bir eğitimine bile yanaşmamaktadır. Kitleler için şeriatçı eğitimi yeter ve uygun görmektedir o. Böylece bir taşla iki kuş vurmaktadır: Bir yandan kitlelerin uyanmasını önlemek, onları mistik bir dünya görüşü içine hapsetmek; diğer yandan, şeriatçı öğrenim kurumlarında yetişen kadroları ve o yönde kışkırtılan, örgütlenen kitleleri solun, demokratik ve sosyalist hareketin karşısına dikmek..

Öte yandan, gelişmiş batılı kapitalist ülkelerde, geniş kitlelerin eğitimden yararlanmasına imkân verildiği halde, Türkiye' de ne yaygınlık ne de demokratlaşma yönünden benzer bir durum görülemez. Tüm parlak nutuklara rağmen hâlâ toplumun % 50'si okur-yazar bile değildir. Yüksek öğrenim önünde büyük yığılmalar var. Kişi, eğilim ve yeteneklerine göre bir branş seçme ve seçtiği dalda uzmanlaşma olanaklarına sahip değildir. Ancak bu kusurların bir çoğu yalnız geri kalmış Türkiye kapitalizmine özgü değildir, onlar genel olarak kapitalist sistemin kusurlarıdır. Kapitalizm, büyük emekçi çoğunluğuna eşit eğitim olanakları sağlayamaz ve kişinin yeteneklerini geliştirmesi için önündeki engelleri kaldıramaz.

Ekonomik ve sosyal bakımdan tanık olduğumuz bölgesel farklılaşma olduğu gibi eğitime de yansımaktadır. Örneğin D.P.T. nın yaptığı en yeni araştırmalardan (1974) anlaşıldığına göre, 19 Doğu ve Güneydoğu illerinde okur-yazar ortalaması % 37,2' dir. Bu oran Türkiye ortalamasının çok altındadır.

Kaldı ki Doğu'da eğitim uygulamasının eksik ve yanlışları salt böylesine bir okur-yazarlık oranı veya benzer kıyaslamalarla anlatılamaz. Bölgedeki eğitim sistemi temelde sakattır, demokratik değildir. Gerçi Türkiye'de eğitim sistemi genel olarak demokratik değildir, ama bu bölgenin ve halkın özellikleri gözönüne alındığında demokratik olmama iki katlıdır; ırkçı-şöven bir temele oturtulmuştur.

Eğitimin demokratik bir nitelik kazanması, onun, sömüren sınıfların bencil, savaşçı, sömürü ve eşitsizlik esasına dayanan özü yerine, emekçi halkın toplumcu, barışçı, eşitlik ve kardeşlik esasına dayanan, dünya görüşüne (özünde işçi sınıfının dünya görüşüne) uygun bir öze kavuşturulmasına bağlıdır. Halklar açısından eğitimin demokratik olması ise, özünde yukarda belirtilen, işçi sınıfının dünya görüşüne uygun, biçimde ise ulusal olması demektir. Eğitimin, özellikle de temel eğitimin her halkın kendi dilinde yapılması, eğitimin amacına varması bakımından

en uygun ve en kolay yoldur. Dil bir anlatım aracıdır ve kitleler hiç şüphe yok ki en iyi biçimde bildikleri dil ile eğitilebilirler. Bunun tersine bir uygulama demokratik olamaz ve gayri insanidir. Halkların kendi anadilleri dışında bir dil ile eğitim yapmaya zorlanmaları ancak baskıcı, ırkçı, faşist rejimlerde görülür. Bu, iğreti bir uygulama olur ve eğitimden beklenen amaçlara vardıramaz.

Ulusal Devlet ve Ulusal Eğitim :

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, farklı kıtalarda yaşıyan, dil, din, kültür bakımından son derece farklı insan topluluklarını, milliyetleri bir araya getirmişti; onun bir millî devlet sayılamıyacağı açıktır. Toplumsal üst yapısı ümmetçiliğin ve şeriat ilkelerinin damgasını taşır.

Sınırları içine aldığı ülkelerde yaşayan milliyetleri Türkleştirmek çabasına girişmemiş(koşullar buna elverişli olmadığı gibi, aslında Sultanların böyle bir problemi de olamazdı), olsa olsa İslamlaştırma çabaları olmuştur. Ancak yerli halkın hemen tümünün Hıristiyan olduğu Avrupa yakasında, bu yöndeki çabalar da pek sonuç vermemiştir. Osmanlı Sultanları, bu bakımdan yerli halklarla uzlaşmayı daha uygun bulmuş, onların dinî inançlarına fazla baskı yapmamışlardır. Zaten Osmanlı Padişahları aynı zamanda «Rumeli»nin de sultanıdırlar. Ancak 19. yüzyıl sonlarında Rumeli'nin, bugünkü dört ili kapsayan küçük kısım hariç, elden çıkmasından sonradır ki, Padişahlar yalnızca «İslam ümmetin»in lideri görmüşlerdir kendilerini ve ümmetçiliği, Osmanlı ülkesinin birliğini sağlamak için başlıca ilke saymışlardır.

1789 Fransız Burjuva Devriminin yaydığı dalgaların da etkisiyle, özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren, Osmanlı İmparatorluğuna bağlı tüm uluslarda ulusçuluk ve bağımsızlık akımlarının geliştiğini, başkaldırmaların hızlandığını biliyoruz. Başlangıçta, başkaldıran Hıristiyan halklar karşısında Osmanlılar, Müslüman unsurların hilafet sancağı etrafında birleşmelerini savunuyorlardı. Ancak hilafet kurumu da Müslüman halkları birarada tutmak için yetmedi. Balkan Savaşı öncesinde Kuzey Afrika yitirilmişti. Birinci Dünya Savaşında Arabistan'da koptu.

Bütün bu oluşumlar, savaşlar, kopmalar içinde, 20. yüzyılın başlarında Türk milliyetiçliği de, varolan ticaret burjuvazisi ve küçük burjuva aydınları arasında boy veriyordu. Bu dönemde, bir bakıma ümmetçiliği temsil eden «Osmanlıcı»larla, gelece-

ğin ulusal devletini temsil eden «Türkçü»ler arasında belli bir çekişme vardır.

1908 yılında 2. Meşrutiyet ilan edilir. Hareketin başında İttihat ve Terakki Partisi vardır. İttihatçılar, iktidar olmadan önce, diğer milliyetlere demokratik haklar da vadetmişlerdir. Bu nedenle 1910'larda ortaya çeşitli milliyetlerin kurdukları örgütler, partiler çıkar. Birçok dilde yayın ve öğrenim yapılmaktadır. Ancak bu çok sürmez. Bir süre sonra bu örgütler kapatılır ve yayınlar susturulur. Türkçe tek resmî dil olarak benimsenir.

Kurtuluş Savaşı, ekonomik, siyasal ve kültürel bakımdan önemli bir değişim, dönüşüm noktasıdır. En önemlisi de bu savaş sonunda feodal devletin yerine ulusal bir devlet oluşturulur. Konumuz nedeniyle, özellikle eğitim alanında yeralan değişiklikler üzerinde duracağız.

Mayıs 1920'de ilk Bakanlar Kurulu programında, millî eğitimin hedefleri şöyle saptanıyordu:

«Maarif işlerinde gayemiz: Çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasıyle dinî ve millî bir hale koymak ve onları cidal-i hayatta muvaffak kılacak... bizde ruhu milliyi nemalandıracak âsar-ı tarihiye, edebiye ve içtimaiyeyi erbabına yazdırmak, âsar-ı atikai milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek....»

1920'de, «Çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasıyla dinî ve millî hale koymak..» millî eğitimin hedefleri arasında sayılmıştı. Ancak «dini» öğenin ilkeler tablosundan giderek silindiğini görüyoruz. Başlangıçta B. M. Meclisinde de din hâlâ birleştirici unsurdu çünkü. 16 Temmuz 1921'de, yani bir yıl gibi kısa bir süre sonra, maarif müdürleri ve öğretmenlerden oluşan Vekâlet, Kongresini açış konuşmasında Mustafa Kemal, «dinî» öğeyi ağıza almamıştı:

«Bugün Ankara, Millî Türkiye'nin Millî Maarifini kuracak olan Türkiye muallime ve muallimler kongresinin in'ikadına sahne olmak mazhariyetiyle de müftehirdir.»

Bu sözler, «Millî Türkiye'nin» eğitiminin de «Millî Maarif» olacağını açıkça ortaya koyuyor.

Türk millî eğitiminin temellerini belirleyen bu ilk çalışmalar, her alanda etkilerini gösterdi. Yeni ulusal devlet, dil, tarih ve sosyoloji alanlarında yapılan çalışmalarla, ideolojik bakımdan desteklendi. Yeni bir ulusu meydana getiren etnik özellik-

lerin derlenip sistemleştirilmesine girişildi. «Tek bir dil, tek bir tarih» görüşü devlete ve onun eğitim politikasına temel alındı.

Bir burjuva ulusal devlet kurulmuştu. Ancak, daha çok ticaretle uğraşan zayıf bir burjuvazi vardı ülkede. Bu nedenle, devlet eliyle burjuvaziyi güçlendirmek, adına layık bir sınıf haline getirmek için, buna uygun bir ekonomi politikası benimsendi. Yoksul halktan toplanan vergiler burjuvazinin hizmetine verildi. O dönemde ülkede, zayıf da olsa bir işçi sınıfı da vardı elbette. Ve bu sınıfın daha Osmanlı döneminde başlayan bir mücadelesi. İşçi sınıfı, kurtuluş savaşına da küçümsenmiyecek katkılarda bulunmuştu. Ama burjuvazinin, işçi sınıfının örgütlenmesine ve mücadelesine tahammülü yoktu. O, kısa zamanda semirmek istiyordu ve bunun için de kârına ayak koyacak şeylere izin vermeye hiç niyetli değildi. Bu nedenle, daha Kurtuluş Savaşı içinde kontrol altına alınan işçi hareketi, 1924'lerden itibaren iyice baskı altına alındı; işçi dernekleri bile yasaklandı.

Bir bakıma burjuvazinin zayıflığından kaynaklanan bu anti-demokratik tavır, ideoloji alanında da benzer sonuçları verdi. Burjuvazinizin zayıflığı, uluslaşma düzeyinin zayıflığının bir göstergesidir. Gerçekten de nüfusun ezici çoğunluğu kırlarda yaşamakta ve gerek köylerde, gerek kasabalarda, ulusal bilinçten çok, feodal, mistik, dinî değer yargıları egemen bulunmaktadır. Yine yeni devletin sınırları içinde de değişik dil ve inançtan, farklı etnik gruplar bulunmaktadır. Bu alanda da demokratik bir çözüm getirilmedi. Benimsenen dil ve tarih görüşüne uygun olarak ırkçı-şöven bir uygulamaya gidildi. Burjuva şövenizmi eğitimin temelini oluşturdu. Halklar açısından demokratik bir birlik ve demokratik bir eğitimin temelleri atılamadı. Bu tür uygulamalar, bir dizi başkaldırının nedeni olacak; ülke gerçeklerine gözünü kapayan, toplumların gelişme yasalarına aldırmayan, suyu sürekli yokuşa sürerek emekçilerin ve halkların demokratik mücadelesini durdurabileceğini uman ırkçı burjuvazinin zor ve baskı yöntemleriyle birlikte, sözkonusu sorunlar da çözülmeden, daha da büyüyerek günümüze dek ulaşacaktır.

Sol'un eğitime bakış açısı :

Türkiye solu, özellikle 27 Mayıstan sonra, ülkenin çeşitli sorunlarını göndemine almış ve pek çok konuda sistemli sayılabilecek çalışmalar yapmıştır. Bu arada eğitim sorunlarına da eğilinmiş, konu ile ilgili çok sayıda makale, inceleme, kitap yayınlan-

mıştır. Gerek sosyalist aydınların, gerek devrimci, demokratik kuruluşların yaptıkları eğitimle ilgili çalışmalarda, eğitim düzenine yöneltilen eleştiriler, şu başlıklar altında özetlenebilir:

— Bugünkü eğitim düzenimiz ulusal özden yoksundur.
— Bugünkü eğitim planlaması bozuktur.
— Eşitsiz ve sınırlı bir eğitimdir.
— Yüksek öğrenim bir çıkmaza sokulmuştur.
— Bilgiler egemen sınıflar yararına olarak sınırlandırılmıştır.
— Teknik öğretim yozlaştırılmış ve emperyalizmin hizmetine sokulmuştur.
— Eğitimin niteliği düşüktür.
— Bugünkü eğitimin gelişim doğrultusu ahrete dönüktür. (II. Devrimci Eğitim Şûrası Bildirileri. TÖB-DER'in kitap halinde yayınladığı bildiriler.)

Yukarıya aldığımız savlar, TÖS henüz kapanmadan toplanması düşünülen II. D. E. Şûrası bildirilerinden alınmıştır. Ancak 12 Mart ortamında şûranın toplanmasına olanak kalmadığından, TÖB-DER bu bildirileri derleyerek kitap halinde yayınlamıştır. Türkiye eğitim sistemi ile ilgili diğer yayınlar arasında bu kitap daha derli toplu sayılabilir.

Kanımızca, bu eleştirilerden ilkinde, eğitimin «ulusal öz» den yoksun olduğu belirtilirken oldukça yanlış yorumlara da yer verilmektedir. Buna aşağıda değineceğiz.

Eğitimin gelişim doğrultusunun ahrete dönük olduğu biçimindeki görüş de eleştirilebilir. Gerçi bugün pratikte eğitim sistemi bölünmüştür. Eski medrese eğitiminin benzeri şeriatçı bir eğitim, kuran kursları, imam hatip okulları, hattâ İslam Enstitüleri, İlâhiyat Fakülteleri ve çeşitli dernekler vasıtasıyla yürürlüktedir. Ve burjuvazi, kitlelerdeki mistik değerleri kışkırtmakta, sömürmekte; kitlelerin ahret umudunu canlı tutup onları sınıf mücadelesinden uzlaklaştırmak için elden geleni yapmaktadır. Ancak yine de bir sistem olarak eğitimin amacı ahrete dönüktür denemez. O, egemen sınıfların sömürü düzenini korumaya, sürdürmeye yöneliktir. Yani burjuvazi, onu dünyevî amaçlar için kullanmaktadır. Pratikte, ahrete yönelik gibi görünen eğitim bile onun kontrolündedir; son tahlilde burjuvazinin çıkarlarını korumaktadır.

Diğer yandan, Türkiye eğitim sisteminin önemli bir sakatlığı bu eleştirilerde sözkonusu edilmemekte; ya görülmemekte, ya da üstüne varılamamaktadır. O da bu eğitim sisteminin Do-

ğu Anadolu koşullarında aldığı biçimdir. Bu bölgede uygulanan eğitimin ırkçı-şöven niteliği daha belirgindir ve o, sömürü ve baskı politikasına, ırk ayrımına hizmet etmektedir; hem öz, hem biçim bakımından anti-demokratiktir.

Türkiye eğitim sisteminin «ulusal öz»den yoksun olduğuna dair görüşler de yanlış yorumlara yer verecek niteliktedir.

Emperyalist-kapitalist sistemde yer almış bir ülkenin, gelişmiş kapitalist ülkelerin eğitim yöntemlerini benimsemesi, taklit etmesi kaçınılmazdır. ABD'ye her yönden kapılarını açmış geri bir kapitalist ülkenin ABD uzmanlarının hazırladıkları projeleri uygulamasına şaşmamak gerekir. Türkiye'de bu fazlasıyla yapılmaktadır. Bu emperyalist etkilere karşı koymak, demokratik ve sosaylist güçler için bir görevdir. Ancak bu durumda savunulacak eğitim ve kültürün niteliği iyi saptanmalıdır. «Ulusal kültür» sloganı altında savunulan şeyin, bazı şartlarda burjuva kültürünü savunmaya vardığını unutmamak gerekir.

Her ulusal kültürün ikili bir durumu vardır. O, egemen sınıfların kültürünü içerdiği gibi, emekçi sınıfların kültürünü de içerir. Lenin şöyle diyor:

> «Her ulusal kültür, gelişmiş olmasa bile, demokratik ve sosyalist bir kültürün **unsurlarını** ihtiva eder. Çünkü her ulusta, hayat şartları zorunlu olarak demokratik ve sosyalist bir ideolojiyi doğuran sömürülen bir emekçi yığını vardır. Ama **her** ulusta, aynı zamanda (çoğunlukla aşırı gerici ve yobaz nitelikte olan) bir burjuva kültürü de vardır, ve bu, ulusal kültürün «bir unsuru» olarak kalmaz, **egemen** kültür biçimine bürünür. Böylelikle «ulusal kültür», genel olarak, büyük toprak sahiplerinin, papazların ve burjuvazinin kültürüdür.» (Lenin, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, s. 15).

Sınıflı toplumlarda ulusal kültüre damgasını vuran, Lenin'in belirtiği gibi egemen sınıfların kültürüdür. Ancak onda, emekçi sınıfların kültürü de bulunmaktadır. Ve ulusal kültür değerlerinin oynadığı rol, kanımızca, toplumun içinde bulunduğu aşamaya, somut tarihî şartlara göre değişebilir. Örneğin, sömürgeci ve feodal boyunduruk altındaki bir ülkede, sömürgecilerin kitlelere sunduğu yoz kültüre ve feodal gerici kültüre karşı, ulusal dile, ulusal onura sahip çıkılması, ulusal sanat ve edebiyatın geliştirilmesi, ulusal kurtuluş devrimi yönünde olumlu etki yapar; emperyalizme ve gericiliğe karşı kitlelerin mücadelesine güç katar. Henüz demokratik burjuva devrimi aşamasında bulunan böyle toplumlarda, ulusal kültür ilerici bir rol oynar. Ancak burjuva demokratik devrimini büyük ölçüde başarmış, ulusal bir devlet kurmuş ve burjuvazinin uzun süre iktidar-

da olduğu, iktidarını sağlamlaştırdığı bir ülkede, «ulusal kültür» kavramı değişik bir niteliğe bürünür. Bu durumda o, ulusal kurtuluş devrimi dönemindeki ağır basan demokratik niteliğini artık koruyamaz. Çünkü bu şartlarda, kurtuluş döneminin birleştirici, ilerici, genel hatlarıyla demokratik ulusal değerleri yerine, burjuvazinin kendi hizmetine soktuğu, sömürü ve baskısına araç yaptığı, ırkçı-şöven burjuva milliyetçiliği, kültür anlayışı ağır basar.

Marksistlerin savundukları kültür, her ulusal kültürdeki ilerici (demokratik ve sosyalist) unsurları da içeren, işçi sınıfının uluslararası kültürüdür. Bu kültür, sadece biçimde ulusal olacaktır. Her halkın, eğitim aracı olarak kendi dilini kullanması doğal ve zorunlu birşeydir. Ama öz olarak kültür, hiç şüphe yok ki sınıf çıkarlarına göre biçim alır ve sınıf çıkarları da birbirinin aynı değildir.

Üstünkörü bir bakış bile, dünya ölçüsünde, egemen sınıfların kültüründeki ortak özü görüp anlamaya yeter. Emekçi sınıfların kültüründeki ilerici ve demokratik özü de. Örneğin bütün köleci toplumlarda din, ahlâk ve hukuk, kölelere, efendilerine başeğmeyi öğütlemiştir. Her toplumda feodal sınıfın sanat değerlerinin, bu sınıfın çıkarlarını gözeten, düzene uygun ortak değerleri vardır .Burjuvazinin sanat ve kültürü de dünya ölçüsünde ortak özellikler taşır. O, bencilliğe, kişisel girişime, savaşçılığa, ırkçılığa uygun değerler taşır. Bunun gibi ezilen halk yığınları, emekçiler de her dönemde kendi sanat ve kültürlerini yaratmışlardır. Osmanlılarda, saray sanatının (Divan şiiri, minyatür sanatı, saray müziği vs.) yanısıra, Anadolunun emekçi halk kitlelerinin halk sanatı gibi.. Bu nedenle, burjuva kültürü, özünde bir sınıf niteliği taşıdığı ve bu yönüyle uluslararası olduğu gibi; işçi sınıfının kültürü de «Öz»de sınıfsaldır ve enternasyonalist (uluslararası)dır.

İşçi sınıfının ve onun dünya görüşünü paylaşan aydınların görevi, kapitalist bir ülkede, emperyalizmin baskı ve sömürüsüne ve onun kültürüne karşı direnirken, «öz» olarak proleter kültürünü önermeleridir. Oysa ülkemizde, bu tür tartışmalarda «ulusal öz» kavramının arkasında, bir bakıma, emperyalist kültüre karşı «millî burjuva» kültürünün savunmasına tanık olunmaktadır. Bu bir bakıma millî burjuva sayılan kesimleri gıdıklamak, onların millî duygularını okşamak için yapılmaktadır. Ve bu tür çabalar, ırkçı-şöven burjuva milliyetçiliğinin yoğun bir şekilde kitlelere şırınga edildiği ülkemizde, emekçile-

rin ve aydınların bu etkilerden arınmasına yardımcı olmaz, tersine onları burjuva ideolojisinin yörüngesinde tutar. Oysa kapitalist bir ülkede —o ülke geri de olsa— «ulusal kültür» adı altındaki burjuva kültürü ile, emekçi halkın ilerici kültürünü ve giderek her ülkenin emekçi halkının ilerici değerlerinin ortaklaşa ürünü olan işçi sınıfının uluslararası kültürünü birbirinden açık bir şekilde ayırmak son derece önemlidir.

Bu konuda Lenin şunları söyler:

> «Ulusal kültür sloganının anlamı, bu sloganı "uluslararası kültürü yayma aracı olarak yorumlamaya" hevesli şu ya da bu aydın bozuntusunun vaatlerine ya da iyi niyetlerine bağlı birşey değildir. Meseleye böyle bakmak çocukça bir sübjektivizm olur. Bu sloganın anlamını belirli bir ülkenin ve dünyanın bütün ülkelerinin bütün sınıflarının objektif durumu ve ilişkileri tayin eder. Burjuvazinin ulusal kültürü bir gerçektir (ve tekrarlıyorum, burjuvazi her yerde büyük toprak sahipleriyle ve papazlarla birlik halindedir.) Burjuvazinin boyunduruğa alabilmesi için işçileri hayvanlaştıran, düşünme imkânlarından yoksun bırakan, onları bölen militan burjuva milliyetçiliği; işte zamanımızın temel gerçeği budur.»
>
> «Kim proletaryaya hizmet etmek istiyorsa, bütün ulusların işçilerini birleştirmeli ve «kendisininki» olsun, başkalarının ki olsun burjuva şövenliğine karşı kesin mücadeleye girişmelidir. Kim ulusal kültür sloganını savunuyorsa, onun yeri küçük-burjuva şöven milliyetçilerinin safındadır, marksistlerin safında değil.» (Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları, s. 16)

Burjuvazinin siyasal iktidara egemen bulunduğu Türkiye'de, üstelik tekelleşme sürecine —güdümlü de olsa— girilmiş bulunan şu dönemde, yerli sermaye çevrelerinin emperyalizmle sıkı ilişkiler kurmuş olmalarına ve bunu ısrarla sürdürmek istemelerine şaşmamak gerekir. İşçi sınıfının ideolojisi gibi, burjuva ideolojisi de, uluslararası düzeyde **ortak bir öz** taşır. Bu nedenle «ulusal öz» kavramı gerçekliğe uygun düşmemektedir ve olsa olsa burjuvazinin işine yarayacak biçimde kullanılmaya yolaçar.

Kaldı ki, bugün hâlâ Türkiye'de «ulusal kültür», «ulusal öz» gibi kavramların, Türk eğitim sistemi açısından ileri sürülmesi, daha Cumhuriyetin ilk yıllarında ve burjuva milliyetçiliği açısından biçimlenen ilkelerin, üstü örtülü biçimde bir tekrarı gibi gözükmektedir. Erbakan Hocanın ve ırkçı-faşistlerin de bu «ulusal» sözcüğüne daha değişik ve daha gerici açılardan sahip çıktıklarını da bu arada unutmamalı..

(Gelecek sayıda devam edecek)

Bir Ozan : Melaî Ciziri

M. TAYFUN

Melaî Cizirî'nin çevresi :

XV. yüzyıldan önce yaşadığı bilinen ozan Melaî Cizirî'nin asıl adı Şêx (Şeyh) Ahmed'dir. Kendisine «Mela» denmesinin nedeni öğretmenlik ve din adamı görevlerini yapmasından dolayıdır.

Babası, bu çevrede tanınmış, ilim adamları yetiştirmiş bir aileye mensup olan Şêx Mehemed'dir.

Mela, bugün Mardin iline bağlı olan Cizre (eski adıyla CİZİR) dediğimiz kasabada doğduğu için, Cizre'li anlamına gelen Cizirî lakabını almış ve bu adıyla ün kazanmıştır.

Cizre'ye Cizira Botan da denir. Araplar bu bölgeye Cezire-tul İbni Ömer derler ki «Cezire» sözcük olarak ada anlamına gelir. Araplar bununla iki nehir arasındaki bölgeyi anlatmak istemiş olabilirler. Ya da Cizre kasabasını Dicle Nehri'nin iki kolu kuşattığı için bu ad verilmiştir. İbni Ömer ise, VIII Emevi halifesi Ömer Bin Abdulaziz olmalı. İkinci Ömer diye bilinen bu halife Cizre'de bazı imar işleri yaptırmış ve bölge bu halifenin adıyla adlandırılmıştır. Botan sözcüğü de Boxt (Boht) sözünden türeyip bozulmuş bir kelimedir. Boxt, Cizre mıntıkasında yaşamış bir Kürt aşiretine ad olmuş ve Boxtî (Boht'a ait olan) şeklini almıştır. Tarihi söylentilere göre Cezire hükümdarlarından birinin Boxt ve Becn adında iki oğlu varmış. Bunlar daha son-

ra hükümdarlık için anlaşmazlığa düşünce Boxt Cezire'yi yönetir. Becn ise Hasankeyf'e gidip orada yöneticilik yapar. Cezire halkından Boxt'un soyundan gelenlere Boxtî denir. (Diğer bir söylentiye göre de tüm Kürtler Boxt ve Becn'in soyundandırlar).

İşte Mela, Dicle Nehrinin kıyısında, Cudi dağına yakın olan bu tarihi kentin yerlisi olan Boxtî kabilesine mensuptur. Kentin çevresinde, çok eskiden yapılmış ve o dönemde yazılmış yazıları taşıyan sur kalıntılarına bugün de rastlanmaktadır.

Öğrenimi :

O dönemin şartları gereği Mela'da çocukluğundan itibaren medrese eğitimi görmüştür. Okudukları o zamanın geçerli bilimleridir. Yerli medreselerde çağın geçerli ilimlerinden sarf, nahiv, usul, beyan, fıkıh, tefsir, hadis, felsefe, hesap, ilmi felek (astronomi) okudu. Edindiği bu bilgiler sonunda Kürdistan bilginlerinin geleneğince, hak ettiği icazeyi (diploma) aldı. Cizre'de bulunan medreselerden başka Diyarbakır, Hasankeyf ve İmadiye civarını dolaşarak çeşitli hocalar eliyle bilgisini ilerletti.

Kendisine ilk bilgileri öğreten babası ve daha sonraki hocaları, zekâ ve anlayışından övgüyle sözetmişlerdir. Mela'nın aynı zamanda güzel bir sesi vardı.

Diyarbakır'a yakın Setrabas (bu isim tam okunamamıştır) Köyünde Mela Taha adında bir hocadan icazesini alan Cizirî, daha sonra Hasankeyf'e gitmiş ve buralarda birçok bilgine icaze vermiştir. Mela'nın Cizre'de bulunan Hemra medresesinde de ders verdiği bilinmektedir. Ölünce de buraya gömülmüştür.

Bir süre sonra tasavvusa ilgi duyan Mela Ahmedî Cizirî, kendini felsefeye vermiştir. Cizre'ye pejmürde, hatta deliye yakın bir kıyafetle dönen ozan orada ölmüştür.

Yaşadığı Yüzyıl :

Tarihçiler Mela'nın yaşadığı zamanı değişik göstermişlerdir. Bu konuda her biri, sağlam sayılmayan görüşler ileri sürmüştür. Bu görüşler daha çok onun divanında geçen tarihi kişiler ve olaylardan kaynaklanmaktadır.

Dr. Belic Şirko, Mela'nın tercümesine dayanan «Kürtlere Ait Önermeler» adlı kitapçığında, onun 1160 tarihinde vefat ettiğini belirtir.

Muhammed Emin Zeki, «Kısaca Kürt Tarihi ve Kürdistan» ve «Kürt Meşhurları» adlı eserlerinde, onun İmadeddin Zengi döneminde yaşadığını söyler. (İmadeddin Zengi XII. yüzyılda yaşamış Musul atabeylerindendir.) Yine aynı yazar, Mela Ahmedi Cizirî'nin divanından bir örneği Han-ı Hanan Tebriz Hakimi'ne gönderdiğini ekler.

Muhammed Ali Avni ise Kürt Meşhurları (Meşahiril Ekrad) adlı eserinde, Şêx Ahmed Melaî Cizirî'nin divanında Hafız-ı Şirazî ve Sadî'nin adının geçtiğini, bu bölümün ona ait olmadığını yazmışsa da, daha sonra bu bölümün Mela'ya ait olduğunu kabul etmiştir.

Rus şarkiyatçılarından Ogüst Yaba'nın «Kürtler Konusu» adını verdiği eserinde de Melaî'nın İmadeddin Zengi'nin çağdaşı olduğu görüşü benimsenmiştir. Yine Alman şarkiyatçısı Von Hartman da bu görüştedir. Hartman, Mela'nın divanını 1904'te Berlin'de bastırmış, kitabın baş kısmına bir giriş yazısı ve Mela'nın hayali resmini koydurmuştur.

Abdülkadir Ali İmadi'nin 1918 tarihli Divan kitabının bir nüshasından yararlanarak ünlü edebiyatçı Alaaddin Secadi, Kürt Edebiyat Tarihi niteliğindeki «Mısrevi Edebi Kürdi» de Melaî Cizirî'nin 1407 (hicri 827) tarihinde doğduğunu ileri sürmektedir. Secadi başka tarihler de ileri sürmüştür. Mısır'da divanı yeniden bastıran Muhammed Nuri'nin de kabul ettiği bu görüş bizce de en makbul olanıdır. Çünkü Mela'nın, aaşğıdaki mısralarında adları geçen Cengiz, Timur, Hafız-ı Şirazi, Sadi; hatta Cami ve Feqi Teyran'dan sonra olması gerekir.

«Jı Hafız Qutbê Şirazî, Mela er fehm bıki razi». (Şiraz'lı şiir üstadı Hafız'ı anlarsan yeter, ey Mela...)

«Jı re'na nîrgizîn tey mest-i xûn rîz

«Zeman bû ahd-i ceng engiz-i Cengiz..»

(Cengiz'in sebep olduğu savaş zamanı gelince güzelim nergis çiçekleri kanlara bulandı.)

«Cengizê hat Teymûrê Leng..» (Cengiz'den sonra Timur Lenk geldi.)

«Jı rengê Sadî û Cami..» (Sadî ve Camî'nin renginden..)

Görüldüğü gibi Mela, Hafız-ı Şirazi'den, Sadî'den, Cengiz ve Timur Lenk'ten sözetmektedir. Bu, onlardan sonra yaşadığını gösterir.

Ancak Mela'nın Divan'ında, Feqi Teyran adlı şairle, karşılıklı konuşma biçiminde olan bir şiiri vardır. Feqi Teyran'ın 1375 yılında öldüğü düşünülürse (Mela da 1407'de doğduğuna göre) bu şiirin temsili bir durumu gösterdiği açıktır. Buna benzer bir şiir yine Divanın son kısmında, Mela ile Emir Imadeddin arasında karşılıklı konurma biçiminde, yer almıştır. Melaî Cizirî'nin İmadeddin Zengi döneminde yaşadığını iddia edenler buna dayanmışlardır. Oysa kanımızca burada da, temsili bir yolla, Cizre emirinin İmadeddin eZngi'ye benzetilmesi mümkündür. Muhammed Nuri, bu İmadeddin'in Cizre Emirinin kardeşi olabileceğini önerirse de Cizre emirleri arasında böyle birinin, o dönemde adına rastlanmadığını da belirtmektedir.

Karışıklığa yolaçan diğer bir husus, Divan'daki «Han-ı Hanan» ve «Han Şeref» sözlerinin nefi ifade ettiğinin açıkça anlaşılamamasıdır. Örneğin :

«Han-ı Hanan lami necma te her pür nuri bi.» (Ey Hanlar Hanı, senin yıldızının aydınlığı nurla dolu..) mısrasında geçen «Han-ı Hanan»la Tebriz Hakimi'nin kastedildiği sanılmıştır. Bununla Cizre Emiri övülmek istenmiştir, oysa. Nitekim aynı kasidede Emir'in Nuşirevan ve Hatem'e, Hüsrev'e denkleştirildiği görülür.

Diğer bir kasidede geçen «Han Şeref»ten kastettiği ise açığa kavuşmamıştır. Muhammed Nuri, bunun Bitlis Emiri Şeref Han, ya da Cizre emiri Şeref Han bin Mir Abdal olduğunu ileri sürüyorsa da, bunların ikisi de XVI. yüzyılda yaşadıkları için, bu tahmin gerçeğe uygun düşmüyor.

Melaî Cizirî'nin Divanı :

Mela'nın divanında 120 kaside, 1 tahmis, 1 terci-i bend, 1 arapça müstezad, 1 rübaiden sonra 1 hatime (son şiiri), ayrıca Emir ve Feqi Teyran ile birer mükaleme (konuşma şeklinde şiir) bulunmaktadır. Belirtilen müstezaddan başka diğerleri kürtçedir. Muhammed Nuri, Osmanlı bilgin ve şairlerinden Fazıl Ahmet Paşa'nın melaî Cizirî'nin adı geçen müstezadını kopya ettiğini ve kendi şiiri olarak gösterdiğini belirtir.

Cizirî'nin Divanından anlaşıldığına göre ozan Arapçayı, Frasçayı ve Türkçeyi iyi bilmektedir. Bununla birlikte çağının bilimlerine de gerçekten vakıftır. Anadili olan Kürtçeyi büyük bir rahatlık ve ustalıkla kullanmaktadır. Divan Kürt dilinin değerli bir ürünü olup çoğu kişi ondan övgüyle sözetmiştir. Arap bilginleri ve şarkiyatçılar onu birkaç kez Kahire, Berlin ve Rusya'da bastırmışlardır.

Konular —çağın gereği olarak— genellikle dinsel ise de, didaktik ve sosyal bir içeriğe dayalı aşk önemli bir yer alır. Örneğin:

«Gerçê der ıqlîmê rabı hate textê seltenet.» (Ey Emir gerçi sen dördüncü iklimde dünyaya gelmişsen de...)

Mısraında ozan, Cizrenin, o dönemin çoğrafya bilgisine göre dördüncü iklimde olduğunu bildirmektedir. İslam bilginlerine göre sırayla Avusturalya, Afrika, Avrupa, Asya, Küçük Asya (Anadolu) birer iklimi temsil etmektedirler.

«Xeşmê lı feqiran meke zu padişahê mın

«Pursi bike carek lıxeta ú gunehê mın.»

(Padişahım bir kez de suçumuzu sor da öyle zulmet. Öyle hemen öfkelenme,) diyerek zulmü sergileyen ve ona tepki gösteren Mela, Cengiz için :

«Jı re'na nîrgizin tey mest-i xun rîz»

(Güzel nergiz çiçeklerini bile kana buladın,» diyor; böylece zulme ve kan dökenlere karşı cephe alıyor.

Divanda bulunan «Ayetül kürsi ve EN'am heykela tûxe te bın» ile «Sure-i Ümmül kitab madarê hezret suri bi,» mısralarından Cizre surlarında Ayetül kürsi, En'am ve Fatiha surelerinin yazılı olduğunu öğreniyoruz.

Secadî, Şêx Ahmet Melaî Cizirî'nin aşkla ilgili kasidelerine değinerek onu mübalağalı şekilde över. Mela'nın kasideleri halk arasında gerçekten sevilir. Halk toplulukları arasında, toplantılarda bu kasidelerin sık sık ezbere okunduğu görülür. Divan'ın ender bulunan nüshaları halk arasında kapışılır.

Kürt dilinde onun yeri Acem şairi Hafız-i Şirazî, Arap şairleri Fadıl Hami ve İbni Farıd derecesindedir. Bunu, Kahire'de Divanı bastıran Muhammed Nuri de belirtir.

Şunu da belirtmekte yarar var ki Cizirî, kasidelerinin sonunda genellikle Mela adını kullanmakla birlikte, bazı kasidelerin de Nişanî takma adını da kullanmıştır. Bu nişan, keder ve bela oklarına hedef olan ozanın kendisidir. Zaten doğuda ve dünyanın çoğu yerinde ozanlığın kaderidir bu.

Yetmiş beş yıl yaşadığı sanılan (1481'de öldüğü kabul ediliyor) ozanın hayatı çilelerle doludur.

NOTÊN KELA DIYARBEKRÊ Û LORIKA ADİLOŞÊ

1

Destê mın na çe
Ku biyok û hunarên wê ra can dıyax na ke.
Stûyê xwe xwardıkım dıçım.
Karê tûr û mûran nin e bızanın,
Qe pırs me kın
Laaaaal...
Fermana reş derbıkeve ser reyan,
Bexçê yarê tar û mar,
Por xwin dıke.
Tıştê ku heye parıyek can e,
Jı bo qeda û belan dıdım,
Ez bımrama looo...
Destwala me,
Lıng bı daf.
Lê yê ku bızane disa ez ım
Çı dijwar dıevinım.
Yek ji bê zar û zıman
Kela Dıyarbekrê...

DİYARBEKİR KALESİNDEN NOTLAR
ve
ADİLOŞ BEBENİN NİNNİSİ

1

Varamaz elim
Ayvasına, narına can dayanmazken,
Kırar boynumu yürürüm.
Kurdun, kuşun bileceği hal değil,
sormayın hiç
Laaaaal...
Kara ferman çıkadursun yollara,
Yârin bahçesi târümar,
Kan eder perçem.
Olancası bir tutam can,
Kadasına, belasına sunduğum,
Ben öleydim loooy...
Elim boş,
Ayağım pusu.
Bir ben bileceğim oysa
Ne âfat sevdim.
Bir de ağzı var dili yok
Diyarbekir Kalesi...

2

Vedıbe
Wek xwinê sor, sorgul
Û jı aliki va berf dıbare.
Ba dıbe Qeracdax,
Ba dıbe zozan...
Bınhêr sımêlê mın cemıdi
Û dıqerısım jı,
Zemheri jı dırêj bû dırêj,
Tu têyi bira mın, mina bıharê,
Tu, mina Dıyarbekrê,
Jı çı, jı çı hêjatır nin e
Tama biranina te...

3

Ava Hemrawatê cemıdi,
Çar tılî cemed lı ser ava Tijlê,
Em jı birê dıkışınin ava fere û folan
Çayê jı berfê dıkelinin.
Dıya mın wek sır vedışêre êşa xwe,
Dıbê «ba ye», «Bıhari derbas dıbe»
Xwişka mın ducani ye, gıran,
Keçek bedew e, te ditıye,
Cara pêşin e hım vedışêre
Hım jı dıtırse,
Dıbê ez dımrım.
Gewrıyek dın zêde dıbın em lı vê zıvistanê,
Biçûkê mın, ez te lı kudera xwe vêşêrım?
Xwarzıyê Ehmed Arıf,
Tu lı ser seran,
Ser çayan têyi...

2

Açar,
Kan kırmızı yediverenler
Ve kar yağar bir yandan
Savrulur Karacadağ,
Savrulur zozan...
Bak, bıyığım buz tuttu,
Üşüyorum da
Zemheri de uzadıkça uzadı,
Seni, baharmışın gibi düşünüyorum,
Seni, Diyarbekir gibi,
Nelere, nelere baskın gelmez ki
Seni düşünmenin tadı...

3

Hamravat suyu dondu,
Diclede dört parmak buz,
Biz kuyudan işliyoruz kaba-kacağa,
Çayı, kardan demliyoruz.
Anam sır gibi saklar siyatiğini,
«Yel« der, «Baharın geçer»
Bacım, iki canlı ağır,
Güzel kızdır, bilirsin,
İlki bu, bir yandan saklı utanır
Ve bir yandan korkar
Ölürüm deyi.
Bir can daha çoğalacağız bu kış.
Bebeğim, neremde saklayım seni?
Hoş gelir,
Safa gelir,
Ahmed Arifin yeğeni...

4

Tu hati dunê
Sê rojan me tu bırçi hışti,
Sê rojan me çıçık ne da te
Adiloşê mın,
Bo ku tu nexweş ne bi,
Bo ku edeta me usa ye,
De hadê, dema çıçık nuha ye,
Bımıj û mezın bıbe...

Ev,
Koremar û şemar ın,
Evana,
Çav berdane
Nan û avê me,
Evana naske,
Naske û mezın bıbe...

Ev namûs e
Lı kunya me nıvisandi,
Ev ji sebr,
Jı jehran nısılıye.
Pê vana bıgır
Bıgır û mezın bıbe...

Ehmed Arıf

4

Doğdun,
Üç gün aç tuttuk
Üç gün meme vermedik sana
Adiloş bebem,
Hasta düşmeyesin diye,
Töremiz böyle diye,
Saldır şimdi memeye,
Saldır da büyü...

Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...

Bu namustur
Künyemize kazılmış,
Bu da sabır,
Ağulardan süzülmüş.
Sarıl bunlara
Sarıl da büyü...

Ahmed ARİF

Olaylar - Yorumlar

CİNAYET ÇETESİ MARİFETLERİNE DEVAM EDİYOR

1 Aralık Günü, İstanbul'da Şişli Meydanında, yüzlerce kişinin gözleri önünde, Cezmi Yılmaz ve Halit Pelitözü adlarında iki üniversiteli genç, üç kişi tarafından kurşunlanarak öldürüldüler. Cinayet son derece profesyonelce işlenmişti. Katiller, bir arabayla olay yerinden uzaklaştılar; arabanın plakası saptandı, ama suçlular, ötekii siyasi cinayetlerde de olduğu gibi, yakalanmadılar.

Olay geniş tepkiler yarattı. Ankara, İstanbul ve İzmir'de onbinlerce genç, düzenledikleri gösterilerle olayı protesto ettiler. Cezmi Yılmaz'ın İstanbul'da yapılan cenaze töreni sırasında kanlı olaylar çıktı. Ölen gencin cenazesinin polisce hangi camiye götürüldüğünü anlamak bile kolay olmadı. Bunun için altı kez yer değiştirildi, son olarak da Kocamustafa'daki Sümbül Efendi Camii seçildi. İstanbul'un değişik semtlerinden Kocamustafapaşa'ya yürüyen onbinlerce kişi, orada panzerlerle karşılaştılar. Belli çevrelerin olaylar çıkarmak için tertip içinde oldukları açıkça anlaşılıyordu. Nitekim kitlelerin üzerine panzerler saldırtıldı ve polisçe ateş açıldı. Kocamustafapaşa semti anababa gününe döndü. Bu arada ajan-provakatörlerin de faaliyette olduğu kitlelerin gözünden kaçmadı. Topluluğun arasına sızmış bu kişiler, yoksul halkın oturduğu pencereleri taşlamaktan rastgele silah kullanmaya dek, olayları çığırından çıkarmak için elden geleni yaptılar. Semtin dar sokaklarından çıkış yolu bulup Aksaray'a dönen yada rastlantıyla oradan geçmekte olan yüze yakın kişi, geçidi tutmuş olan polis ekiplerince göz altına alındı. Bu ara ortalığı karışık göstermekten pek hoşlanan burjuva basını, olayları ballandıra balllandıra kamuoyuna sundu.

Aynı günlerde Ankara'da, Dikimevinde, caddeyi karşıdan karşıya geçmekte olan iki genç, bir grup tarafından yaylım ateşine tutuldular, gençlerden biri ve yanlarındaki kişi ağır yaralandılar.

23 Aralık gecesi ise Ankara'da Emek Semtinde, Gazetecilik Yüksek Okulu 2. Sınıf öğrencilerinden Kenan Dayıoğlu, yaylım ateşine tutularak öldürüldü. Ölen gencin vücudunda ondan fazla kurşun yarası tespit edildi. Katiller, ötekiler gibi kayıplara karıştılar.

Bunun gibi göze çarpan, çarpmayan, akla gelen-gelmeyen pek çok olay, siyasi cinayetlerin beli merkezlerce, planlı bir şekilde yürütüldüğünü açıkça gösteriyor.

Aralık başında gerginliği var güçleriyle körükleyen, sıkıyönetim çağrıları yapan, karanlık ortamlardan medet uman bazı çevreler, öyle görünüyor ki, gerginlik bir ara yumuşayıp onlara istedikleri sonuçları vermeyince, yeniden ortamı kızıştırmak, bir kopma noktasına vardırmak için iş başındalar. Mafia yöntemleriyle cinayet işlemeye devam ediyorlar. Bu cinayetlerin faşist militanlarca işlendiği açıktır. Onlar ve onlara komuta edenler gözler önündedirler. Ama katillerin, yakalanma, hesap verme endişesi duymadıkları da bir o kadar açıktır. Onlar son derece pervasızdırlar.

Bugün Türkiye'de olagelen şeyler yeni değildir. Bu tür faşist yöntemler Türkiye'de de, dünyanın öteki kapitalist ülkelerinde de çok görülmüştür. Sermayenin uşakları, demokrasi ve halk düşmanları, kiralık sınıf katilleri, onların birer ruh hastasına, iğrenç bir çete başına dönüşen yöneticileri dünyanın her yerinde vardırlar ve biribirlerine benzerler. Sermayenin çıkmazı, pisliği, zorbalığı, böylesine bir canavar takımını, iğrenç yaratıkları da ortaya çıkarır. Böylesine şer kuvvetlerinin ortaya çıkması bir bakıma doğal sayılmalıdır. Ancak şu var ki bu yöntemler, siyasi cinayetler, kiralık katiller de emekçi halkın mücadelesini önleyemez. Mafia yöntemleriyle toplumlarını gelişme yasaları, tarihin akışı durdurulamaz. Bütün bunlar da aşılacaktır.

İt ürür, kervan yürür. Bu arada itler arasıra da ısırmak olanağını bulacaklardır elbette. Buna da katlanacağız...

TÖB-DER TOPLANTILARI

6 Aralık gösterilerinden vazgeçilmesi yanlış bir adım mıdır?

MC iktidarı kurulduktan bu yana öğretmenler üzerindeki baskılar ve kıyımlar dayanılmaz bir düzeye ulaştı. Binlerce öğretmen kıyıldı, hallaç pamuğu gibi oradan oraya savruldu. İlerici öğretmenlere karşı girişilen şiddet hareketleri, saldırılar, yaralama ve öldürmeler de cabası. Saldırılar, bu dönemde, öğretmen yetiştiren okullarda da yoğunlaştırıldı. Eğitim Enstitülerinin yanısıra, Akçadağ, Urfa, Kırşehir öğretmen okullarında ve ötekilerinde ırkçı-gerici militanların, yöneticilerin yarattıkları, olaylar tertipler sonucu, uyanık, ilerici halk çocuklarının öğrenim yapmaları, barınmaları imkânsız hale geldi. Böylesine bir öğretmen düşmanlığı, bilgi ve kitap düşmanlığı insana şaşırtıcı geliyor. Ama bu, aynı zamanda Türkiye egemen sınıflarının durumunu, ilkelliğini, gözü dönmüşlüğünü de sergiliyor.

Öğretmenlerin, bütün bunlar karşısında sessiz-sedasız kalmaları beklenebilir mi? Doğaldır ki onlar, baskılara, zulme karşı haklarını korumaya çalışacaklar, Türkiyedeki genel demokratik mücadeleye katılacaklardır. TÖD-DER'in düzenlediği 6 Aralık toplantıları, bu tür faşist baskıları, hayat pahalılığını kınamak içindi. Elbette bu haklı, yasal, demokratik bir çaba idi ve baskılarla hayat pahalılığı arasında da açık bir bağ vardır.

Şubat toplantılarını tüm illerde düzenleyen TÖD-DER, bunun yanlışlığını farketmiş, bu kez yalnızca 15 ilde toplantılar düzenlemişti. TÖB-DER, bunun için, bir aydan fazla bir zaman önce karar almış ve hazırlıklara girişmişti. Ancak bilinen nedenlerden dolayı, TÖB-DER genel merkezi, toplantılara bir gün kala tümünü iptal etti. Bu tavır örgüt içinde ve demokratik çevrelerde sert tartışmalara, kaynaşmalara sebep oldu. Bu tavrı pasifizm, revizyonizm, korkaklık diye suçlayanlar, herşeye rağmen atılan adımın geri alınmamasını savunanlar oldu.

Bizce TÖB-DER yönetimin, gelişmeleri değerlendirerek toplantılardan vazgeçme kararı yerinde, doğru bir tavırdır. Siyasi ortam, Kasım ayı boyunca giderek gerginleşti. Bu gerginliği bazı çevrelerin özelikle körüklediklerı, olaylar yaratmak istedikleri, yeni bir 12 Mart peşinde koştukları gözden kaçmıyordu. Üstelik olaylar abartılıyor, burjuva basını ve üst düzeydeki bazı kişilerin demeçlerine uygun ortam oluşturulmağa çalışılıyordu. 1 Aralıkta iki gencin vurulması ve onu izleyen olaylar, bu çevrelerin çabalarını daha da hızlandırmalarına neden oldu. Sıkıyönetim ilanının açıkça tartışıldığı böyle bir ortamda TÖB-DER toplantıları, gericilerin tertip ve saldırıları ile bardağı taşıran damla olabilirdi. TÖB-DER yönetimi bunu görmüş ve attığı adımı geri almıştır.

Elbette devrimciler, demokratik güçler, baskı ve tehditler karşısında her zaman bu tavrı göstermezler. İnsanın herşeye rağmen yoluna devam edeceği zamanlar da, çekilmesi gereken zamanlar da vardır. TÖB-DER böylesine kritik bir anda, devrimci ve demokratik güçlere belki de daha ağır kayıplara mal olacak bir imkânı gericilere vermemekle isabetli hareket etmiştir.

Pasifizm, revizyonizm, korkaklık suçlamaları, omuzlarında önemli bir sorumluluk taşımayanların, deneysiz kişilerin, akıllarından çok öfkelerinin yol göstericiliğinde yürüyenlerin çok sık ve rahat kullandıkları sözler. «Toplantılar yapılmalıydı, ne olacaksa olsundu» mantığı yanlıştır. Karşı-devrimcilerin oyununa gelmemek, onların ekmeğine yağ sürmemek te devrimci bir tavırdır.

Ancak gelişigüzel ve sorumsuzca yapılan suçlamaların dışında, kuşkusuz, TÖB-DER yöneticisi arkadaşlara yöneltilecek bazı haklı eleştiriler de olabilir. Bugün, demokratik örgütlerin birçoğunda, diğer devrimci ve demokratik güçlerle dayanışma gereği yeterince önemsenmiyor. TÖB-DER ve gençlik örgütleri de bazan, güçlerini aşan eylemleri, ya da mücadeleleri tek başlarına omuzlamaya kalkıyorlar. Hatta bu, salt kendine güvenme, salt kendi gücüyle eylem koyma tavrı DİSK'te de görülüyor. Oysa

devrimci ve demokratik güçler, sermayenin ve tüm gericiliğin baskıları karşısında dayanışma, birlikte hareket etmenin, güç birliği oluşturmanın önemini artık kavramalıdırlar. Ve bunu gerçekleştirmek için ciddi çabalar gösterilmesi gerekir. Son TÖB-DER toplantılarıyla ilgili olarak DİSK'in desteğini çekmesi, böylesine bir dayanışmanın sağlam temeller üstüne oturmadığını gösteriyor. CHP de TÖB-DER'de destek sağlamaktan kaçınmıştır. Ama bunun daha önce de hesaplanması gerekirdi. CHP ne zaman doğru dürüst kitle desteği sağladı ki o gün de sağlasaydı CHP'nin, şu haliyle sağlıyabileceği kitle desteğinin ne olduğu ise ayrıca tartışılabilir. Kel ilâç bulsa kendi başına sürer...

Devrimci ve demokratik güçler, aralarında sıkı bir güçbirliği oluşturdukları, gerici güçlere karşı bir tek saf halinde durdukları zaman, tehditlere papuç bırakmamak ta, karşı-devrimcilerin oyunlarını boşa çıkartmak ta daha kolay olacaktır.

300.000 KİŞİLİK SİLAHLI ÖRGÜT!...

Devrimci gençlerin Mafia yöntemleriyle öldürülmesi devam ederken «Başbuğ» Türkeş'in gazetelerde ilginç sözleri yayınlandı. Türkeş, partisine bağlı Ülkü Ocaklı gençlerin sayısını 300. 000 olarak niteliyor ve bunların silah taşıdığını rahatlıkla itiraf ediyordu. «Biz silahı seven bir milletiz, hangimizde silah yok ki» diyor ve bu gençlerin ellerindeki silahların Makina-Kimya veya Laz yapısı olduğunu söyleyerek, köklerinin dışarda olmadığını da ayrıca ekliyordu...

«Başbuğ»un bu sözleri basında gürültülere sebep oldu, ve sonunda o, bir «açıklama» yaparak böyle şeyler söylemediğini iddia etti...

Dört ayaklı MC. iktidarının her bir ayağı ötekinden renkli ve ilginçtir. Örneğin Bay Demirel ve Bay Feyzioğlu, sık sık ve yüksek perdeden, asayişten, yasalardan, demokrasiden söz ederlerken, Bay Türkeş te çıkıp yüzbinleri bulan silahlı gençlik örgütü kurduğundan sözediyor ve sonra da bunu tekzip ediyor... Bay Türkeş, geçenlerde de, bayram kartlarında, «davadan dönenleri vurun» diyerek, gençlik örgütüne ölüm direktifleri vermişti. Ecevit bunu ele alarak, bunun, mafia yöntemlerinin benimsendiğinin açık kanıtı olduğunu söylemişti.

Ülkü Ocaklarının başkanı ise, adam vurma suçundan arandığı bir sırada, gazetecilerle yaptığı basın toplantısında, «bizim istihbaratımız devletinkinden daha kuvvetlidir» dememiş miydi?.

Kuşkusuz, bu tür sözlerin tümü ciddiye alınacak değildir. Bu yöntemler öteden beri iyi bilinen şeylerdir. Bay Türkeş, 300.000 kişiden söz ederken, ihtimal ki üç sıfırı fazla kullanmıştır. O, böyle sözlerle kendisini güçlü göstermeye çalışıyor.. Kitleler içinde dehşet salmak ve korku yaratmak.. Ancak, «Başbuğ»un ve çevresinin niteliğini de gücünü de herkes iyi bilmektedir. Onlar, böylesine sözlerle belki bebekleri ürkütebilirler; ancak aklı başında insanlar

böylesine sözlere sadece gülecekdir.

Diğer yandan, adına «bozkurt», «Ülkü Ocaklı» ya da «komando» denilen grupların, yıllardır açık ve kapalı kamplarda silâhlı eğitim yaptıkları bilinmektedir. Bununla ilgili haber ve resimler zamanında gazetelere de geçmişti. Yine bu kişilerin silâhlı saldırıları, binbir türlü marifetleri kimsenin saklısı değildir. O kadar ki bay Türkeş'in bunu kendi ağzıyla gazetelere ilân etmesine bile şaşmamak gerekir. Ve böyle sözlerin sahibi, böyle ilişkilerin içindeki Bay Türkeş, üstelik de şu anda başbakan yardımcısı bulunmaktadır. Bütün bunlar, Türkiye'de işlerin nereye vardığını çok somut şekilde göstermektedir.

Bay Türkeş ilginç bir kişidir. Emekli asker olduktan sonra politikaya atılmış ve kendisini «başbuğ» ilan etmiştir. Bazı resimli romanlara düşkün çocuklar şimdi onun adını duvarlara yazıyorlar ve besbelli ki o bundan hoşlanıyor..

Şu anda Türkiye'de, eline silâh verilmiş, şartlandırılmış bazı besleme gruplar sokak ortasında adam kurşunluyor ve ellerini kollarını sallayıp gidiyorlar. Bütün bunlar, Türkiye'de kitlelerin devrimci mücadelesini önlemeye yeter mi? Elbette hayır. Cinayet çeteleri ve onların iplerini ellerinde tutanlar ne kadar çırpınırlarsa çırpınsınlar sosyal gelişim devam ediyor. Böylesine çırpınışlar, karanlık tertipler, sadece onların kaçınılmaz sonunu, çıkmazını, batağını gösteriyor. Onlar acınacak kişilerdir..

«CEPHE» BİRBİRİNE GİRDİ...

Milliyetçi denen Cephe'nin çıkmazı daha kurulduğu günden başlıyordu. Herkes de, bu denli birbirine düşman, birbirini sevmeyen, çekiştiren, hattâ birbirine düşman kişilerin nasıl olup da biraraya geldiklerine şaşmıştı. Onlar biraraya geldiler; çünkü onları birbirlerine sokulmaya zorlayan sebepler, ayıran sebeplerden daha güçlüydü! Çıkar duygusuydu bu. Çıkarlar için, şeytanla bile pazarlık yapılabilir kimi zaman..

Ancak bu ortaklığın uzun sürmeyeceği de belliydi. Ortaklar arasında tarifsiz bir paylaşım savaşı sürdü geldi bugüne dek. Oraya-buraya kendi adamlarını yerleştirmek, kendi yandaşlarına çıkar sağlamak, kendi yerlerini güçlendirmek için.. Bir yandan zaman zaman ağız birliğiyle sola karşı kampanya açarken, diğer yandan da kendi aralarında durmadan çekiştiler, öfkelerini kustular birbirlerine. Bu çekişmeler son günlerde tam bir çözülmeye varmıştır artık.

Cephe'nin yediği büyük darbelerden biri, TBMM'ndeki başkanlık seçimleri sırasında oluştu. MC ortakları, bugüne dek oluşmuş teamülü bir yana iterek, Meclis başkanını, en fazla milletvekiline sahip partiden yani CHP'den değil, kendi saflarından seçmeye kalkıştılar. Ancak başaramadılar bunu. Bu teşebbüsleri, meclislerin iki aydan beri başkanlarını seçememelerine, bunun Mecliste ve Meclis dışında büyük huzursuzluğa, gürültülere yol açmasına ne-

den oldu. Birara, AP ile uzlaşamayan MSP'nin birkısım milletvekilleri, seçimleri bırakıp Hac'a gittiler. Sonunda AP teslim oldu ve iki aylık deneme fiyaskoyla sonuçlanarak, Meclis Başkanı yine CHP'den seçildi; Kemal Güven Başkan oldu.

Bu yenilgi AP ve MSP'yi açıkça karşı karşıya getirdi. MSP Meclis grupu, bu nedenle AP'yi, CHP ile anlaşarak Milliyetçi Cephe'ye ihanet etmekle ve CHP ile bir koalisyona gitmek istemekle suçlarken AP Grubu da aynı sertlikle MSP'yi suçladı ve yenilgiye MSP grubunun tutumunun sebep olduğunu belirtti.

AP yetkilileri, MSP'ye son derece sert bir dille çattıkları demeçlerinde, bir yandan da, «bunun hükümet çalışmalarını etkilemiyeceğini» belirtmekten geri kalmadılar. Yani herşeye rağmen biz bu hükümete devam etmek istiyoruz, demek istiyorlardı. Dergimiz baskıya verildiği sırada, Cephe içinde yeni bir safhaya giren çözülme süreci devam etmekteydi. Bunun nereye varacağını, gerçekten Cephe macerasının yakında bitip bitmeyeceğini önümüzdeki günler gösterecektir. Demirel, bu işlerde pişkinliğiyle tanınmış biri olarak, herşeye rağmen ortaklığı sürdürmeyi deneyebilir. Belki de hiçbir yapıştırıcının, mevcut çatlakları örtmeye yetmeyeceği bir düzeye varır gelişmeler. Bütün bunlar biraz da CHP'nin son günlerdeki yeni çıkışına, davranışına bağlıdır.

BİR CHP-AP KOALİSYONU SÖZKONUSU MU?

Cephe son günlerde önemli darbeler yerken, Ecevit de durumunu güçlendirmiş bulunuyor, İskandinavya ülkelerine yaptığı gezide CHP Başkanı, bir başbakan gibi karşılandı. Sosyal demokrat partilerin iktidarda olduğu bu ülkelerin Ecevit'e gösterdikleri yakınlık sebepsiz değil. Avrupa ülkelerinin birçoğunda iktidarda olan sosyaldemokrat partilerinin, Türkiye'de kendilerine yakın buldukları CHP'nin iktidara gelmesinden, güçlenmesinden memnunluk duyacakları kuşkusuzdur. Öyle ki işler, CHP'nin Sosyalist Enternasyonale katılmasını istemeye kadar vardı.

Birçokları, bu sosyalist enternasyonalin gerçekten sosyalist olduğunu sanabilirler. Nasıl ki emekçi kitleler arasında CHP'yi ve liderini sosyalist sanmaya varan bazı yanlış değerlendirmeler varsa.. Oysa kendi soluyla arasında kalın bir çizgi, hattâ duvar bulundurmaya pek dikkat eden Ecevit'in gerçek anlamda sosyalizmle bir alış-verişinin olmadığı açıktır. Sosyalist Enternasyonal denen şey ise çoktan beri bir burjuva enternasyonal olmuştur. Bu birliği, «sosyalist» veya «İşçi Partisi» adlarını taşıdıkları halde, işçi sınıfının yolundan dönen veya bu yola hiçbir zaman girmemiş olan partiler oluşturmaktadırlar. Bunlar, İskandinav ülkelerinde iktidarda olan sosyal-demokratlar da dahil, halis burjuva partileridirler. Ve unutmamak gerekir ki enternasyonale katılan partiler arasında İngiliz İşçi Partisi (kendisi de emperyalist bir politika güden ve

Amerikan emperyalizminin en büyük destekçisi), Alman Sosyal Demokrat Partisi ve İsrail İşçi Partisi (halen iktidarda olan, siyonist ve emperyalizmin bir uzantısı) bulunmaktadırlar.

Türkiye'de de burjuvazi bir kesimiyle CHP'de temsil edilmektedir. CHP'nin nisbeten demokratik tavrına karşı endişe duyan bir kısım tekelci sermaye kesimleri ise, son dönemde CHP'yi bir alternatif olarak değerlendirmektedirler. Yıpranmış bir MC'nin yerine CHP'nin geçirilmesi, o kadar da korkulacak birşey değildir büyük sermaye çevreleri için. Ancak bir CHP-AP koalisyonu onlar için başından beri en istenir durum olmuştur. Bu, sermayenin kendisini emniyette hissetmesi için en emin yoldur.

Ecevit, dış gezisinden döner dönmez, Cephen'in daha uzun süre iktidarda kalamıyacağını söyleyerek, «CHP için iktidar zamanı geldi,» dedi. Ve Demirel'in bu sözlere fena halde sinirlenmesine aldırmıyarak, daha sonraki günlerde aynı paralelde konuşmaya devam etti; hattâ, erken seçim şartıyla bir CHP-AP koalisyonunu bile kabul edebileceğini belirtti.

AP yöneticileri ise, buna verdikleri cevapta, «Sosyalist Enternasyonale katılacağı söylenen CHP'nin, AP ile koalisyondan sözetmesini» teessüfle karşıladılar.. AP'liler gerçi sosyalizm sözcüğünden fazla allerji duymaktadırlar; ancak onların, Sosyalist Enternasyonalin ne biçim birşey olduğunu bilmeyecek kadar cahil oldukları da söylenemez. Gerçek şu ki onlar, her zaman kullandıkları demagoji yöntemlerini kullanmaktadırlar yine. Ve burjuva politikacılarının söylediklerine bakılarak gerçek niyetleri kolayca anlaşılmaz.

Cephe ortakları, herşeye rağmen, birbirlerine tutunup bu ortaklığı (ve karışıklığı, tahriki, tertipleri, yeni çıkmazları..) devam mı ettirecekler, yoksa Cephe çözülecek mi?. Meclisin bugünkü bileşiminden bir CHP iktidarı çıkarılabilir mi? Bir AP-CHP koalisyonu —erken seçime dayalı— oluşturulabilir mi? Türkiye politik hayatının karmaşık ortamında belki bunlardan biri, belki de hiç hesapta olmayan başka bir oluşum karşımıza çıkabilir, Şüphesiz, bütün bunlar Türkiye'de egemen sınıflarının bunalımını, toplumun genel bunalımını önleyemez. Kısa vadede, MC hükümetinin çekilmesi ve erken seçimlere gidilmesi en olumlusu olacaktır.

KOSİGİN'İN TÜRKİYE ZİYARETİ

Sovyetler Birliği Başbakanı Aleksi Kosigin, Başbakan Süleyman Demirel'in daveti üzerine, dört günlük bir resmî ziyarette bulunmak üzere 26 Aralık günü Ankara'ya geldi. Kosigin, İskenderun Demir-Çelik Tesislerinin açılış törenine katılacaktır. Bilindiği üzere bu tesisler, İzmir Aliağa Rafinerisi, Seydişehir Alüminyum tesisleri ve daha birçok tesisle birlikte, Sovyetler Birliği'nin sağladığı kredi ve yardımlarla yapılmaktadır.

Kosigin'i hava alanında Süleyman Demirel, Başbakan yardımcıları Erbakan, Feyzioğlu, Türkeş ve

diğer bazı bakanlar karşılamışlardır. Kosigin, karşılama töreni sırasında yaptığı konuşmada:

«Biz, Türkiye ile olan ilişkilerimizi, iyi ilişikler olarak nitelendiriyoruz. Bu ilişkilerin daha da sağlamlaştırılması için çalışacağız. İlişkilerimizin daha iyiye götürülmesi için olanaklar da vardır,» demiştir.

Kosigin'le Ankara'da yapılacak resmî görüşmelerin ekonomik ve daha çok da siyasi konularda olacağı belirtilmiştir. Yapılacak ekonomik görüşmeler arasında, Sovyetler Birliği'nden Kars'a elektrik bağlantısı için enerji nakil hattı konusu da bulunmaktadır. Kosigin, 29 Aralık pazartesi günü Ecevit'i evinde ziyaret edip bir görüşme yapacak ve Moskovaya dönecektir.

Kosigin'in gelişinin daha ilk gününde ilginç şeyler olmuştur. Karşılama töreni sırasında, konuk kişinin konuşma yapması ve bunun cevaplandırılması diplomatik bir gelenek olduğu halde, Kosigin'in sözlerine Demirel cevap vermemiştir. Ziraat Fakültesi civarında toplanan bir kısım «milliyetçi» adamlar, «Komünistler Moskovaya!» diye haykırmışlardır. Bunların hangi tür komünistleri kastettiği anlaşılamamıştır. Eğer Kosiginse o, zaten Moskova'dan gelmişti ve oraya dönecekti. Yok eğer içerdeki, örneğin «Maocu komünistler» ise onlar da Kosigin'in gelişine en az «milliyetçi ve mukaddesatçı» geçinen bu zevat kadar karşıdırlar ve Moskova'ya gitmeyi hiç mi hiç istemezler..

Kosigin'in gelişi nedeniyle Ankara caddelerine, Türk bayrağı ile birlikte, orak-çekiçli kızıl bayrak da asıldı.. Bu da elbette resmî olarak yapılması gereken bir şeydi. Yoksa Demirel, Feyzioğlu, Erbakan veya Türkeş'in, orak-çekiçli kızıl bayrakları Ankara'nın cadde ve meydanlarına astırarak komünizm propagandası yapmaya veya «devletin temeline dinamit koymaya» niyet ve kastları yoktur... Yine de bu bayrak sorununun kolay halledildiği söylenemez. Nitekim bazı eller bu bayrakları birara yoketmişlerdir!

Kuşkusuz bu ziyaretin en ilginç taraflarından biri de, Demirel'in Bulgaristan dönüşü komünizme ve de «beynelmilel komünizme» veryansın etmesinden hemen sonra düzenlenmiş olmasıdır. Herhalde biz, politikanın bu tür inceliklerinden anlamıyoruz. Komünizme atıp tutacaksın, «beynelmilel komünizm devletimizin temeline dinamit koyuyor,» diyeceksin, sonra da aradan üç-beş gün geçmeden, en büyük komünist ülkenin başbakanını ülkene davet edeceksin. Davet edeceksin, çünkü birçok tesisi ona yaptırmışsın. Elektrik alıyorsun sözkonusu komünist ülkelerden. belki başka işlerin de düşecek.. Şu koca dünyada bir tek Amerika'ya güvenerek, onun dostluğuna bel bağlayarak yaşanmaz ki. Adam günün birinde, hoşuma gitmeyen işler yapıyorsun, beni dinlemiyorsun deyip silâh ambargosunu, arkasından ticaret ambargosunu dayayabilir; hükümetler düşürüp, başkanlar öldürebilir...

Kosigin'in ziyaretinden rahatsız olan ve büyük bir enerji ile işe sarılıp aleyhte bildiriler dağıtan, afişler yapıştıran, küfürler savuran başka çevreler de oldu. Bunlar, bileceğiniz gibi, «Ne Amerika-Ne Rusya», «Sosyal emperyalizm» gibi sözlerin şampiyonları idi. Yayınladıkları bildirilerde herzamanki sözlerini tekrarlıyor; Amerikan emperyalizmi ile «Sos-

yal Emperyalizm»in kötülüklerini sayıp döküyor; ancak ikincisinin daha da tehlikeli ve saldırgan olduğunu söylemeyi de ihmal etmiyorlardı:

«Bu gerici akım esas olarak SSCB'den gelmektedir. Çünkü Sosyal Emperyalistler dünyanın emperyalistler arasında yeniden paylaşılmasını talep etmektedirler...»

Bahsettiğimiz bildirinin altında imza yok. Belki de Ülkü Ocakları yayınlamıştır bu bildiriyi, diyeceksiniz. Ama canım aralarında fark mı kaldı bu bayların. Ülkü Ocaklılar hiç değilse sosyalist olduklarını iddia etmiyorlar, bu yönleriyle onları dürüst bile sayabiliriz; ya bu baylar!.

Dedik ya, Türkiye'de politik ortam çok karmaşık ve de karmakarışık. Bütün bu gürültü-patırtı, gözgözü görmeyen duman içinde akı karadan, devrimciyi karşı-devrimciden ayırmak o kadar güç ki. Bizim bu kadar politik inceliğe aklımız ermiyor.. Ama devam edin baylar, devam edin, şaşkınlığınız maskenizi o kadar çabuk düşürüyor ki!..

İŞÇİ SINIFINA YÖNELEN TERTİPLER ARTIYOR

Basında, radyo ve televizyonda sansasyon yaratan olaylar birinci sırayı alıyor. Bu arada önemli bir kısım toplumsal gelişmeler, çatışmalar gölgede kalıyor, göze batmıyor. Kuşkusuz bu önemli gelişmelerden biri Türkiye işçi sınıfının, bir bakıma içten içe, gürültü koparmayan mücadelesi ve ona karşı yöneltilen tertiplerdir.

Grevler devam ediyor. «Grev gözcüsü» gömleğini giyinmiş işçiler sık sık kentlerin göbeğinde de görülüyor. İşçi sınıfı, teorik düzeyde birçok devrimci yayının ötesinde, bizzat kendi basınıyla, sendikalarıyla politik bilincini geliştirmeye, kendini eğitmeye çalışıyor.

Diğer yandan işçi sınıfına karşı tertipler baskılar da giderek yoğunlaşıyor. Zaten gericilerin, büyük sermaye çevrelerinin en büyük amacı da, başta işçiler olmak üzere tüm emekçi halkın gelişen mücadelesini dizginlemek, kontrol altına almak.

Sosyal Sigortalar Kurumu ile bu kuruma bağlı işçiler arasında sürdürülen mücadele nice zamandır devam ediyor. İktidar, işçilerin mücadelesini zayıflatmak, bölmek, geriletmek için onların sendikal birliğini bozmaya çalıştı, sarı sendikaları destekledi. Şimdi de bu kurumda çalışan işçiler, Müdürler Komisyonu kararıyla memur sayılarak grev ve toplu sözleşme hakları ellerinden alınmak isteniyor. İşçiler buna karşı yiğitçe direniyorlar.

İşçilerin devrimci sendikalarda örgütlenmelerini önlemek için işverenler ve işveren yanlısı iktidar güçleri tarafından elden gelen yapılıyor, her türlü yol ve yöntem deneniyor. Bu işte kullandıkları araçların başında kendi sınıflarına hiyanet eden sarı sendikacılar, satılmış işçi temsilcileri geliyor. Bu nedenle sendikal harekette kıyasıya bir mücadele sürüyor. Son olarak Seydişehir Etibank tesislerinde çıkarılan çatışmada bir işçi öldü ve pekçok işçi yara-

landı. Seydişehir'de işveren, işçilerin DİSK'e bağlı Özgür Alüminyum-İş Sendikasına üye olmalarını engellemeye çalışmakta, Türk-İş'e bağlı Metal-İş Sendikasını desteklemektedir.

Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç de bir süre önce verdiği bir demeçte işçilerin birbirine düşürülmesinden yakınmıştı. Ancak Halil Tunç, her zaman olduğu gibi gerçek suçluyu göstermeye yanaşmamakta, gerçekleri örtmeye, gizlemeye çalışmaktadır. Ona göre olayların nedeni sermaye çevrelerinin, gericilerin oyunları değil, «işçileri kışkırtanlar» dediği devrimci işçi ve sendikacılardır. Sarı sendikacılık hareketinin baş temsilcilerinden olan Tunç'un başka türlü konuşması da beklenemez elbette.

PORTEKİZ'DE GERİYE DOĞRU BİR ADIM...

Portekiz'de Azevedo Hükümetinin kuruluşundan sonra Devrimci güçlerle karşı-devrimci güçler arasında yoğunlaşan mücadele, geçtiğimiz ay zarfında gericilerden yana gelişti ve geriye doğru bir adımla sonuçlandı.

Portekiz'de gerici güçler, Azevedo hükümeti kurulduktan sonra devrimci güçlere karşı saldırılarını yoğunlaştırdılar ve kilit noktalarını devrimci unsurlardan temizlemek, radyonun ve gazetelerin kontrolünü tam olarak ele geçirmek için harekete geçtiler.

Kasım sonlarında 20 bin kadar inşaat işçisi, ücretlerinin arttırılması için Lizbonda bir gösteri düzenlediler ve parlamento binasını kuşattılar. İşçi kuşatması iki gün sürdü ve bu sürede Azevedo hükümeti bulunduğu yere «hapsedildi». İşçilerin gösterisi, ücret artışının yanısıra hükümetin istifasını ve devrimci bir hükümetin kurulmasını isteyen sloganlarla daha da ilerici bir nitelik kazandı. Sonunda hükümet, işçilerin ücret artışına dair taleplerini kabul etmek zorunda kaldı. Ancak bunun ertesinde hükümet mensupları Başkent Lizbon'u terkederek, tutucu güçlerin etkin olduğu Kuzeydeki Bilbao kentine çekildiler.

Bu arada, gösteriler sırasında işçileri desteklemiş olan Lizbon Askerî Bölge Komutanı Carvalho, bu görevden azledildi ve yerine Yüzbaşı Lorenco getirildi. Bunun üzerine 25 kasımda paraşütçü birlikleri ayaklanarak Lizbon yakınındaki bazı hava üslerine el koydular, işçiler Lizbon sokaklarında barikatlar oluşturdular. Ülkede iç savaş ihtimalleri belirdi. Ancak bu harekette Portekiz solunun arasında birlik olmadığı anlaşıldı. Portekiz Komünist Partisi ile troçkist ve goşist unsurlar arasında uyum yoktu. Paraşütçüler hareketi, daha çok PKP'nin dışındaki unsurlar tarafından yaratılmıştı. Bu unsurların, çoğu yerde fazla gürültü yaptıkları, sabırsız davrandıkları ama devrim şartlarını doğru şekilde değerlendirmedikleri bilinen birşeydir. Bu nedenle zamansız görünen çıkış hedefine ulaşamadı. Hareket diğer askerî birlikler tarafından bastırıldı ve Azevedo hükümeti duruma hakim oldu.

Hareketi izleyen günlerde, Azevedo hükümeti daha önce ba-

şaramadığı birçok şeyi rahatlıkla yaptı; basın ve radyo üzerinde kontrolünü kurdu. Askerî güvenlik Örgütü (COPCON) lağvedildi. Bir kısım subaylar tutuklandı.

Olayların bu şekilde sonuçlanmasının, Portekiz'de devrimin ileriye doğru sürdürülmesini şimdilik de olsa durdurduğu ve geriye doğru bir adım atılmasına yol açtığı kuşkusuzdur . Ama Portekiz'deki güçler dengesi geriye doğru gidişin sürdürülmesine de elverişli değildir. Bu ülkede ilerici ve gerici güçlerin mücadelesi, çekişmesi halen süren bir olgudur ve önümüzdeki sürede kimin daha baskın çıkacağı şimdiden kestirilemez. Batı Avrupa ülkelerinin çoğu, Portekiz'de Suarez'in Sosyalist Partisinin temsil edeceği, liberal bir burjuva iktidarının yerleşmesini arzuluyorlar ve güçlerini bu partiden yana koymuşlar. Ancak öteki Batı ve Güney Avrupa ülkeleri de kaynaşma içindedirler ve yakın gelecekte bugünkü durumlarını koruyup korumayacakları şüphelidir. Olaylar daha şimdiden Fransa'ya sıçramış durumda. Bu ülkede, birkaç yıldır rastlanmayan önemli çapta olaylar oldu. Bazı subaylar tutuklandı, bazı sendikacılar ve politikacılar göz altına alındı. Ancak 3,5 milyon işçiyi temsil eden sendikaların harekete geçmesi hükümetin ileri gitmesine engel oldu ve göz altına alınanlar bırakıldılar. Yakın bir seçimde Fransa'da, iktidarın Komünist-sosyalist koalisyonunun oluşturduğu cepheye geçmesi kuvvetle muhtemeldir.

İspanya'da Franko'nun ölümünden sonra daha da artan kaynaşmalar devam ediyor, bu ülkede demokratik şartlara geçilmesi için büyük kitle gösterileri düzenleniyor. Franko'nun ölümüyle İspanya'da hastalık son bulmuş değildir ve önümüzdeki günler bu ülkede daha da önemli gelişmelere gebedir.

İngiltere, şimdi, kapanmak bilmeyen İrlanda sorununun yanısıra, İskoç ve Gal Halklarının gelişen özgürlük mücadeleleriyle yüz yüzedir. İngiliz adasından ibaret kalmış «Büyük Britanya»yı yeni şeyler bekliyor..

İtalya ise zaten bir türlü durulmuyor. On milyonlarca işçinin sık sık genel grevlere giderek hayatı felce uğrattığı bu ülkede, sınıf mücadelesinin giderek yükselmesi beklenmelidir .

Batı Avrupa'nın ekonomik bakımdan en güçlü ve politik bakımdan en az hasta ülkesi sayılan Federal Almanya'da, hiç kuşkusuz, kendi payına düşeni alacaktır; onun rahatlığının da uzun süre devam etmesi beklenemez. Nitekim daha şimdiden 1.200.000'e varan işsiz sayısının önümüzdeki yıl iki milyona yaklaşması beklenmektedir.

Bu nedenlerle Portekiz'i «sakinleştirmeye» ve kendilerine benzetmeye çalışan, bu ülkede devrimci gelişimi kösteklemeye uğraşan Batı Avrupa burjuvazisinin bizzat kendisini de çok iyi bir gelecek beklemiyor. Belki de Fransa'da meydana gelebilecek önemli bir değişim, bizzat Portekiz devrimini hızlandıracaktır.

ANGOLA'DA MPLA ÜSTÜNLÜK KURUYOR

Angola'da, ülke bağımsızlığına kavuştuktan sonra Angola Halk Cumhuriyetini ilan etmiş olan MPLA (Angola Halk Kurtuluş Hareketi), Güney Afrika Birliği ve Zairen'in, en başta ABD'nin desteğini alan FNLA ve UNİTA örgütlerine karşı giderek üstünlük sağlamaktadır.

Bu üç örgüt de Portekiz sömürgecilerine karşı verilen kurtuluş mücadelesine katılmışlardı. Ancak ülke bağımsızlığına kavuştuktan sonra aralarındaki çekişme su yüzüne çıktı ve giderek iç savaşa dönüştü. Bunlardan FNLA ve UNİTA, başkent Luanda'da bir halk cumhuriyeti kuran MPLA'ya karşı, gerici güçlerin desteğiyle savaş açtılar. Sovyetler Birliği ve Küba'nın MPLA'yı destklemelerine karşılık, diğer iki örgütü ırkçı Güney Afrika Devleti, gerici Zaire ve ABD desteklemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin de bu sonuncuların safında görünmesi oldukça şaşırtıcıdır ve Çin yöneticileri son zamanlarda bunun gibi pek çok şaşırtıcı şey yapmakta, örneğin Pinochet'i (Şili'nin katil diktatörü) tanımakta ve ona kredi açmaktadırlar. Bu nedenle de Çin yöneticilerinin yaptıkları artık garip ve şaşırtıcı olmaktan çıkarak, olağan ve tabii şeyler haline gelmektedir.

İlerici Afrika ülkelerinin çoğu da Angola halkının temsilcisi olarak MPLA'yı görmektedirler. Özellikle Sovyetler Birliği'nin Angola halkına ve onun gerçek temsilcisi hükümete sağladığı destek, son günlerde Amerikan-Sovyet ilişkilerini gerginleştirmiş bulunuyor. Amerikan yöneticileri, birkaç kez bundan söz ettiler ve Sovyet yardımını engellemeye çalıştılar. Ancak Sovyetler, Brejnev'in ağzından, ulusal kurtuluş mücadelesi veren halklara her türlü yardımı yapmakta devam edeceklerini belirterek bu konuda kararlı bir tavır içinde olduklarını gösterdi. Fidel Kastro başkanlığındaki Küba halkı da, Angola sorununda son derece enerjik davrandı ve Angola halkının yardımına koştu.

Son gelişmeler, Angola'da MPLA'nın üstünlük kurduğunu ve ona karşı direnmelerin sonuna yaklaştığını gösteriyor.

özgürlük yolu
aylık siyasi dergi

GEÇEN SAYILARIMIZDA ÇIKAN BAZI YAZILAR

1. Sayı :

IRAK'TA KÜRT ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞI/A. Baran

YOLA ÇIKARKEN/İhsan Aksoy

Faşistler Alevi Sünni Çatışması Yaratıyorlar/Kemal Burkay

Ho Şi Minh'in Kısa Hayat Öyküsü

Vietnam ve Kamboçya'da Zafer/ Faruk Aras

Dış Basından Çeviriler/Hüseyin Sarıtaş

2. Sayı :

DİSK ÜZERİNE/Kemal Burkay

1975'te CENTO

DOĞU'DA FEODAL YAPI VE AŞİRET/C. Aladağ

Ağalardan Yana Bir İktidar Toprak Reformu Yapamaz/M. Yıldız

3. Sayı :

SOSYALİST PARTİLEŞME SORUNU

Kürdistan Ulusal Birliğini'nin Bildirisi

CHP ve DOĞU/Mehmet Tekincan

Toprak Reformu ve Urfa'daki Uygulama/N. Havin

DOĞUDA FEODALİTE VE AŞİRET -II/C. Aladağ

Mozambik Kurtuluş Mücadelesi

Diyarbakır Olayları

Dofar'ın Kurtuluşu Tüm Basra Körfezinin Kurtuluşudur

4. Sayı :

Barış İçinde Birarada Yaşama/M. Tekincan

MİLLİ MESELENİN EVRİMİ ve SÖMÜRGELER SORUNU/C. Aladağ

Kıbrıs, Silâh Ambargosu ve Üsler /M. Yıldız

SOSYALİST DEVRİMDEN BU YANA BULGARİSTAN

Kim İl Sung Konuşuyor

5. Sayı :

LİCE Depremi Üzerine

MİLLİ MESELE - II. Bölüm

Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı/C. Aladağ

1917 EKİM DEVRİMİ

BARZANİ - HEYKEL Görüşmesi

Filistin Hareketinde Kadının Rolü

Petrol ve Ortadoğu/Hüseyin Sarıtaş

6. Sayı :

Hakkâri Olayları

MİLLİ MESELE - III. Bölüm, Şövenizm ve Milliyetçilik/C. Aladağ

Lübnan'da Kanlı Olaylar ve Emperyalizmin Oyunları/F. Ali

DOĞU'DA YATIRIMLARIN DURUMU/Hüseyin Toprak

Kocayan Faşizm - İSPANYA

7. Sayı :

Türkiye'de Faşizme ve Emperyalizme Karşı Güçbirliği ve Demokratik Cephe Sorunu

MİLLİ MESELE - IV. Bölüm Ulusal Meselede Sağ ve Sol Sapmalar/C. Aladağ

Doğu'da Eğitim ve Sağlık/Hüseyin Toprak

Angola Üzerine/H. Sarıtaş

NAZIM HİKMET'ten Kürtçeye çeviriler

SPARTAKÜS'ün Kürtçe Çevirisi

TAN - DA

TAN (İSTANBUL VE ANADOLU) DAĞITIM

DERGİ - KİTAP - BROŞÜR - POSTER

TEK DAGITIMINI YAPTIĞIMIZ DERGİLER :

İLKE - ÜRÜN - ÖZGÜRLÜK YOLU

TEK DAĞITIMINI YAPTIĞIMIZ YAYINEVLERİ :

KİTLE - TEMEL - ÜRÜN - TİB

KİTAP DAĞITIMINI YAPTIĞIMIZ DİĞER YAYINEVLERİ :

ODAK - ÖNCÜ - GÖZLEM - YÖNTEM - (ANT) - KORAL - YÜCEL - ODA - SUDA - MAY - KÖZ - ULUSAL KURTULUŞ - MAYA - SOSYAL - BİLİM - KONUK - HABORA - ARARAT TEORİ - PAYEL - HÜR - VARDİYA - SER - EKİN - BİRLİK - TOPLUM - SORUN,

TEK DAĞITIMINI YAPTIĞIMIZ POSTER : UMUT POSTER

NOT : Dağıtımını yaptığımız dergi, kitap ve posterler kitapçılara % 25 indirimli ve ödemeli gönderilir. 50,— TL'ye kadar istekler karşılığında pul gönderilmesi gerekir.

ADRES :

TAN - DA
Başmüsahip Sok. Aras İşhanı
No : 5/201
Cağaloğlu — İSTANBUL

zafer çarşısı 16 yenişehir ank.

DORUK

KİTAP VE YAYINEVİ

HUKUK YAYINLARI

İKTİSAT-MALİYE

YAYINLARI

- **CUMHURİYET KANUNLARI** (1974 ekleriyle) 1135,—
- **CUMHURİYET TÜZÜKLERİ** (1974 ekleriyle) 575,—
- **MİRAS HUKUKU TATBİKATI** 1975 (L. Dalamanlı) 100,—
- **TÜRK CEZA KANUNU** 4 cilt (A.P. Gözübüyük) 300,—
- **TÜRK CEZA KANUNU** 3 cilt (N. Özütürk) 400,—
- **İMAR KANUNU** Yönetmeliklerle (Maraşlıoğlu) 85,—
- **TAHLİYE VE KİRA TESBİTİ** 1975 (C. Erdoğan) 100,—
- **İZALEİ ŞÜYU** (1975 (Celâl Erdoğan) 75,—
- **İŞ VE TRAFİK KAZALARINDA ÖLÜM TAZMİNATI** (Arkun Kudat) 1975. 125,—
- **SULH HUKUK DAVALARI VE TATBİKATI** (Hasan Özkan) 1975 125,—
- **AVUKATLIKTA VEKÂLET VE ÜCRET SÖZLEŞMESİ** (Feridun Müderrisoğlu) 1975 100,—
- **HUKUK MUHAKEMELERİ USULÜ (Baki Kuru)** 200,—
- **NAFAKA VE BOŞANMA DAVALARI** 1975 (N. İnal) 175,—
- **TÜRK İÇTİHATLAR KÜLLİYATI** 6 cilt 750,—
- **TÜRK TİCARET KANUNU ŞERHİ** 2 cilt (İ. Doğanay) 300,—
- **İCRA VE İFLÂS KANUNU** 2 cilt (S. Olgaç) 250,—
- **MEDENİ KANUN ŞERHİ** (Senai Olgaç) 150,—
- **MÜLKİYET HUKUKU** 1975 (M. R. Karahasan) 200,—
- **GAYRIMENKUL HUKUK DAVALARI** (M.R. Karahasan) 175,—
- **SOSYAL SİGORTA MEVZUATI** 2 cilt (İ.T. Ozanoğlu, S. Yalnızoğlu, H. A. Tümer) 250,—
- **TAZMİNAT HUKUKU** (L. Dalamanlı) 75,—
- **TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİNDEN YARARLANMA** (E. Akı) 30,—
- **İCRA İFLAS KANUNU ŞERHİ** 3 cilt (T. Uyar) 350,—

Ücretsiz kataloğumuzu isteyiniz.

(İlmî ve Kazaî İçtihatlar, Yargıtay Kararları, Sevk ve İdare, İş ve Hukuk, Maliye ve İktisat Dergilerine abone yapılır)

özgürlük yolu

aylık siyasi dergi

10 Lira